

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 17.

Tisdagen den 17 december, f. m.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att riksdagsman Adolf Jansson till följd av sjukdom (sviter efter influensa + njurlidande) är oförmögen att inställa sig vid riksdagen på åtminstone 10 dagar, intygas.

Kungsör 13. 12. 1918.

A. Rich. Andersson,
andre stadsläkare.

§ 2.

Anställdes gemensam omröstning över följande av andra särskilda utskottet i dess memorial nr 5 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

*Gemensam
omröstning.*

»Den, som i likhet med första kammaren vill att riksdagen endast på det sätt måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att riksdagen beslutar för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av *prisockerlagen* å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor. röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av *prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar*, å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 150,000 kronor.»

Sedan voteringssedlarna blivit avlämnade samt en sedel avlagd och förseglad ävensom underrättelse från första kammaren ingått, att voteringssedlarna för den omröstning, varom här vore fråga, jäm-

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 17. 1

Gemensam
omröstning.
(Forts.)

väl därstädes avgivits, företogs sedlarnas öppnande och uppräknings, och befanns att omröstningen utfallit med 93 Ja och 112 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med . 88 Ja och 48 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster

eller 93 Ja och 112 Nej,

sammanräkningen visade 181 Ja och 160 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 3.

Om den kommunala
röst-rätten m. m.

Till avgörande förelåg nu tredje särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. jämte inom riksdagen väckta motioner.

Till tredje särskilda utskottets handläggning hade från båda kamrarna hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 34, däri Kungl. Maj:t under återopande av propositionen vidfogat utdrag av i statsrådet fört protokoll över civilärenden den 22 november 1918 föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1:o lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

2:o lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

3:o lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

4:o lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862;

5:o lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863;

6:o lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862; och

7:o lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913.

I sammanhang med förevarande proposition hade utskottet till behandling förhaft följande i anledning av densamma väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

dels motionerna inom första kammaren:

nr 16, av herr *K. J. Elman*;

nr 18, av *densamme*;

nr 19, av *densamme*;

nr 20, av herrar *Trygger m. fl.*;

- nr 21, av herr *Clason*;
 nr 22, av herr *Östberg*;
 nr 23, av herrar *August Ljunggren* och *Petrén*;
 nr 24, av herr *Ernst Lindblad*;
 nr 26, av herr *Gezelius m. fl.*; samt
 nr 27, av herr *K. J. Ekman*;

Om den kom-
 munalä röst-
 rätten m. m.
 (Forts.)

dels ock motionerna i andra kammaren:

- nr 49, av herrar *Moberger* och *Bengtsson*;
 nr 50, av herr *Sjölander*;
 nr 51, av herr *Vennerström m. fl.*;
 nr 53, av herr *Olsson* i Ramsta;
 nr 55, av herr *Lindman m. fl.*;
 nr 56, av herr *Räf*;
 nr 57, av herr *Tengdahl*;
 nr 58, av herr *Nilsson* i Landeryd *m. fl.*; samt
 nr 59, av herr *Nilsson* i Landeryd.

Utskottet hemställde,

1:o) att riksdagen, under tillkännagivande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrad form antagas, i anledning av nämnda proposition jämte i ämnet väckta motioner i första kammaren av herrar K. J. Ekman (nr 16, 19 och 27), Trygger m. fl., Clason, Östberg och Gezelius m. fl. samt i andra kammaren av herrar Moberger och Bengtsson, Sjölander, Vennerström m. fl., Olsson i Ramsta, Lindman m. fl., Räf, Tengdahl och Nilsson i Landeryd m. fl. (nr 58) måtte för sin del antaga vid punkten fogade förslag till

lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862;

lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863;

lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862; och

lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913;

2:o) att riksdagen i anledning av motionen i första kammaren nr 18 av herr K. J. Ekman måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån representativt system skulle kunna införas jämväl i den kyrkliga kommunen, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

3:o) att riksdagen i anledning av motionerna i första kammaren nr 27 av herr K. J. Ekman och i andra kammaren nr 59 av herr Nilsson i Landeryd måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, i vilken utsträckning det skulle kunna föreskrivas, att på landsting, stads- och kommunalfullmäktige ankommande val, utöver vad därom redan vore stadgat, skulle ske proportionellt, därest sådant av visst antal väljande äskades, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde för-
anledas;

4:o) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke genom utskottets hemställan under punkterna 1:o), 2:o) och 3:o) kunde anses besvarade, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos emellertid följande

dels åtskilliga reservationer beträffande de särskilda lagförslagen,

dels ock reservation beträffande utskottets motivering av herr Larsson i Västerås, med vilken herrar *Hellberg, Olof Olsson, Holmquist, Alkman, Hallén, von Sneidern, Möller* och *Persson* i Tofta instämt, och som yrkat, att viss del av motiveringen måtte erhålla annan i reservationen angiven lydelse.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *B r a n t i n g*, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av tredje särskilda utskottets utlåtande nr 1 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och (de i punkten 1 behandlade lagförslagen, där så erfordras, paragrafvis, med promulgationsstadganden, där sådana förekomma, samt ingress och rubrik sist;

att sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan i punkten 1 föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt

att för den händelse något av lagförslagen kommer att i sin helhet eller i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Denna hemställan bifölles.

Punkten 1:o).

Det av utskottet framlagda förslaget till

Lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

§ 8 skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag lyda sålunda:

§ 8.

Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som

- a) är svensk undersåte,
- b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,
- c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguetta års ålder,
- d) icke är omyndig förklarad,
- e) icke är i konkurstillstånd, och
- f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Utskottet föreslog följande avfattning av paragrafen:

§ 8.

Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer envar inom kommunen mantalsskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugutretta års ålder.

Sådan rättighet må dock ej utövas av den, som

- a) är omyndig förklarad,
- b) är i konkurstillstånd,
- c) är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning,
- d) i avseende å påförda utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, häftar för utskylder för flera än två av dessa år, eller
- e) är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Ifråga om denna paragraf hade reservationer avgivits:

av herrar *Lindman*, *Magnusson* i Tumhult, *Pettersson* i Bjälbo och *Erlansson*, vilka hemställt, att andra stycket c) måtte erhålla följande lydelse:

e) av allmänna fattigvården åtnjutet varaktigt understöd,

av herrar *Trygger* och *Hanmarström*, som instämt i nämnda reservation;

av herr *Clason*;

av herrar *Lindman*, *Magnusson* i Tumhult, *Pettersson* i Bjälbo

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

och *Erlänsson*, som uttalat den meningen, att utskottets förslag beträffande fordran på skattebetalningsplikt för rösträtts utövande bort innehålla vida starkare bestämmelser än vad nu vore fallet;

av herr *Ollas A. Ericsson*, som instämt med herrar *Lindman* m. fl. i deras ovan omnämnda reservationer, men som ansett att, innan en så genomgripande ändring av vår författning, som den föreliggande antoges, valmänneen i val bort hava därom tillsports; samt

av herr *Vennerström*, som yrkat, att åt paragrafen måtte givas denna avfattning:

§ 8.

Mom. 1. Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer med inskränkning, varom här nedan i mom. 2 stadgas, svensk undersåte från och med kalenderåret efter det, varunder han uppnått tjuguetå års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen,

b) icke är omyndig förklarad, och

c) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Mom. 2. Ingen må, utöver vad i § 10 mom. 2 sägs, utöva rösträtt i annan kommun än den, varest han är mantalsskriven.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet *Schotte*: Herr talman, mina herrar! I den kommuniké från utskottet, vari tillkännagavs, att en uppgörelse inom utskottet träffats rörande ändringar i kommunallagarna, på grundvalen av den till urtima riksdagen framlagda propositionen i detta ämne, ävensom rörande författningsrevisionen i övrigt, har redan meddelats, att regeringen kunde för sin del acceptera den lösning av förevarande spörsmål, som den nämnda uppgörelsen innebar. I det föredragna utskottsutlåtandet har överenskommelsen nu tagit bestämd form.

Det må från denna plats vara anledning att med några ord beröra de väsentligaste skiljaktigheterna mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag samt angiva regeringens ställning till desamma.

Regeringspropositionen byggde på den *lika* kommunala rösträttsens grund, medan utskottets förslag upptager den *allmänna*, av skatteskyldigheten oberoende kommunala rösträtten. Denna utvidgning av reformens räckvidd kan så mycket mindre möta några invändningar från regeringens sida, som den demokratisering av samhällslivet, vilken var syftet med den kommunala rösträttsreformen, därmed blir i än högre grad förverkligad. Att i sammanhang med denna utsträckning av den kommunala rösträtten åldern för rösträtts inträdande i någon mån höjts, kan visserligen knappast motiveras av, att därmed några reella fördelar skola vinnas för kommunernas förvaltning eller några eljest föreliggande faror för samma förvaltning undgås. Men åldersförhöjningen kan, när nu rösträtten i kommunerna gös-

res allmän, icke heller möta några avgörande betänkligheter. Och den kompenseras genom utfästelsen att på ett annat område, den politiska rösträttens, sänka den nuvarande åldersgränsen till samma ålder, som nu föreslagits för den kommunala rösträttens inträdande. Större betänkligheter måste det väcka, att utskottet höjt åldern för rätt att deltaga i landstingsval till 27 år. Men då denna skärpning av nuvarande rösträttsvillkor icke som den graderade skalan, har sin rot i växlande förmögenhet eller andra dylika olikheter i de enskildas förhållanden, utan drabbar alla medborgare lika, kan ur demokratisk synpunkt *principiella* invändningar mot anordningen knappast göras. Frågan blir närmast en lämplighetsfråga; och ehuru det enligt min mening varit lyckligare, att man icke skridit till en dylik åldersförhöjning, föreligga dock enligt regeringens mening icke tillräckliga skäl att i följd av detta utskottets förslag äventyra en stor och efterlängtd reform genomförande, en reform, som tryggar ett effektivt demokratiskt genombrott i det svenska statslivet.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Utskottet har, vad den kommunala rösträtten beträffar, bibehållit en rest av det utskyldsstreck, som regeringen av kända skäl ansett icke böra vidhållas. Regeringen måste finna utskottets anordning mindre lyckad i tekniskt avseende och ägnad att på olika sätt medföra betänkligheter, men i stort sett kan bibehållandet av detta rudiment av utskyldsstreck icke tillerkännas större betydelse för bedömandet av hela den stora rösträtsfrågan. Med tillfredsställelse konstaterar regeringen, att utskottet med avseende å den politiska rösträtten givit på hand utskyldsstreckets fullständiga avskaffande, varmed också vissa hittillsvarande svårigheter för rösträttens bibehållande vid flyttning från en kommun till en annan, eller vad man kallat flyttningsstrecket, komma att bortfalla.

Med avseende å rätten att rösta med fullmakt i kommunerna synes det varit riktigast, om någon ändring för närvarande icke ifrågasatts, helst som spörsmålet om röstning medelst fullmakt vid kommunala och politiska val ligger under regeringens utredning och kommer att i hela sin omfattning hänskjutas till nästinstundande riksdag. Då emellertid utskottets förslag om en extra fullmaktsrätt för äkta makar, så att utom den förut gällande rätten för en röstberättigad att på grund av fullmakt föra talan och utöva rösträtt för en ytterligare röstberättigad, den ena av de äkta makarna skulle äga att på grund av fullmakt rösta för den andre, avser allenast ett under år 1919 gällande provisorium och således främst hänför sig till valen i mars nästa år, då hela denna nya ordning skall omsättas i praktiska resultat, föreligger icke heller i nu förevarande avseende anledning för regeringen att icke rekommendera utskottets förslag. Till äventyrs kan det också sägas, att nu, då för första gången kvinnorna i största utsträckning få tillfälle att deltaga i de kommunala avgörandena och valen, särskild anledning föreligger till den lättnad för vissa kvinnor vid rösträttens utövande, varom här är fråga.

Vad utskottet i övrigt föreslagit och anfört torde icke påkalla annat yttrande från denna plats, än att regeringen efter bästa övertygelse och i trohet mot de demokratiska grundsatserna, skall till

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

nästa riksdag framlägga förslag till den politiska rösträttens reformering i den anda och efter de huvudlinjer, utskottsutlåtandet upptager. Utskottsutlåtandet, sådant det nu föreligger, uppfyller syftet med regeringens proposition i den kommunala rösträttsfrågan och med de uttalanden i övrigt, som däri gjorts i vissa därmed sammanhängande frågor om den politiska rösträttens ytterligare demokratisering. Jag vågar därför värdsamt hemställa, att utskottets förslag i sin helhet måtte av kamrarna godkännas.

Till äventyrs erfordras, såsom redan påpekats i pressen, en jämkning i § 21 av kommunalförordningen på landet etc., men det är en ren formsak, som icke kan rubba den allmänna rekommendationen för utskottets förslag oförändrat.

Med dess antagande vinnes eller förestår en djupgående omläggning av den kommunala och politiska makten i vårt land. Grunden lägges i dag förvisso till folkviljans förverkligande i vårt land; det svenska folket får hädanefter full möjlighet att självt dana sina öden.

Jag ber att få uttala regeringens livliga tillfredsställelse med att ett beslut om en så betydande omdaning av vårt statsliv, som den, vilken nu förestår, kommer att fattas under anslutning till och medverkan av riksdagens alla huvudpartier. På sina håll kännes säkerligen ett biträdande av utskottsförslaget som ett offer, tungt nog kanhända, men då det offret nu göres av fosterlandskärlek och klar insikt om offrets nödvändighet inför det nuvarande tidsläget, vågar jag uttala den säkra förhoppning, att de beslut, som nu fattas, skola visa sig hava skett till bättnad för fosterlandets framtid och till hela vårt folks lycka.

Att grundvalarna för vårt svenska samhälle läggas bredare och fastare, skall i längden visa sig som det enda hållbara. All erfarenhet bestyrker, att meddelaktighet i bestämmande är bäst ägnad att uppfostra till ansvarskänsla.

Det politiska livets demokratisering är emellertid icke *mål* utan endast *medel*, medel för den fortgående omdaning, som allestädes och i alla tider varit oundgängligt för ett samhälle, som vill leva. Enligt regeringens uppfattning är ett sådant nydaningsarbete på intet område mer trängande än på det sociala. För vår ståndpunkt därutinnan är icke främst vägledande, att här kraven starkast framträda, utan övertygelsen av, att dessa krav äro framkallade av djupgående missförhållanden inom det nuvarande samhället och därför i sig berättigade. Det är *rätt* att skydda deras intressen, som arbeta och ändock äro betungade, och det är ur samhällets synpunkt *klokt* att så göra. *Klokt* att undanröja missnöjesanledningen, *klokt* att skydda livskraften hos befolkningslager, på vilka samhällets framtid måste byggas, *klokt* att ur dessa samhällslager framlocka samt vårda alla de mångsidiga produktionskrafter, som behöva nyttiggöras för samhällets kulturella och materiella förkovran.

Det är därför regeringens avsikt, att när nu de politiska svårigheter, som hittills rest sig mot det socialpolitiska reformarbetet, torde bli väsentligen undanröjda, beslutsamt och snabbt fullfölja detta reformarbete. Jag skall i detta sammanhang, med herr talmannens

tillåtelse, blott antyda ett enda av de betydelsefulla social-ekonomiska spörsmål, som äro föremål för särskild uppmärksamhet från regeringens sida. Som bekant är en utredning igångsatt om *arbetstidens* längd och förläggning, jämte vissa i samband därmed stående frågor i syfte att genom lagstiftning få till stånd en mer tillfredsställande reglering på dessa områden. Här sammanlöpa gamla önskningsmål från den organiserade arbetarrörelsen, från folkupplysningens och hälsovårdens målsmän och från det religiösa intresset. Den för ändamålet tillsatta arbetstidskommittén har på min anmodan med stor energi bedrivit sina arbeten, och dessa hava nyligen resulterat i ett förslag till lag om begränsning av arbetstiden inom industri, hantverk och flertalet därmed jämförliga verksamhetsområden. Enligt detta förslag skulle arbetstiden inskränkas till 48 timmar i veckan och högst 8 1/2 timme per dag med möjlighet till övertidsarbete i viss omfattning ävensom till vissa jämkningar och eftergifter. Kommittén har därjämte utarbetat ett lagförslag, varigenom nattarbetet inom bagerierna väsentligen skulle avskaffas. Förslagen i dessa särskilda frågor komma att bli tillgängliga strax på nyåret, och regeringen är beslutet att framlägga på dessa förslag grundade propositioner till 1919 års lagtima riksdag. Den nämnda kommittén kommer att fortsätta sina utredningar samt övergå till återstående arbetstidsfrågor, nämligen om reglering av natt- och söndagsarbetet i allmänhet samt om arbetarsemester. Förslagen i dessa delar torde dock icke kunna framläggas förrän vid 1920 års riksdag.

Då sålunda från regeringens sida allt kommer att göras för att på lagstiftningens väg undanröjda de tvisteämnen rörande arbetstiden, som så länge förelegat mellan arbetsgivare och arbetare, tillåter jag mig uttala den förvisningen, att parterna å arbetsmarknaden icke genom stridigheter i nu berörda avseenden under den närmaste framtiden skola försvara det i och för sig ovissa läge, vari vårt ekonomiska liv nu befinner sig på gränsen mellan kristiden och normala förhållandens återinträde.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Då riksdagen i dag går att fatta ett beslut i en av de viktigaste och största frågor, som på långa tider framkommit till riksdagens avgörande, må det tillåtas mig att med några ord belysa, huru från min synpunkt denna frågas framkommande vid denna urtima riksdag bör ses och och icke blott hur den uppkommit, utan även hur den sedan under sin fortgång blivit behandlad.

Då den urtima riksdagen sammankallades med uppgift att reglera dyrtidstilläggen för statstjänarna, kunde visserligen en och annan ana, att det icke skulle stanna därvid, utan att även andra frågor skulle komma att dragas inför denna riksdags prövning, och man tänkte sig, att möjligen denna urtima riksdag på hösten skulle få en viss likartad karaktär med den av många så eftersträfvade höstsessionen. Men för visso tror jag icke, att det fanns någon, som tänkte sig, att den skulle bli en författningsriksdag av den räckvidd och betydelse, som den visat sig bli.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

Att på detta sätt vid en urtima riksdag, utan att det har varit omnämnt i kallelsen till densamma, framlägga ett förslag av denna omfattning, har synts mig oegentligt. Jag tror näppeligen, att det kunnat vara grundlagstiftarnas mening, att en dylik stor fråga skulle komma att inbegripas bland de särskilda frågor, vilkas avgörande, enligt grundlagens ord, Konungen kan förelägga en urtima riksdag utöver de ärenden, som omförmälas i kallelsen till densamma. Säkerligen är det någonting alldeles enastående att så har skett. Man ställer sig därför undrande och spörjande inför den frågan: Var det riktigt och nyttigt och över huvud taget lyckligt att så skedde? Ja, man icke blott undrar och spörjer, utan man vill, åtminstone från min sida och från dem, som tänka lika med mig, uttala, att det icke var lyckligt. Det hade varit bättre, om med denna viktiga frågas avgörande fått anstå till den lagtima riksdagen, som dock skulle sammanträda inom en ganska kort tid, efter det detta förslag blivit framlagt, det var ju icke ens två månader.

Nu har både i regeringen och i riksdagen ett förslag, så att säga, rusats fram och behandlats på en ytterligt kort tid, en tid, som icke givit rådrom för den eftertanke, som dock ett dylikt viktigt förslag borde påkalla från riksdagens sida. Och det tror jag mig kunna säga, att aldrig har väl ett så viktigt förslag blivit behandlat på sätt, som här varit fallet.

Våra grundlagar innehålla ju bestämmelser om huru ändringar i vår författning skola komma till. Grundlagsstiftaren har låtit sig angeläget vara att förbjuda upptagandet vid urtima riksdag av grundlagsändringsfrågor. Den klokhet, som ligger till grund för ett sådant stadgande, är ju för alla fullkomligt uppenbar. Grundlag är för mer än annan lag. Grundlagen har därför blivit omgärdad med alldeles särskilda bestämmelser; den får icke och skall icke behandlas på samma sätt som en vanlig lag. En dylik kan ju varda antagen eller förkastad genom en enda riksdags beslut, men för stiftande eller ändring av grundlag finnas alldeles särskilda bestämmelser stadgade i grundlagen själv. När det är fråga om sådana vitala frågor som en författningsändring, är det ju också klart, att grundlagens föreskrifter i detta avseendet äro synnerligen befogade. Det är också föreskrivet, att en dylik lagändring icke får företagas av blott en riksdag, det skall vara två riksdagar med ett mellanliggande val till andra kammaren. Allt detta är föreskrivet, på det att rådrom må kunna lämnas för eftertanke och för att få fram en stadgad folkmening om grundlagsändringens nytta och betydelse, så att en dylik ändring icke skall kunna tillkomma i en hastig vändning, utan att bakom densamma må ligga en bestämd vilja hos folket, att ändringen ifråga bör komma till stånd. En dylik ändring får icke vidtagas på grund av en upphetsad folkmening vid ett särskilt tillfälle eller på grund av en opinion, som hastigt kunnat växa fram, eller på grund av företeelser uti i världen eller inom det egna samhället, utan först sedan verkningarna av dessa företeelser kunna överblickas.

Den klokhet, som framträder i grundlagsstadgandet ifråga, har

man efter min uppfattning i föreliggande fall alldeles övergivit, och den kungl. proposition, som är dagtecknad den 22 november 1918, innebär i själva verket raka motsatsen till grundlagens bud. Formellt, det är sant, avses här intet annat än ändringar i kommunallagarna, men realiter måste vi dock alla erkänna, att dessa ändringar medföra så vitt gripande förändringar i grundvalarna för vår författning, i vad denna är byggd på ett verkligt tvåkammerssystem, att man med skäl kan tala om, att här föreligger de facto en ändring i grundlagen eller i varje fall något, som är fullt jämförligt med en genomgripande förändring i denna. I strid med andemeningen i detta av mig nyss nämnda stadgande kastas nu denna proposition fram på urtima riksdagens bord, och därmed följa alla de konsekvenser, som dessa ändringar av kommunallagarna draga med sig.

Vad var nu anledningen till att det skedde på detta sätt? Ja, vill man gå till grunden och undersöka, var den verkliga anledningen fanns, så skall man finna, att den låg i den revolution, som utbrutit hos centralmakterna, kanske särskilt i Tyskland. Det var gnistan, som tände även här hemma och som faktiskt föranledde framläggandet av den kungl. propositionen.

En deputation av arbetare framförde samma dag, som det blev bekant här i Sverige, att den tyska revolutionen utbrutit, den 10 november, inför statsministern och regeringen sina beklammer i anledning av livsmedelsförhållandena, men samtidigt också sina krav på djupgående förändringar i vår författning. Icke utan berättigad stolthet har också en medlem av denna deputation sedermera kunnat framhålla, att fyra dagar därefter utfärdade regeringen sin kända kommuniké om att författningsfrågan skulle föreläggas den urtima riksdagen. Åtta dagar senare är den kungl. propositionen dagtecknad. Redan detta brådstörjade tillvägagångssätt tyder på motsatsen till den varsamhet, som bort vara att förvänta, då man hade att göra med ett förslag av den riksviktiga beskaffenhet som det nu föreliggande. Var det verkligen möjligt för Kungl. Maj:t att på denna korta tid genomtänka och undersöka de olika verkningarna av de förslag, som Kungl. Maj:t gick att framlägga i denna proposition, de olika verkningarna av de förändringar, som Kungl. Maj:t här vidtagit, jämförda med de förslag, som Kungl. Maj:t framlagt vid den lagtima riksdagen 1918, vilka dock voro frukten av ett moget övervägande samt, som vi alla veta, grundade på en förutgången utredning av sakkunnige och uppbyggda på ett betänkande av vad dessa sakkunnige föreslagit.

Herr justitieministern har ock tydligt framhållit i ett tal, som han hållit här i Stockholm, att vad som föranlett framläggandet av Kungl. Maj:t proposition, det var ett hot. Regeringen var pressad att handla under ett tryck. Detta kan jag icke beteckna annat än som obehörigt. Både att utöva det trycket och att giva vika för det samma är efter min mening lika obehörigt. Och obehörig har också den aktion varit, som följt efter den tiden. Ut i det ena upproppet

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

efter det andra, den ena proklamationen efter den andra har man upprepat talet om hot och användandet av medel utanför författningen. Dessa uttryck hava genljudit från talarstolarna än här och än där, stundom uttalade som något eftersträvanvärt, stundom som något, som man icke kunde komma förbi. Ja, icke ens ministeriella talare hava dragit sig för att tala om genvägar förbi författningen.

Jag har, herr talman, velat framhålla detta, på det att det må ligga i ett sammanhang i det anförande jag har till riksdagens protokoll, och på det att det må bliva klart, huru denna sak har betraktats från min sida. Jag har velat framhålla, hurusom denna aktion ingått som ett led i strävandena att kunna få författningen ändrad så fort som möjligt och vid denna urtima riksdag. Ja, jag vågar säga, att hela denna sak närmast kan givas karaktären av en kupp. Det framträder icke minst, när man sedermera tänker på hur Kungl. Maj:t vill genomföra alla dessa förändringar genom den brådstörtade upplösningen av landsting, stadsfullmäktige och andra korporationer. Hela detta brådstörtade förfarande tyder på att det var meningen att begagna sig av alla medel, som stodo regeringen och de partier, på vilka den stöder sig, till buds för att kunna genomföra denna författningsändring på det sätt, jag förut antytt. Detta var med andra ord den situation, som förelåg, när regeringsförslaget framlades och vid tiden därefter.

Jag har karakteriserat detta förslag som något i hast framkommet. Jag vidhåller detta och vill också tillägga, att samma hastiga tempo, samma ivriga takt, har använts i särskilda utskottet nr 3. Vi ha knappast givits den tid till rådplägnings och allvarligt övervägande och till möjlighet att överblicka konsekvenserna på det ena eller andra området, som i ett dylikt fall utskottets ledamöter med fall rätt kunnat göra anspråk på.

Efter detta nödgas jag besvara kammaren med att ingå något på de förslag, som här föreligga. Jag skall då i första rummet uppehålla mig vid det förslag, som handlar om första kammarens bildande. Jag skall icke gå så vidlyftigt in på saken, den har redan hunnit bli tillräckligt omtalad. Alla här närvarande känna till den genom utskottets betänkande, och den är känd ute i landet genom meddelandena i pressen.

Beträffande denna första kammarbildning har det sagts, att det är fläckar och sicksacklinjer på den kompromiss, som kommit till stånd i utskottet. Mina herrar, kan man icke säga, att precis detsamma var fallet med det förslag, som framlades av Kungl. Maj:t? Var icke även Kungl. Maj:ts proposition frukterna av en kompromiss? Jo, regeringsförslaget var en typisk kompromiss, en kompromiss mellan det liberala och det socialdemokratiska partiets ståndpunkter. Det liberala partiet önskade och önskar väl alltjämt ett tvåkammerssystem, det socialdemokratiska partiet har på sitt program önskemålet om enkammersystem. Kompromissen bestod i att man gjorde ett tvåkammerssystem på papperet, men i själva verket skapade ett enkammersystem, ty såsom föga mer än ett sådant kan

det förslag betraktas, som innehölls i den kungl. propositionen. Det var till gagnet ett enkammarssystem. *Om den kommunala rösträtten m. m.*

(Forts.)

Vid remissdebatten, då det kungl. förslaget överlämnades till det tredje särskilda utskottet, uttalade civilministern, som nyss hade ordet här, att det för regeringen stod klart, att förslaget skulle skäligen betrygga den artskillnad, som borde förefinnas mellan de båda kamrarna. Längre sträckte sig alltså icke hans pretentioner. än att denna artskillnad skulle »skäligen betryggas». En annan talare från regeringen, statsrådet Palmstierna, använde härom orden: »I den mån vi vilja behålla ett tvåkammarssystem.» Där ha vi således genast i dessa båda ministrars uttalande dualismen mellan tvåkammarssystem och enkammarssystem. Det blev ett dåligt tvåkammarssystem, och det var det, som gjorde, att kompromissen kunde komma till stånd.

Redan i våras, då förslaget framlades, ville regeringen icke göra någonting beträffande första kammarens bildande. Den ville icke taga någon hänsyn till första kammaren, trots att den lika kommunala rösträtten infördes och åldern för valrätt i kommunen bibehölls vid 21 år. Alltså, valrätten till de för första kammaren grundläggande valkorporationerna byggdes på en ålder av 21 år, och i detta förslag från Kungl. Maj:t var det likadant. Här borde det vara ännu mera påkrävt att tänka på första kammaren, eftersom man slopat skattebetalningsplikten. Men regeringen fäste intet avseende vid detta, och så blev det ett tvåkammarssystem, som jag vid ett annat tillfälle tillåtit beteckna som ett monstrum, en parodi på tvåkammarssystemet. Det blev icke något verkligt sådant system. Bara detta, att första kammaren skall uppbyggas på en ursprungsalder av 21 år, då man till andra kammaren har en ålder av 24 år, torde vara tillräckligt skäl för att motivera riktigheten av vad jag här vid ett föregående tillfälle anfört. Varje tanke på att höja åldern avvisades dock av regeringen, och man ville icke höra talas om eller göra någonting i den vägen. Då civilministern nyss yttrade sig här, sade han: Regeringen kan ju vara med på detta, men det är icke bra, att åldern blir höjd varken i kommunen eller i landstingsmannavalen. Det väckte stora betänkligheter vid landstingsmannavalen, och det hade varit lyckligare, om man icke gjort på detta sätt. Regeringen vidhåller således alltjämt, att det varit bättre, om man kunnat bygga första kammaren på denna lägre ålder.

Men, mina herrar, då man slår sönder något, som finnes, då man slår sönder en författning för att sätta något annat i stället, är det väl ens ovillkorliga plikt att i detta fall tänka på hur detta andra skall se ut, att söka skapa något, som ger garantier för mogenhet och ett gott omdöme.

Man klandrar nu på vänsterhåll högern för att den icke kommit med något förslag och säger, att det varit dess skyldighet att göra det. Ja, det kan man ju säga, men vad som är alldeles otvivelaktigt.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

det är, att det varit regeringens plikt att i samband med sitt författningsförslag framkomma med något, som grundlade och bibehöll ett verkligt tvåkammerssystem, och något dylikt hade därför bort förekomma i förslaget. Men vad säger den kungl. propositionen om detta? Vad talar den om i detta fallet? Jo, när där talas om elektorsförsamlingar eller andra korporationer, som skulle utse ledamöter till första kammaren säger statsministern i sitt anförande, att om andras meningar kunna samlas kring något så när preciserade förslag i detta avseende, så kunna dessa förslag väl förtjäna att tagas i övervägande. Härtill får jag säga, att det verkligen är blygsamt, för att använda ett beskedligt ord, att inskränka sig till att säga: Vi göra ända på det gamla, vi sätta intet annat i stället, vi tänka icke på det, men har någon annan några förslag att komma med, skola vi kunna taga dem i välvilligt övervägande. Detta visar intet intresse, det är icke något positivt, som framkommit, utan det är endast detta vaga, obetydliga, som säger, att andra kunna ju tänka i stället för oss.

Nej, saken var, såsom jag nyss anförde, att i kompromissen ingick att det skulle vara ett tvåkammerssystem men det skulle vara ett svagt tvåkammerssystem, det skulle vara, som statsministern uttalade i ett anförande, som han hade i Stockholm den 1 december, »en första kammare, som kunde samarbeta med andra kammaren». Det var det samarbetet, möjliggörandet av detta samarbete, som låg som det grundläggande. Således för honom var målet likställighet, icke karaktärsskillnad. Visserligen tillades det vid samma tillfälle, att det vore önskvärt, att första kammaren kan tillföra representationen synpunkter och insikt och erfarenhet, som icke så starkt finnas representerade hos andra kammaren. Men hur detta skulle gå till, därom fanns icke ett ord varken i detta tal eller i den kungl. propositionen.

När utskottet har haft att behandla detta, så får jag säga, att i utskottet denna fråga dock intagit en plats i utskottets diskussion. den har varit föremål för ett övervägande. Utskottet har i det fallet icke handlat lika lättvindigt, som Kungl. Maj:t gjort vid framläggandet av den kungl. propositionen. Från högerns sida hade ju föreslagits en högre ålder. Vi ha, som herrarna veta, föreslagit, att dessa urväljarekorporationer skulle tillsättas av sådana valmän, som uppnått en ålder av 34 år. Förebilden ha vi tagit från vårt grannland Danmark, där som bekant nyligen införts i detta fall en valrättsålder av 35 år. Vi ha icke tagit särskilda valkorporationer, därför att vi haft särskild förkärlek för dem, nej, tvärtom, vi ha den uppfattningen att landstingen varit bättre valkorporationer än för ändamålet tillskapade nya korporationer. Men för att få högre ålder var det nödvändigt att föreslå tillsättandet av dylika korporationer, då vi icke lämpligen kunde föreslå en valrättsålder till landstingen av 34 år.

Under utskottets arbete har denna fråga varit på tal gång på gång. Hela tiden har vänstern sökt pressa ned högern till sin ståndpunkt i fråga om denna ålder. Och som jag nyss nämnde, har herr civilministern nu uttalat, att det är beklagligt, att åldern blivit

höjd. Där ser man således, att denna ålder har man på allt sätt försökt få ned så mycket som möjligt. Men då man släppte allt annat, var ju denna högre ålder det enda kvarstående. Ty med den högre åldern måste man antaga, att det följer en större mognad en större erfarenhet, en större eftertanke hos väljarna, då de gå att för-
 rätta val till landstingsmän. Detta var emellertid något, på vilket man skulle kunna bygga en första kammare, som besitter de kvalifikationerna, om vilka statsministern i sitt tal den 1 december talade och om vilka jag nyss nämnde, nämligen att det vore önskvärt, att insikt och erfarenhet skulle förefinnas. Jag förmenar, att just insikt och erfarenhet finnas tryggare representerade hos dem, som kommit till mognad ålder, än hos dem, som äro 21 år, vilken ålder väljarna till landstingen skulle inneha enligt Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill säga, att jag anser icke, att det varit till någor fördel, om man skulle ha kommit längre ned, och jag känner mig belåten med att det dock till sist i detta fall har blivit så pass, som de blivit till följd av högerns arbete i utskottet, så att vi ifråga om landstingen fått en ålder av 28 år. Vad vänstern velat sätta i stället, när vänstern talat om kvalifikationerna, är ett spörsmål, som jag i detta sammanhang icke behöver ingå på. Jag har aldrig hört något annat framkastas i den vägen, än att man vill komma med en självkomplettering av första kammaren. Jag skall icke ingå på något bedömande av den frågan — den är ju icke aktuell — huruvida detta vore lyckligt eller icke lyckligt. Men vad jag betraktar som en avgjord fördel i föreliggande förslag är, att vi fått denna högre ålder.

Om den kommunala rösträtten m. m.
 (Forts.)

Att perioderna för första kammarvalen blivit utsträckta till åtta år, vill jag betrakta som en annan avgjord fördel. Det ger åt ledamoten av riksdagen en större självsäkerhet och ett större förtroende till sig själv, om han vet, att han sitter under en längre mandattid än under en kortare.

Ja, detta är vad som vunnits i detta fall från min synpunkt sett, och jag betraktar det i alla fall, som om något därmed vunnits. Blir det icke bra på det sättet, så har åtminstone från vår sida vorts, vad som kunnat göras för att få det så bra som möjligt. Blir det icke bra, få vi visserligen naturligtvis ta vår del i ansvaret för den kompromiss, som blivit ingången. Men det verkliga huvudansvaret kommer att ligga hos dem, som pressat oss till denna ståndpunkt och velat pressa oss ännu längre. Resultatet blir i alla fall, herr talman, ett svagt tvåkammerssystem.

Men medan jag har ordet, måste jag också nämna något om de kommunala förhållandena. Att åldern blivit något höjd är en fördel — jag betecknar det så i rak strid mot vad herr civilministern nyss yttrade, då han sade, att det icke vore bra, att åldern i kommunerna blivit höjd, om han än tillade, att det ju icke kan göra så ofantligt mycket och väcka så stora betänkligheter, att denna ålder blivit höjd. Jag betecknar det som en fördel. Det hade varit än bättre, om den höjts till 24 år. Ty väl vill jag villigt erkänna, att det kan finnas de i åldern 21—24 år, som kunna utan olägenhet vara med i kommunala avgöranden. Men, mina herrar, det få vi

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

väl ändå säga, om vi vilja gå fullt rättvist till botten av detta, att bland de skaror av unga män och kvinnor, som tillhöra åldersgruppen 21—24 år, finnes dock representerad en stor portion av omogenhet, finnas många, som icke ha den erfarenhet och stadga, att de med verkligt skäl böra deltaga i de viktiga avgöranden, som föreligga i våra kommuner. Att 24 års åldern borttagits, betraktar jag sålunda i motsats till herr civilministern såsom en nackdel, liksom ock att man i samband med nedpressandet till denna ålder begagnat tillfället att nedpressa åldern vid val till andra kammaren med ett år. Man har över huvud taget svårt att förstå, varför det skall betraktas som en så stor fördel att få ned åldern så mycket som möjligt. Det är, mina herrar i alla fall en full likställighet, som uppkommer, vilken klass vi än tillhöra, vilket yrke vi än utöva och viken ställning vi än intaga, så är det, säger jag, en full likställighet, som uppkommer, vare sig åldern sättes till 21, 22 eller 23 år eller något annat. Det är icke något odemokratiskt utan en fullständig likställighet, som ligger i detta.

Även beträffande de kommunala förhållandena var regeringsförslaget en kompromiss, en regelrätt kompromiss helt enkelt. Det liberala partiet ville ha lika kommunal rösträtt med skattebetalningsplikt. Det socialdemokratiska partiet ville ha allmän kommunal rösträtt utan skatteplikt och utan skattebetalningsskyldighet. Vad blev kompromissen? Jo, den blev i Kungl. Maj:ts förslag den lika kommunala rösträtten; man föreskrev, att det skall vara skattskyldighet, men man sade samtidigt, att om man icke betalar skatt, så skall det göra detsamma. Det är väl en kompromiss, så typisk som någon kan vara. Ifrån det liberala partiet har man ju förut alltid hållit på att det skulle vara skattebetalning, men nu släppte man det för att åstakomma denna överenskommelse.

Förgäves ha vi talat, mina herrar, för detta utskyldsstreck i utskottet. Det har varit en av de förnämsta punkterna i våra yrkanden i utskottet att få fram, att man skulle vidhålla skattebetalningsplikten. Men allt har varit förgäves. Jag skulle vilja vid detta tillfälle åberopa ett par yttranden från liberalt håll, som äro ganska typiska i detta avseende, de äro fällda helt nyligen under sista tiden. Det heter i det ena, att »utskyldsstrecket har djupa rötter i vår författning». Ja, det är så sant, som det är sagt, detta. Det heter vidare att »rättigheter böra åtföljas av skyldigheter». Det är en riktig tanke, den gamla goda grundsats, som är så fast rotad särskilt på landsbygden, nämligen att med rätt att rösta skall följa plikt att betala sin skatt. Det har man emellertid här velat släppa efter på. Men i detta fall må jag säga, att landet måste ha klart för sig, varifrån motståndet härvidlag har kommit. Det kan karakteriseras, det resultat vi uppnått, med det yttrande, som herr civilministern nyss hade, då han omnämnde det skeddä såsom »mindre lyckligt.» Ja, just detta mina herrar, har betraktats från vänsterhåll såsom »mindre lyckligt». Man har velat ta bort denna skattskyldighet, denna grundsats, som har »så djupa rötter i vår författning», som det heter från liberalt håll. Men det skall vara klarlagt, var ansvaret för

detta ligger. Jag upprepar vad jag sagt, att högern i utskottet visserligen har sin del i ansvaret för kompromissen, men denna kompromiss har tillkommit så, att vi arbetat för större skattebetalningsplikt, och att den skulle bibehållas på den gamla grunden, under det man från vänsterhåll har pressat oss tillbaka.

Om den kommunala rösträtten m. m
(Forts.)

Jag erinrar i detta fall om den reservation, som ledamöterna i utskottet från högern ha anfört och i vilken vi uttala: »Vår uppfattning, som med största enhällighet delas av våra meningsfränder i landet, har varit att fullgjord skattebetalning bör krävas för utövande av rösträtt. Endast den verkliga och tillfälliga oförmågan att betala skatt borde föranleda befrielse från denna självklara plikt. Ett effektivt indrivningssystem borde sålunda ha varit den enda förutsättningen för ett frångående av fordran på skattebetalningsplikt, men sådana föreskrifter för indrivning av skatterna finnas icke och ersättas efter vår mening endast ofullständigt av regeringens förslag om införsel i lön. Utskottets förslag borde därför efter vårt förmenande ha innehållit vida starkare bestämmelser än vad nu är fallet beträffande fordran på skattebetalningsplikt för rösträtts utövande. Denna mening vidhålla vi alltjämt.»

Det är det uttalande, som vi gjort i denna fråga. Vi ha haft den uppfattningen, att man trots de sakkunnigas uttalande i ett nyligen framlagt betänkande dock hade kunnat, om jag så får säga, »skilja agnarna från vetet» beträffande skattebetalningen, att man kunde ha rätt ut saken så, att den verkliga och tillfälliga oförmågan hade sluppit att betala skatt, men att skattskolkare och den verkligt försumlige blivit drabbade av detta streck. Vad ha vi fått nu? Jo, tack vare högerns energiska framhållande av nödvändigheten att icke släppa skattebetalningen, ha vi dock fått behålla en del av denna skattebetalning beträffande den kommunala rösträtten även om den blott är att betrakta som ett rudiment. Jag erkänner, att detta ett års fullgjord skattebetalning är något mycket magert, något ytterst förtunnat villkor. Det erkännes; men det är i varje fall en bibehållen princip från vår sida och kommer alltid att verka till någon nytta.

Ja, herr talman, jag kommer nu slutligen efter detta till den frågan: Varför hava vi då bi rätt detta kompromissförslag, då vi haft så många anmärkningar att göra mot detsamma, då vi ansett, att åldern borde sättas högre, då vi s'ändigt framhållit, att den högre åldern borde förefinnas både vid val inom kommunerna och till landstingen och en högre ålder, än den vi nu få, vid val till andra kammaren, då vi förut förfäktat den uppfattningen, att besuttenheten borde vara grundvalen för något större inflytande i kommunerna och då vi slutligen ansett en fullgjord skatteplikt vara erforderlig? Ja, det synes mig, att man vid bedömandet av denna fråga först och främst icke får underskatta betydelsen av att en fråga sådan som denna kan i en tid som denna lösas i enighetens tecken. När, såsom här var förhållandet, stora grupper av vårt folk gjorde gällande en allmän önskan, att en viss betydelsefull fråga skulle lösas i en viss riktning, i en riktning, som man inom dessa

Om den kom-
munala röst-
ätten m. m.
(Forts.)

grupper ansåg vara den riktigaste och bästa, då synes det mig dock ligga något och ligga ganska mycket i att man inom andra grupper av samma folk, vilka vilja en lösning, men vilja denna på ett annat sätt, likväl söker finna en väg, en möjlighet till att få lösningen gjord i samförståndets tecken. När $\frac{2}{3}$ av dem, som gingo till val år 1917, vilja ett och $\frac{1}{3}$ ett annat, samt båda stå hårt och starkt på sin uppfattning, båda vilja föra sin mening fram, förfäktade den såsom den bästa och riktigaste, då ligger det något i att säga: Låt oss se, om icke mellan dessa båda skilda meningar kan finnas en väg, som kan vara av den beskaffenhet, att enighet kan vinnas på den. Jag säger detta, även om det för mig och mina meningsfränder medfört stora offer att gå med på det som skett. Jag vill då säga, att för att kunna vinna en lösning på det sättet äro dock offer nödvändiga från båda hållen och ett sådant kan icke lämnas ensidigt bara från det ena. Båda parterna måste giva; och trots allt det myckna talet om kompromisser och att kompromisser äro dåliga och medföra det resultat, att det icke finnes några, som äro nöjda, utan att alla känna sig missbelättna, så ligger dock i detta icke all den fula betydelse, som vi i riksdagen så ofta vilja tillskriva en kompromiss, utan det är, att den leder till samförstånd, till ett försök och till en strävan att kunna komma till rätta med varandra — motståndare och företrädare av olika riktningar och olika meningar. Det kräves offer för att komma fram till de ta. Det kräves, att man ger något. Och uppnåendet av en lösning av denna partiskiljande fråga, denna tvistefråga, som stått oss emellan under en sådan lång följd av år, är — jag upprepar det för sista gången — värt ett offer.

Men jag vet, mina herrar, mycket väl, att det bland mina meningsfränder både i riksdagen och ute i landet ställer sig så, att man har svårt att förstå, svårt att inse, att vi skola behöva göra dessa offer så stora från vår sida, så stora, som här blivit fallet. Men detta måste ses mot bakgrunden av den ställning, som vänstern intagit, särskilt det liberala partiet. Den hållning, som detta parti intagit, är avgörande, när man går att bedöma denna överenskomelse. Ty detta borgerliga parti kastade sig med hela sin tyngd tillsammans med det socialdemokratiska partiet i en allvarlig tid med regeringen i spetsen in på författningsfrågan. Gentemot denna väldiga påpressning stod endast den knappa högermajoriteten i första kammaren, och denna majoritet förminskas, såsom vi alla veta och — det tjänar ingenting till att fördölja det — den förminskas årligen till följd av den ekonomiska utvecklingen och dess inverkan på den nuvarande röstgrunden.

Vi hava ansett, att det skulle vara nya val uti denna fråga. Vi hava ansett, att det varit riktigast, att verkliga demokrater hyllat den grundsatsen, att när en fråga av sådana dimensioner skall avgöras, folket i val skall få tillfälle att uttala sig. Det är en grundsats, som borde vara riktig, och vilken man icke gärna borde kunna komma ifrån. Vi hava vidhållit, att detta varit riktigt, och att det varit rätt att låta folket säga sin mening, om det vill hava det ena

Om den kom-
munalta röst-
rätten m. m.
(Forts.)

förslaget eller det andra, om det t. ex. vill hava fullgjord skatteplikt eller om det vill släppa på den. Men jag kan icke fördölja, att efter den hållning, som det nyssnämnda partiet intagit, har utsikten till framgång vid valen för oss icke varit lysande. Ett dylikt hopp kunde man visserligen tidigare hysa, men från den stund, då det liberala partiets ordförande här i kammaren, vice talmannen, vid remissdebatten uttalade sig på det sättet, att det liberala partiet står enigt om att understödja regeringen — ett uttalande, som mig veterligt icke blivit motsagt från hans parti, icke blivit motsagt ens från lantmannaelementen inom hans parti — från den stunden kunde man förstå, att vid ett dylikt val skulle allt jämt det liberala partiet verka tillsammans samt i fullständig enighet och samförstånd med det socialdemokratiska. Och detta ha vi fått bekräftelse på under den tid, vi arbetat i utskottet.

Det förslag, som här föreligger, medför nu emellertid djupa genomgripande förändringar i vår författning. Det griper in på det allra allvarligaste i nu gällande, nu bestående förhållanden. Man känner sig tveksam inför det resultat, som uppnåtts. Man har svårt att överblicka, vad följden kommer att bli av det nya skicket, som kommer att inträda, när detta väl träder i kraft. Endast framtiden kan därvid utvisa, huru det kommer att bli. Knappast någon av oss kan för närvarande våga sig på att ställa ett horoskop, som skulle kunna ge ett åtminstone säkert omdöme, huru det kommer att bli, och detta av det enkla skälet, att vi knappast kunna överblicka den stora reformens verkningar, att vi icke kunna överblicka framtiden. Vänsterpartierna ha velat forcera fram denna sak utan att ge rådruum för det mogna övervägandet, som det varit lyckligare, om man kunnat få. Må vi hoppas alla, att förslaget till sist kommer att bli gott, och att det må lända till nytta, när det slutligen träder ut i livet.

Jag upprepar vad jag tror, att jag sagt en gång förut: Jag är beredd att taga min andel i ansvaret för den kompromiss, som här föreligger. Men jag vill säga, att efter min uppfattning borde detta kompromissförslag gått längre i den riktning, som vi önskat. Att så skulle bliva fallet, därför ha vi kämpat, men det önskemålet ha vi icke vunnit. Ansvaret för att det icke blivit bättre, kunna vi sålunda icke vara med om att bära.

Låt mig nu, mina herrar, säga ett ord till mina motståndare. Jag ber eder mina herrar: Söken sätta eder in i vår uppfattning! Högern har såsom parti burit sin del av det stora ansvaret för utvecklingen. Det kan bestämt icke med rättvisa sägas på något håll, att vi missbrukat denna vår ställning. Vi skulle icke stå här i vårt land varken ifråga om andlig eller materiell utveckling på den punkt, där vi nu stå, om så varit fallet. Det har krävt av oss en mycket stor självövertunnelse för att gå med på det förslag, som här nu föreligger. Nu ha vi bidragit till att enas med eder i denna tid, enas i en stor, djupt genomgripande uppgörelse i vår författning. Låt detta bidraga till enighet och sammanhållning inom folket! Röster höjas redan för ändringar i den överenskommelse.

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

som träffats, nästan innan den blivit sluten. Jag vill icke tro, att det skall ske. Det vore stridande mot hela innebörden i en överens-
kommelse, och när det rör frågor, som så djupt gripa in i ett folks
utveckling och förhållanden som en dylik långt gående ändring i
rikets författning, så böra verkningarna av ändringen få göra sig
gällande, innan man reformerar vidare. Att förutsätta något annat
vill jag icke.

Men även till mina meningsfränder här i kammaren och därmed
även ute i landet skall jag anhålla att vid detta tillfälle få rikta
några ord. Låt oss icke gripas av modlöshet! De idéer, som vi
kämpa för, leva. Dem komma vi alltjämt att försvara. Vi vilja,
att Sverige skall förbli en rättsstat med skydd av lag för ordning
och rätt, med frihet för den enskilde, icke att begagna den till
självsväld eller maktbegär utan för utveckling, till nytta och gagn
för vårt samhälle, för vårt svenska fosterland. Det som nu i dag
sker i riksdagen minskar icke vår uppgift. Det minskar icke denna
vår uppgift i svenskt samhällsliv, ty den uppgiften växer. Det
kommer hädanefter att gälla att mer än förut hos folket självt söka
de garantier för en lugn utveckling, varför hittills det starkare
stödet funnits i själva samhällsinstitutionerna.

Allt vad som talats mot oss, att vi intagit en privilegierad
ställning, det skall nu upphöra. Hädanefter skall man icke kunna
säga om oss, att vi icke kämpa på likställd grund. Och jag miss-
tröstar icke, mina herrar, att svensk högeråskådning även under de
nya förhållanden, som nu förestå, skall bli istånd att göra sina
grundsatser gällande i svenskt samfunds- och folkliv, fäderneslandet
till verkligt och varaktigt gagn.

Och må vi så hoppas, att denna lösning av den långvariga stri-
den om författningen dock skall bli till nytta. Den kan bli det,
endast om den känslan blir levande för alla, att med makten följa
ansvar och förpliktelser på många områden. Vi vilja hoppas, att
med ansvaret skall följa en fördjupad insikt och förmåga att möta
de stora uppgifterna. Nu, mina herrar, gäller det att se framåt.
Fruktan och ohäga få icke finnas. De behöva icke heller finnas,
om vi alla sätta klassintressena i andra rummet, riket i det första.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Den talare, som
nu har fört högerpartiets talan här, hade svårt att förstå, varför man
haft så bråttom, varför man ville nödvändigtvis och till och med,
efter hans mening, en smula mot grundlagen allaredan vid denna
urtima riksdag komma till en lösning av författningssriden i vårt
land. Han klandrade starkt regeringen för dess initiativ i denna
fråga, och han ville framhålla, att regeringen och det liberala par-
tiet i främsta rummet bure ansvaret för att hans parti nödgats efter
mycket motstånd och med mycken motvilja godtaga den uppgörelse,
vartill en möjlighet fanns. Att han icke i detta sammanhang nämnde
det socialdemokratiska partiet, beror väl helt naturligt därpå, att
han måtte ha ansett det självklart, att från vår sida kraven skulle
ställas bestämda och klara, och att från vårt håll icke var annat att
vänta, än att de skulle föras fram med allt eftertryck.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Jag tror emellertid, att det i den talarens betraktelsesätt finnes en förunderlig missuppfattning om tidsläget. Det är rätt förvånande, att han icke under hela sitt utförliga anförande på något sätt berörde, vad som egentligen drivit fram dessa förslag, vilka sammanförts och sammanjämkats till sist uti detta i det väsentliga enhälliga utskottsutlåtande.

Tiden har ridit fort, mina herrar, sedan den vårdag, för ett och ett halvt år sedan, då här uti denna sal å det socialdemokratiska partiets vägnar riktades till den dåvarande högerregeringens statsminister en interpellation, huruvida icke omständigheterna även efter hans mening krävde upptagandet av en demokratisk författningsrevision här i vårt land. Det är blott ett och ett halvt år sedan dess, men huru ofantligt mycket har icke redan skett? Och nu stå vi i dag vid den avgörande vändpunkten, då det skall visa sig, därest kamrarna följa utskottets förslag, som man har all anledning att hoppas och förmoda, att resultatet av dessa års arbete verkligen omsider kan inkasseras av den svenska demokratin. Sedan dess ha vi ju fått de allmänna val, på vilka man pekade våren 1917 såsom de, vilka skulle bli utslagsgivande. Och fastän den senaste ärade talaren själv var inne på tanken om att det skulle krävas ytterligare nya val, innan någonting borde göras, så kunde han dock uti fortgången av sitt anförande icke vägra sitt erkännande av att dessa 1917 års allmänna val visade redan de en partiklyvning i vårt land, som gick så, att ungefär två tredjedelar av valmanskåren krävde en radikal demokratisering, medan blott en tredjedel ännu stod densamma emot.

Dessa val förde, som vi alla känna, den vänsterregering från de båda samverkande vänsterpartierna till makten, vilken nu har framfört det förslag, som blivit utgångspunkt för det föreliggande, av utskottet framlagda förslaget. Det har skett uti samverkan hela tiden med den folkmening, som på det bestämdaste krävde, att denna fråga omsider skulle lösas uti vårt land. Men det har likväl kommit, som vi alla känna, under den urtima riksdagens gång någonting nytt till. Det har kommit en ny våg, starkare än någonsin, av den demokratiska flodbölja, som redan våren 1917 satte alla sinnen uti brand, och som redan då visade, att här var någonting nytt, som förestod, att det gamla icke kunde förbli sådant, som det hade varit förr. Det är ju så, att vi i detta ögonblick leva i en helt annan värld, herr Lindman, än den, varuti vi gingo in för några år sedan, då ännu högern satt vid styret. Det har ju hänt så ofantliga ting sedan dess. Detta världskrig, som har tagit sin fortgång längre, än någon hade väntat, detta världskrig, som syntes under vissa tider kunna konsolidera de gamla makterna uti samhället, detta världskrig har efter alia de massor av oskyldiga offer, som det har krävt, slutat med att som offer till sist sluka dem, vilka bära ansvaret för dess utbrott och dess fortsättande.

Det är sådana fakta, som ha revolutionerat världen. Det är de, som göra, att vi nu stå inför en annan situation än den, som vi förut ha haft. Redan den ryska revolutionen för ett och ett halvt år sedan satte världen i skakning. Men nu, när man ser

Om den kom-
mananta röst-
rätten m. m.
(Forts.)

den tyska revolutionen, ser den uti sin konsolidering med denna fullständiga omvälvning av allt, som förut där varit uppsatt och högt, ja, då förstår man, att det ej kan i något land, som står i så nära kontakt med detta centraleuropa, som Sverige genom sitt läge alltid gjort och alltid måste göra, få förbli på samma sätt som förut. Jag är viss om, att det svenska folket skulle ha känt det som en *förödmjukelse*, därest vi stannat fullkomligt efter i våra gamla positioner med avseende på författningsfrågan och folkstyrelsens förverkligande, om vi skulle ha stannat där, när sådana jättesteg tagits runt omkring oss, om vi skulle ha varit de enda, som i en isolering, jag vet icke på vad sätt ästadkommen, kunnat förbli oberörda av sådana händelser! Det är därför, som vi alla känna, och som det är förunderligt, att högern icke vill öppet erkänna, att det varit icke blott regeringens rättighet utan dess *skyldighet* gentemot hela tidsläget att begagna alla lagliga möjligheter, alla framkomliga medel för att låta det svenska folket vid detta tillfälle taga ett avgörande steg fram mot den demokratisering, som detsamma på grund av sina egna inre förhållanden så länge krävt, men som efter en sådan jättestöt utifrån ytterligare måste skjutas fram i förgrunden.

Ja, det fanns vid detta tillfälle, när regeringens förslag förelåg, och när folket samlade sig omkring detsamma, när över allt ifrån hela vårt land de bestämda kraven kommo sammanflytande till förtroendemännen för det socialdemokratiska arbetarpartiet från dessa mer eller mindre utes ängda arbetarskaror, att nu måste någonting ske, att nu vore tiden inne, då även här det skulle ske, som man fordrat och begärt så länge — när dessa krav kommo, då måste vi också säga oss, att här kunde icke längre få dröjas, här måste det ske och ovägrligen ske så, att verkligen en demokratisering komme till stånd, och att den komme till stånd utan längre uppskov, än som vore nödvändigt, för att allt detta skulle ske inom laglighetens rämärken.

Det fanns, när utskottet inför den situationen sammanträdde, två vägar, som man kunde tänka sig att gå. Den ena var att utskotts-majoriteten tog regeringens begränsade förslag, vilket var, som det här framhållits, i vissa stycken en kompromiss emellan olika uppfattningar, och som lämnade åt sidan vissa delar av den stora demokratiseringen, visserligen med övertygelse om, att det väsentliga var med, och att vad som ännu var kvar skulle lätt kunna göras efteråt. Det fanns möjlighet att taga detta precis sådant, som det förelåg, sådant som det utgjorde det samlande fälttecknet i folkrörelsenkring dessa frågor, att stå orubbligt på denna ståndpunkt och kräva av högern fullständig underkastelse under detta, varuti den icke funnit igen något av sin åskådning i dessa stridsfrågor, utan som var helt och hållet främmande för dess uppfattning. Det hade varit att gå stridens väg in i det sista, det hade varit, att man skulle ha fordrat, att, eftersom inom vänsterpartierna ett slags uppgörelse var gjord och samling skett, man borde hålla på denna uppgörelse trots de ofullkomligheter, varmed varje sådan uppgörelse måste vara behäftad ur rent principiellt demokratiska synpunkter; man hade kunnat

kräva, som jag sade, att detta skulle tagas helt och utan oms'ändigheter. Och jag skall icke förneka, att det fanns åtskilligt, som talade för att man kunde ha gått och att man borde ha gått den vägen. Det finns helt visst och finnes helt visst ännu inom vårt folk så många bittra minnen från högerväldets dagar, så mycket av reformkrav, som ha skjutits undan, långa tider fått stå tillbaka, och när de omsider beviljats, återkommit i ett skick, som kanske ofta nog alltför litet påmint om det ursprungliga. De ha kommit beskurna på många av de värdefullaste delarna av desamma, och man har icke kunnat få fram genom själva det förfaringssätt, som här i riksdagen varit det typiska, känslan av att här har helt och fullt ett reellt vänsterkrav lyckats vinna beaktande. Det har alltid passerat första kammarens skärself, och resultatet har blivit en förminskning, kanske icke alltid så mycket i kravets realitet, men en förminskning i själva det affektionsvärde, varmed dess form omgav detsamma för dem, som det låg allra närmast om hjärtat att föra det fram. Jäväl, det var tydligt, att med dessa bittra minnen var det många, som måste känna det så, att nu hade vi kanhända ändå här ett tillfälle att få en revanche för så många gånger hos oss krossade illusioner. Och vi minnas, hur vid stora och viktiga tillfällen, som icke lögga så långt tillbaka i tiden, högern sannerligen, när den begagnade sin maktställning, ingalunda ville taga hänsyn till väns'erns fordringar på att också få beaktande för sina synpunkter, utan den stod bestämd och krävande, att detta skall genomföras »nu, omedelbart och i ett sammanhang», den stod bestämt krävande på ett sätt, som vi icke ännu kunna ha glömt och som måste bringa vissa minnen att vibrera hos oss.

På samma gång var det ju så, att det var intet tvivel om att förstakammarmajoritetens ställning var, som nu också herr Lindman öppet uttalade, undergrävd. Vi kände att den stod uti en ställning, där en mycket stark stöt inifrån och utifrån, från en folkmening, som utan att överskrida laglighetens gränser dock gjorde på det bestämdaste sätt sin vilja klar inför första kammaren, måste verka — ja, den stod så, att man kunde säga, att inför en sådan påtryckning är det väl sannolikt, att den icke hade stått emot, utan kanhända i en eller annan form ändå funnit det förståndigare att uppgiva motståndet och låta händelserna ha sin gång, utan att den motsatte sig i det allra sista. Och hade allting under en sådan sakernas utveckling kunnat hållas inom de gränser, som vi önskat hela tiden, inom laglighetens gränser, hållas inom sådana gränser, oberoende av och utan att störas av allehanda utgifelser och upphetsning från de mest ansvariga elementen, ja, då är det sannolikt, att man hade kunnat gå fram den vägen och stått i det'ä ögonblick lika väl framme vid den fulla demokratiens genombrott, som jag hoppas, att vi om några timmar skola göra på den andra vägen.

Men det bör också sägas ifrån, att det fanns skäl, som talade emot detta. För var och en som ser på dessa ting i det historiska perspektiv, som man bör se dem i, är det dock icke i första rummet ögonblickets lidelser hos de stridande, tillfredsställelsen hos dem, som varit med och skiftat hugg, att nu få riktigt ge motståndaren igen

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

— det är inte sådant, som bör stå i förgrunden. Det viktigaste måste vara själva det faktum, att här skedde det demokratiska genombrottet på ett sådant sätt, att verkligen demokratien visste, att det, efter det detta inträffat, inte längre kan vara tal om att några privilegierade minoriter er förmå att sätta sin vilja mot en bestämd och utpräglad folkmening. Det är däruti, som dock huvudsaken ligger, och det är det syftet, som vi måste i främsta rummet vinna. Vi måste säga oss, att för det framtida arbetet inom nationen, som skall utföras just på demokratiens grund, av alla partier och grupper på denna gemensamma basis genom ömsesidig påverkan på varandra i inbördes tornerkamp, kan det givetvis vara skäl att överväga, att man icke från början går till en sådan nyordning av det svenska demokratiska samhället, att betydande och avsevärda grupper av vårt folk gå in i denna nydaning med en känsla av bitterhet över att icke ha fått den allra minsta möjlighet att få något av de synpunkter beaktade, som de betrakta från sin hela åskådning såsom viktiga och grundläggande för ett gott samhällsarbete. Det kan finnas skäl för den, som icke inriktar sina strävanden på alltför kort sikt, att se på dessa ting också och att verkligen se till vid arbetet på det nya Sverige, som skall grundläggas, att man kan komma till detsamma i större skaror än enbart de, som strömma fram såsom majoritet från den ena sidan, att man således kan vinna något mera än blott en partiseger — som det också har sagts i utskottets betänkande — att man håller också ständigt blicken fast vid att här gäller det fosterlandets *gemensamma* angelägenheter.

Ja, på demokratiseringen kunde ingenting eftergivnas. Denna demokratisering, den måste ske så radikalt, så grundligt, som regeringens förslag för sin del gjorde den, så att det inte blev någonting kvar av det gamla privilegieväldet. Det kunde heller ingenting eftergivnas på den punkt, som synes ha inom högerkretsar vållat inte den minsta svårigheten, nämligen just den snabba takten i detta demokratiseringsarbete. Men i fråga om formen kunde det möjligen tänkas jämkningar från regeringens förslag, sådant som det förelåg. Detta var ju dock blott ett uppslag bland flera tänkbara för att betrygga demokratiseringen. Det kunde tänkas på vissa punkter ändringar. Det kunde tänkas, att utvidgningar kunde ske, att demokratiseringen kunde göras fullständigare, men att, när detta skedde, måhända också ett eller annat av önskemålen från den andra sidan kunde vinna något av beaktande. Ja, överhuvud taget kunde man således säga, att i det långa loppet kunde det vara mera skäl att marschera in gemensamt i den nya salen, där det svenska samhället skall inrätta sig, än att tränga sig dit in över nedtrampade söner av samma land, som trampats ned, därför att de velat endast till en del och endast ofullständigt öppna dörren för de andra. Det fanns således skäl att överväga, vilkendera vägen man ville gå, och det fanns goda skäl för att den väg beträddes, som utskottet som bekant till sist valde.

Emellertid, dessa medgivanden, som ha gjorts vid sidan av den ytterligare fullföljda demokratiseringen, framryckningen utöver re-

geringens förslag till allmän kommunal rösträtt, de ha delvis i den allmänna diskussionen, som har satts in, sedan utskottets förslag blev bekant, tagit sådana dimensioner, att det är fara värt, att man på sina håll glömt hela det väsentliga i förslaget. Man har skjutit fram i förgrunden dessa förändringar, dessa eftergifter åt åskådningar, vilka icke äro våra. De ha fått en opropotionerlig plats, vågar jag säga, i åtskilliga uttalanden, som kommit till synes under denna sista tid. Och på samma sätt har det även i utskottsberättandet i form av en reservation från den vänstersocialistiske representanten i utskottet framförts uttalanden, som efter min mening ge en fullständigt felaktig bild av hela saken och som det därför blir nödvändigt att jag i någon mån går in på att här bemöta.

Det som är sagt i denna reservation, på vilken jag häntydde, det är, att förslaget »är ingen lösning», såsom orden äro nedskrivna. Det är i sanning ett stort ord, som där har uttalats. Således: Den gamla fyrskalan och den gamla 40-gradiga skalan, allt detta, som varit det gamla svenska samhällsskickets hörnsten, i vart fall en av dess hörnpelare, allt detta är slopat och borta. Den gamla första kammaren, sådan den vilat på den privilegierade rösträtten, den går ur tiden. Och ändå förklaras det från dessa medborgare på den yttersta vänsterkanten, att vad som göres, när sådant sker, det »är ingen lösning»! Den allmänna rösträtten införes fullständigt i stat och kommun, strecken slopas, dessa, som så många arbetarevalmän särskilt falla för vid de politiska valen, dessa, som vi ha bekämpat med sådan förbittring så länge, och som ha för oss förstört i så stor omfattning intrycket av att vi verkligen hade förut i princip den allmänna rösträtten. Allt detta slopas och faller bort. Och ändå heter det: det är ingen lösning, som vi få! Jag tror, att kammarens stora flertal, och jag är viss om att inom vårt parti särskilt det ofantligt övervägande flertalet, när det väl hinner tänka sig om, skall vara med om att säga, att det är icke ett riktigt, icke ett rättvist bedömande, som man då vill vidhäfta detta förslag. På grund av dessa eftergifter i överenskommelsen vill man försöka se bort från vad som är det väsentliga och det bärande i densamma. Men så har man icke rätt att bedöma vad som föreligger. Man skall i stora politiska avgöranden se främst till det väsentliga och låta detaljerna och anmärkningarna, som där kunna finnas, vara vad de äro: sådant, varom man har rättighet att säga, att det påkallar en anmärkning, sådant, som man har rättighet att verka för att det skall bort, så snart omständigheterna det medgiva, men varom man å andra sidan alltid måste tillägga, att det betyder dock i jämförelse med det stora hela bra litet. Det stora hela, det är dock vunnet, och det är därom, som striden har stått.

Det göres gällande, att detta är ingen lösning, därför att det principiellt finns hakar och anmärkningar att göra. Ja, om den ärade reservanten, som jag hoppas, länge får fortsätta att leva och verka, så kommer han nog många gånger i sitt kommande liv att få erfara från dem, som av någon orsak tagit plats till vänster om honom, precis samma invändning mot något, som han finner förnuftigt, därför att

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

det giver det väsentliga. Det finnes alltid sådana minoriteter inom ett folk, som därför att de icke fått fullt och helt, vad de från sin synpunkt fordra, icke vilja gå med på det som står till buds, ty de fordra det hela och säga, att de vilja icke ha någon avprutning på sina principer. Att detta tal dock icke stämmer med demokratiens själva grundtanke, glömmar man därvid, och man får komma ihåg, att det är dock majoriteten här, som till sist skall avgöra, och att majoriteten lyckligtvis med en sund instinkt fäster sig vid vad som är det väsentliga och icke hakar upp sig på om i utformningen av ett förslag en eller annan detalj är sådan, att den icke är fullt godkännbar från dess eller från vissa gruppers synpunkt. I senare fallet säger man sig själv: ja, därom skall jag övertyga majoriteten, och i och med det har jag sedan möjlighet att vinna även bättre erkännande åt min synpunkt, än vad nu för ögonblicket har kunnat ske.

Det är ju, som vi alla känna, två huvudmärkningsar, vari motståndet från vänster emot detta förslag från utskottet koncentrerar sig. Det ena är, att det finns kvar, som herr Lindman själv med all rätt karakteriserade det, ett »rudiment» av utskyldsstreck. Ja, det är ingenting mera än ett rudiment. Först och främst är att notera, att detta streck är helt borta ur de *politiska* rösträttsvillkoren. Och vad betyder detta? Det betyder enligt den statistik, som meddelades i den utredning, som för några dagar sedan framlades inför riksdagen, att då i runt tal en tredjedel av den medborgarkategori, som sammanföres under beteckningen arbetare, hittills har stupat på de sammanlagda utskylds- och flyttningsstrecken, vilket sistnämnda ju på det närmaste sammanhänger med det förra, så rycker nu hela denna stora, viktiga och betydelsefulla tredjedel, som hittills stupat vid den politiska rösträtten, in i sina fulla medborgerliga rättigheter. Det var -- för att begagna de absoluta talen från 1917 års val -- 156,000 medborgare, som tillhörde den kategorien, som nu får rösträtt men som förut stått rösträttslösa, fastän vi till namnet haft den allmänna rösträtten. Jämför man med det hela, är det en ökning av valmanskåren med en sjättedel, och bland dem, som fallit på strecken, är det icke mindre än 80 %, som stupat på dessa kombinerade utskylds- och flyttningsstreck. Man förstår vilken oerhörd skillnad som kommer att uppstå, när därtill lägges, att även fattiofvårdsstrecket kommer att i högst väsentlig mån genom det nya förslaget reduceras. De streck, som stå kvar, vad bli de annat än rudiment, vissa enskilda inskränningar, som kunna ytterligare jämkas på, i den mån folkmeningen så kräver men som i rent praktiskt avseende icke längre spela den minsta roll för möjligheten för det stora flertalet inom befolkningen att göra sin vilja gällande.

Ja, detta är således hela detta utskyldsstreck, som står kvar beträffande den kommunala rösträtten. Det är någonting, som stör bilden. Det gör, att lösningen icke ser så elegant ut, som vi hade önskat och hoppats, att den skulle bli. Men i verkligheten förstår var och en ibland oss, att när det blott kräves, att av tre års kommunalutskylder det betalats för ett år, så blir det sannerligen icke mycket

kvar som »garanti». Och vi hörde nyss den klagande tonen i den ärade talarens anförande, när han betygade — som jag också för visso kan vitsorda — att nog har högern i utskottet gjort sitt yttersta för att få ännu mycket mer av utskyldsstreck i behåll än denna enda lilla pinne, som till sist blivit kvar, ett års betalda kommunalutskylder bland tre års som villkor för den kommunala rösträtten.

Det är ju emellertid ändå icke detta, som varit den allra största anmärkningen, utan det har varit frågan om åldersstreckets höjning. Och där är det för visso så, att det att man här går in på att höja åldersstrecket är — jag kan däri fullt instämma i den förklaring, som avgavs nyss av civilministern — vida allvarligare och vida betänkligare än detta andra med utskyldsstrecket. I utskottets uttalande har också i motiveringen givits uttryck för det faktum, att man från vissa håll i utskottet har på det bestämdaste motsatt sig varje höjning av åldersstrecket. Men när till sist möjligheten att komma fram begynte skönjas, måste man även på den punkten börja se till, om vad som skilde verkligen var värt att hellre icke uppnå en överenskommelse. Det är att minnas, att beträffande den kommunala rösträtten har en höjning skett från 21 till 23 år, men i stället har, som vi alla känna, den politiska rösträttsåldern sänkts från 24 till 23 år, således en sorts utjämning där, om vilken ju i hög grad måste sägas, att det ena kompenserar det andra. Men däremot förklarar man att genom den andra höjningen, den våldsammare höjningen, den som gäller val av elektorer till första kammaren, »frånhänder» man rösträtt för ett stort antal medborgare bland dem, som äro de bästa och mest intresserade; man minskar deras möjlighet att inverka på vårt statsliv genom en sådan anordning, som man här gör.

Ja, vad är det vi förlorat? Det är verkligen ett vilseledande uttryck, då man talar om att dessa personer »frånhändas» den rösträtt de för närvarande ha. Det är, som om man glömde, att var och en av dessa personer befinner sig ju dock enligt naturens ordning i framryckning till högre åldersklasser och att vad som sker är helt enkelt det, att de gå miste om ett eller i ogynnsammaste fall två tillfällen, då de skulle varit med under nuvarande förhållanden med orubbad valrättsålder och fått avgiva sin röst vid landstingsmannaval. Det är sant, att det är i hög grad olyckligt att så sker, men man måste å andra sidan besinna, att det hela blir en ofantlig skillnad mot den rätt de för närvarande ha, då de ju dock ha att trängas med alla de andra, som nu äro röstberättigade vid landstingsmannaval och somliga komma med sina många röster och därigenom få ett oproportionerligt stort inflytande. Vidare har man att erinra sig för att få bilden av hur de nu ha det, att massor av deras kamrater och massor av dem själva ha stupat för dessa utskyldsstreck, varom jag förut talat. Allt detta är förhållanden, som göra, att dessa årsklassers valrätt under nuvarande omständigheter, trots att de ha den formellt, dock icke har den betydelse för bildningen av de båda kamrarna, som man skulle tro på

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Förta.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

grund av vissa uttalanden. Detta skall vägas mot all den vinst, som för övrigt göres i avseende å möjligheten både för dessa, så snart de passerat det högre årsstrecket, och för alla deras kamrater från 23 års ålder att vid andra kammarvalen göra sig helt och fullt gällande. Man har därför i sanning skäl att besinna, att det icke finnes verklig anledning att så framställa saken, som om man här köpte somligas nya valrätt med att taga bort valrätten för andra, ty denna valrätt kommer ju dock för var och en medborgare, som passerar genom åldersklasserna, ehuru den beträffande lands-tingsvalen kommer på ett senare tidsskede, än vad förut varit fallet.

Ja, det heter nu också, att det begås en upprörande orättfärdighet mot arbetareklassen särskilt, ty — så göres det gällande — där är levnadsåldern kort, man stupar så hastigt, och det blir så många, som falla under väntetiden. Jag har tagit reda på, huru många procent av hela antalet personer över 21 år det är, som avlider i åldern mellan 21 och 23 år. Det är $1\frac{1}{4}\%$. $98\frac{3}{4}\%$ står kvar. Det är verkligen ett försvinnande litet antal, som på det viset faller undan från möjligheten att med sina röster påverka den politiska utvecklingen i landet. Och räknar man på samma sätt antalet mellan 23 och 27 år, så är det $2\frac{1}{2}\%$, det är fråga om. Om det är 100 personer, män och kvinnor, som gå in vid 23 år, så äro de naturligtvis reducerade vid 27 år genom dödsfall, men dock icke hårdare, än att siffran för de kvarvarande uttryckes med $97\frac{1}{2}\%$. Ser man åter på motsvarande sätt på frågan, huru det förhåller sig med denna nya grund för första kammaren, som skall läggas på det sättet, att det blir de fyra yngsta årsklasserna, som tagas bort, och huru stor del den valmanskår utgör, på vilken den kommande, enligt förslaget inrättade kammaren skulle vila, så blir det i verkligheten på 89 % av den valmanskår, som har valrätt till andra kammaren. Om man uttrycker hela antalet personer över 23 år med talet 100, så är det 89 av dessa, som ha valrätten kvar beträffande första kammaren. Det är dock en siffra även denna att taga fasta på, när man vill göra gällande, att den nya första kammaren blir en gubbvåldets kammare och dylikt. Det är i själva verket 89 % av hela valmanskåren till andra kammaren, som är med om att bilda underlag för den kommande första kammaren. Och väl förstår jag den klagan, som genljöd i herr Lindmans anförande, att man icke har kommit upp till att göra en skarpare gallring, att man måst nöja sig med att få en så pass liten kringsskärning av den valmanskår, varpå första kammaren ytterst vilar, medan man i själva verket hade aspirerat på att komma upp till en reducering med någonting sådant som en tredjedel av det hela, vilket ju är någonting helt annat än de 11 %, varvid det sålunda till sist stannat. Jag förstår den klagan, men jag förstår mindre deras klagan, vilka frukta till den grad, att i samma mån som dessa åldersklasser 23 till 27 år icke få vara med om valen till första kammaren, i samma mån utlämnas vårt land till senilitet och all slags åderförkalkning.

Ja, mina herrar, det är nog så, att vi kunna konstatera vid detta tillfälle som vid många andra, att de ytterligtgående åsikterna

på bägge sidor stirra sig blinda på en liten del av det fält, varpå en reform rör sig. Både från högern och från den väntersocialistiska riktningen gör man denna fråga om åldersklassernas börjande deltagande i första kammарvalen till den stora och avgörande. Högern är förfärad över att folk skall få vara med ännu så unga som vid 27 och 28 års ålder och välja till elektorskorporationerna, som utse första kammaren. De vilja ha ålderstrecktet höjt ofantligt mycket mera. Men å andra sidan är man från den yttersta vänsterns sida till den grad övertygad om att i de åldrarna ligger i själva verket allt framstegssinne, all vilja till reform och klar demokrati, så att om denna lilla minoritet kommer bort, är allt förlorat. Var och en förstår, att ett sådant betraktelsesätt håller icke stånd inför en nykter prövning. Det måste sägas, att detta betraktelsesätt skjuter till den grad över målet, att man lugnt bör kunna avvisa dessa anmärkningar som i allra högsta grad överdrivna.

*Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)*

När jag nu sagt detta, vill jag på det allra bestämdaste understryka att från det socialdemokratiska partiets sida har man icke på något sätt givit på hand, att man är nöjd med den anordning, som här har blivit träffad. Det socialdemokratiska partiet har ett program som pekar utöver vår nuvarande författnings ram i flera avseenden. Det pekar fram mot den organisation och den ordning av samhällenas författningar, som alldeles uppenbart är en ganska nära framtids, där den demokratiska republiken kommer att bli den allmänna och gängse inom de civiliserade staterna, inom de allra flesta länder både i Europa och andra världsdelar. Det är alldeles uppenbart, att vi även i vårt land komma att ställas inför sådana frågor som de om enkammarssystemet och om själva anordningen av den högsta verkställande makten. Men var och en, som vill se på dessa ting sådana de äro, måste ju säga sig, att i denna stund äro dessa frågor inför vårt folk ännu icke så genomdiskuterade, ännu icke så klart framlagda, att man kan säga, att här finnes en bestämd och utpräglad folkmening, som tager parti för det ena eller för det andra. Det är t. ex. mycket lätt att säga enkammarssystem. Men vad menar man därmed? Somliga mena, att det endast skall finnas en kammare, som med enkel majoritet avgör allting. Andra anse, att ett sådant system skulle kunna medföra för demokratien själv mycket stora olägenheter genom tvära kastningar i många avseenden. De kräva då ett system sådant som i vårt demokratiska broderland Norge med t. ex. $\frac{2}{3}$ majoritet för vissa viktiga avgöranden. Ja, vilken väg vill man då gå? Det finns mellanvägar tänkbara, och det finns andra möjligheter, och det kan vara ofantligt svårt att säga, huruvida ett folkflertal vill gå den ena eller den andra vägen. Vidare finns det sådana tvåkammarssystem tänkbara, som i själva verket giva åt demokratien fullt ut samma möjligheter att göra sin vilja gällande som åtminstone vissa former av enkammarssystem.

Men vi stå ju blott vid begynnelsen av hela denna diskussion. Det gäller ju nu för den svenska nationen att på den demokratiska författningens grund på grundval av allmän och lika rösträtt i kom-

Om den kom-
muna-
lala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

munalt och politiskt hänseende, ordna om sitt hus. Den har nu verkligen möjlighet att genomföra de ytterligare förändringar den finner önskvärda och att göra dessa förändringar, utan att någon som helst privilegierad minoritet kan hindra deras fullföljande, så snart meningen är stadgad och klar inom nationens flertal om den väg, man skall slå in på. Vi stå, som jag sagt, med fria händer, men vi stå i själva verket framför en urnröft, som ännu icke är löst och som kommer att kräva sin tid att lösa och som på samma gång enligt sakens natur icke längre kommer att till den grad sälla sig i centrum för alla övertäganden, som hittills författningsfrågorna i vårt land ha gjort, så länge som vi ännu icke hade demokratiens fullbordad i vår författning.

Det blir i stället andra frågor, som nu träda starkare i förgrunden, frågorna om huru nationens medborgare och medborgarinnor skola ordna sina *sociala* förhållanden på ett sätt, som kan vara tillfredsställande för det stora flertalet. De frågorna komma att präglade nästa valrörelse här hos oss, efter min övertygelse mycket mera än författningsfrågorna komma att göra det, just därför att nu finnes dock, därest detta antages, möjlighet till ett demokratiskt genomförande av flertalets vilja. Och då blir det till realiteterna, till själva de sociala spörsmålen som vi ha att taga ställning. När vi se, huru söder om Östersjön den sociala republiken proklameras, när det socialdemokratiska partiet där synes komma att bli det ledande och i rask takt men med klokhets och besinning företager de nödvändiga socialiseringsåtgärderna, då förstår man, att vårt folk sannerligen icke kommer att vilja dröja att även följa med, när de stora folken gå fram i världen i avseende på sociala reformer.

Vi hörde nyss från regeringsbanken — vi kunna med glädje konstatera det — att den gamla agitationen från vårt partis sida för lagstadgad 8-timmars arbetsdag nu lett så långt, att det kommer ett regeringsförslag till nästa riksdag, som vilar på denna lagstadgade 8-timmars arbetsdags grund och som synes klart och bestämt komma att kräva dess genomförande, endast med de övergångsåtgärder, som var och en, vilken sysslat med dessa ting, måste säga sig alltid skola bli nödvändiga. Ja, det är sådana frågor, som komma att skjutas fram jämsides med dessa andra frågor, som vårt parti hela tiden haft framme och fört fram i den offentliga diskussionen och i riksdagen, dessa frågor om samhällets övertagande av naturrikedomarna, eller att man skall tillse, att det icke längre får bli de enskilda kapitalsammanhopningarna, som upphäva sig till feodalherrar genom hela den arbetande befolkning, som skrapar samman rikedomar åt dessa stora bolag och annat mera. I alla dessa frågor ha vi ett fält för vår verksamhet, så rikt att man kan vara förvissad om att där kommer folkets sunda instinkt att för den närmaste framtiden lägga tyngdpunkten för sin verksamhet och sina krav.

Vi ha således nu att se till, att den reform, som nu är ifråga, genomföres på sådant sätt, att vi kunna begagna alla de möjligheter, som stå vårt parti öppna att fördjupa insikten om de vägar, som vi böra gå för att så snabbt som möjligt åstadkomma bättre förhål-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

landen för det stora folkflertalet. Kunna vi inrikta våra strävanden i den riktningen, ja, då skall också vårt parti visa, att det icke blott kunde föra det svenska folket i väsentlig mån fram till att öppna dörrarna för demokrati'en. Det var icke slut heller med dess latin, när det kom till demokratiens förverkligande, utan då först vidtog det program, efter vilket vi nu ha att gå ut och arbeta. Då vidtogo de fordringar vårt parti har ställt upp, som kräva arbetets rätt gentemot det samlade kapitalets synpunkter, då ville vi i allt större utsträckning med tillträdande av den makt, som arbetarklassen besitter politiskt i det demokratiserade samhället, och med tillhjälp av dess organisationer förverkliga alla möjligheter för arbetarklassen att komma till en människovärdig ställning, till en sådan ställning att verkligen frukterna av dess arbete komma på ett helt annat sätt än nu denna klass och hela det arbetande folket självt tillgodo.

Den vägen är det vi ha att gå, och nu ligger vägen i det avseendet öppen för oss.

Jag kan icke underlåta att till sist bedja er att med mig kasta en blick på huru förhållandena skulle ha gestaltat sig, därest man inom utskottet icke hade velat gå den försonlighetens väg, med vidhållande av demokratiens orubbliga huvudlinje, som man har slagit in på. Det hade, som jag sade i början, helt visst varit möjligt att genom ytterligare kraftanstängningar *tvunga* fram en reform i full enlighet med regeringens förslag, kring vilket man från början utö i landet samlade sig. Det hade varit möjligt — men under vilken upphetsning, under vilka lidelser! Och vilka svårigheter hade det icke varit förenat med under en tid sådan som denna att vinna möjlighet till att hålla hela den sjudande folkrörelsen inom gränserna för lag och ordning! Var och en förstår, vilka samhällsvärden man då skulle ha riskerat genom att välja den vägen, nära intill den iobördes sammandrabbningens avgrunder, i stället för att nu vägen ligger öppen och klar fram till demokratiens mål långt från dessa vådor och farligheter. Jag tror, att vi litet var, även vi, som icke skulle tvekat, därest den väg, som nu valts, hade befunnits oframkomlig genom ett oresonligt motstånd, vi som icke skulle tvekat att då taga riskerna av den andra marschen nära bråddjupet, vi kunna ändå alla vara glada över att det har kunnat i vårt gamla kultursamhälle besparas oss att gå den vägen, besparas oss de riskerna, besparas arbetarklassen de offer, som trots allt säkert skulle ha kommit att påläggas densamma, om icke på annat sätt, så genom åtskillig förlust av arbetsinkomster mitt under kris- och dyrtid, och som kanhända hade så lätt gått ut i ännu mycket värre och svårare offer än detta.

Nej, de, som nu råda arbetarklassen att icke taga detta förslag, därför att det är behäftat med vissa brister, vilkas tillvaro ingen från vänsterhåll bestrider, de, som nu tillråda en sådan politik, de göra sannerligen arbetarklassen en björntjänst. Och de göra sannerligen inte heller sin sak bättre därigenom, att en del utav dem i obetänksamhet slungar mot oss, som sökt att här vinna det

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

för arbetarklassen bästa på den minst farofyllda vägen, beskyllningar för förräderi och för svek mot våra ideal. Vi stå fast vid våra ideal. Vi ha icke, jag upprepar det ännu en gång, på minsta sätt låtit våra händer bindas i den kamp, som förestår för att alltjämt föra fram våra socialistiska och demokratiska ideal helt och fullt. Men vi ha ansett, att såsom sakerna nu ligga här i riksdagen, såsom förhållandena ligga mellan de olika partierna i landet, var denna väg en framkomlig väg, och den borde därför väljas. Regeringen har för sin del givit sin anslutning till densamma, under uttalande utav betänkligheter, men på samma gång under framhållande utav att det stora, som vinnes, dock så långt överväger de betänkligheter som på enstaka detaljpunkter måste resas. Och jag är också övertygad om, att, när vi nu hörde, hur man från högerhåll, under uttalande visserligen utav sina starka klagomål över att ha blivit pressad så långt i eftergift, likväl ansett sig böra för det helas skull godtaga detta, ja, då böra ifrån det socialdemokratiska arbetarpartiets sida betänkligheter icke kunna möta att nu enigt sluta upp om detta utskottets förslag. Vi ha för framtiden våra ideal utstakade längre bort än detta, som det nu är fråga om att stadfästa uti vår lagstiftning. Men det är en sak. En annan sak är, att vi nu ha möjligheter att dock kunna komma fram till slutet på den stora, långvariga kamp, som ända sedan socialismens början här i landet och särskilt sedan 1890-talet har förts i vårt land för demokratiseringen.

Det steg, som man nu står i begrepp att taga, med den lika och allmänna kommunala rösträttens införande och med de löften, som äro givna även från högerhåll om utvidgningar utav den politiska rösträtten, kan icke rimligen jämföras med något annat av de föregående stora steg, som tagits i författningsfrågorna, än med det som skedd, då den gamla ståndsorfattningen begrovs. Ty det är dock så, att det, som gjort förbittringen och harmen och missnöjet utav alla olika gradationer mot den hittillsvarande första kammaren, har varit dess ställning att vila på en privilegierad grund. Den grunden ändrades 1907, men den borttogs icke. Den var fortfarande de privilegierades kammare. Ännu i våras förklarade första kammaren, att varken om den lika rösträtten i kommunalt hänseende eller om kvinnorösträtten eller om streckens väsentliga borttagande kunde det alls vara tal — var och en förstår ju, vilket öde ett krav på streckens avlägsnande skulle ha rönt i våras, om det då kunnat framläggas utav regeringen. När vi besinna, hur man då stod och hur det nu finnes möjligheter att, blott ett halvt år därefter, få allt detta genom blotta anslutningen till detta förslag, varom väsentlig enighet nåtts i utskottet, skulle det vara ansvarslost handlat, om det svenska socialdemokratiska arbetarpartiet icke för sin del ginge med på den uppgörelse, som här bjödes och som ligger inom räckhåll. Vi ha alltid i hela vår politik sökt driva det uppnåeliga till gagn för arbetarklassen. Det ha vi gjort på det fackliga området likasåväl som på det politiska, och arbetarklassen har i stort sett funnit sig väl därutav. Nu vill det till, att vi i ett viktigt av-

görande ögonblick icke släppa samma grundtanke, som har varit ledtråden i vår politik förut. Nu skola vi också inkassera, mitt uppe i denna stora tid, det som är Sveriges arbetares vinst utav den rörelse, som de själva ha igångsatt, nämligen att *demokratiseringen föres i hamn*, att den gamla kampen för likställighet mellan de hittills nedtryckta klasserna och de andra på det politiska och kommunala området slutar med fullständig seger för jämlikhets-anken. I den andan, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Med herr Branling förenade sig herrar *Hansson* i Stockholm, *Törnkvist*, *Björck*, *Bäcklund*, *Hagman* i Stockholm, *Andersson* i Stockholm, *Eriksson* i Stockholm, *Tengdahl*, *Söderberg*, *Andersson* i Nacka, *Karlsson* i Karlsängen, *Engberg*, *Johansson* i Uppmälby, *Bärg* i Katrineholm, *Persson* i Norrköping, *Magnusson* i Kalmar, *Svånberg*, *Nilsson* i Kristianstad, *Nilsson* i Tånga, *Waldén*, *Nilsson* i Malmö, *Strid*, *Kristensson*, *Ljungkvist*, *Carlsson* i Frosterud, *Hedström*, *Andersson* i Prästbol, *Johansson* i Vittinge, *Uddenberg*, *Ericsson* i Arboga, *Eriksson* i Grängesberg, *Hagman* i Domnarvet, *Andersson* i Gävle, *Lindley*, *Sävström*, *Norin*, *Edbom*, *Viklund* i Oviken, *Wahlstedt*, *O. Nilsson* i Orebro, *Helger* och *Svensson* i Eggelstad.

Herr vice talmannen *H a m i l t o n*: När ni herr talman och eder kollega i medkammaren med klubbslag befästa, att Sveriges riksdag anslutit sig till det förslag, som innebäres uti utskottets utlåtande, även i vad det avser utfästelserna för blivande grundlägsändringar, har riksdagen tagit ett stort steg i demokratisk riktning och tillförsäkrat vårt land en författning, mera folklig än de flesta andra länders. Personlighetsprinciper har brutit sig fullständigt igenom, fyrkväldet har slopats, och varje svensk man och svensk kvinna ha blivit likställda i avseende å politiska och kommunala rättigheter. Miljonärens röst kommer hädanefter icke att väga mer än backstugusittarens, och torparens inflytande blir fullt lika stort som godsägarens. Med andra ord, makten har blivit lagd i folkets händer.

Vi liberaler se icke någon fara häruti, tvärtom, vi hålla före, att folket är moget att utöva denna makt därför att det känner, att med makt följer ansvar. Den stora kärlek, som det svenska folket städse har hyst för lag och rätt, innebär en borgen för att folkets ledande tankar komma att sluta sig till rätten och att varje försök, som i vårt land göres, att med våld kränka rätten kommer att brytas utav folket självt.

Europa står inför ett nytt tidsskede. Övergången från imperialismens och militarismens tidevarv till demokratiens och, våga vi hoppas fredens tidevarv, är fläckad med blod, den sker uti revolutionens och terrorns och förödelsens tecken. Då Sveriges folk har stått inför betydelsefulla steg, har folket alltid visat sig storslaget, och så kommer också att ske i dag. Medan Europas folk förblöda i inre strider, stå vi här eniga att genomföra en reform med vittgående följd, en reform,

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 17. 3

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

som skall medföra andra reformer, som vi tro vara till gagn för hela Sveriges folk, icke allenast till gagn för dess arbetarklass, utan även till gagn för de tysta i samhället, för dem, som bo i kojorna ute i de avlägsna trakterna över hela vår landsbygd. För alla, som genom det beslut, som kommer att fattas, skola få sina fulla medborgarrättigheter sig tillerkända, bör tillfredsställelsen vara stor. Men icke mindre tillfredsställande bör det kännas för dem, vilka nu intaga en särställning uti samhället, att de ha under en för vårt fosterland kritisk tid offrat dessa rättigheter på fosterlandets altare. Att döma av det uttalande, som herr Lindman hade här i dag, har det för högern varit förenat med stor självövertvinnelse att ansluta sig till förslaget. Det ländes högern till heder, att den likväl för fosterlandets skull avstått vad för den varit så kärt.

Vad oss liberaler beträffar, se vi i det beslut, som här kommer att fattas, en seger för våra idéer, idéer, för vilka vi städs kämpat och för vilka även stora män av vårt parti ha nedlagt sin livsgärning. Jag behöver allenast nämna namnet på den man, vars byst står här ute i sammanbindningsbanan, Karl Staaff. Vi finna icke det förslag till lösning av författningsfrågan, som nu föreligger, fullt tillfredsställande, utan det är behäftat med sina svagheter. Vi anse icke, att den åldersgräns av 27 år, som är satt för rätt att välja landstingsmän, vara väl avvägd. Det kan inträffa, att de män, som ha rättighet att här i riksdagen företräda svenska folket, icke skulle vara berättigade att utses till valmän därvidlag. Vi finna däremot, att den förändring av det kungl. förslaget, som vidtagits genom utbyte av den lika rösträtten mot allmän rösträtt, varit ett steg i rätt riktning. Därigenom komma många av dem, som jag betecknat såsom de tysta, torpare, hemmasöner och gamla pensionärer, att även nu få vara med.

Vi taga, som jag nämnt, här ett stort steg, och det sker i samförståndets tecken. Vi hoppas, att det steget kommer att lända vårt fosterland och hela vårt folk till gagn. Vi övergå till ett nytt tidskede, demokratiens tidskede. Vi göra det med lugn, utan övergrepp, på fullt laglig väg. Vi önska, att det skall medföra reformer, som skola kännas djupt nere i folkets led, och vi hoppas, att dagens beslut skall befordra det svenska folkets urgamla, lagbundna frihet. Vi hoppas, att den likställighe', som den nya författningen skänker Sveriges folk, skall bidraga till att enighet må råda bland folket och binda detta mer tillsammans. Vi handla i dag i broderlighetens tecken. Genom det steg, som här tages, tro vi också, att de stora tankarna, som innebäras i orden frihet, jämlikhet och broderlighet, skola förverkligas för svenska folket.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Runefors, Olsson i Ramsta, Rune, Bengtsson, Hämrin, Röng, Jeppsson, Moberger, Leander, Jönsson i Fridhill, Johansson i Hässlås, von Sneidern, Osberg, Danielsson, Igel, Johansson i Gäre, Bogren, Andersson i Milsmaden, Sandberg, Olsson, i See, Olsson i Mora, Karlsson i Fjäl, Olofsson, Olsson i Rösta, Berg-*

ström i Bäckland, *Andersson* i Fiskebäckskil, *Johansson* i Olstorp och *Jungnell*.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Herr Norman: Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet är av utomordentlig betydelse för hela vårt politiska liv. Det berör icke blott ändringar i kommunallagstiftningen av hela vår statsförfattning omstöpande räckvidd utan förutsätter också genomgripande grundlagsändringar. Nu gällande lagstiftning kringgärdar våra grundlagar med starka murar. Varje, även den minsta, ändring i desamma kräver behandling vid lagtima riksdag, samstämmiga beslut av riksdagens båda kamrar vid tvenne lagtima riksdagar och mellan dessa folkets hörande i val till andra kammaren samt beslutets fastställande av Konungen. Härmed har lagstiftaren velat vinna den mest grundliga behandling och förhindra förhastade och mindre väl övervägda beslut. Förslag till grundlagsändringar få sålunda icke föreläggas urtima riksdag.

De ändringar i kommunallagarna och landstingsförordningen, som nu föreligga till riksdagens avgörande, beröra dock synnerligen intimt våra grundlagar, och i utskottsutlåtandet hänvisas gång efter annan till blivande grundlagsändringar, vilka förutsättas som givna. Det synes därför som såväl regeringen i den kungl. propositionen som utskottet vid sin behandling av densamma synnerligen nära tangerat laglighetens gräns och i varje fall gått emot grundlagens anda.

Orsaken till att så skett och till den forcerande fart, varmed det hela drivits, angives i den kungl. propositionen vara »de väldiga världshändelser, som under de senaste veckorna timat och som alltjämt äro under utveckling». Det är närmast händelserna i vårt södra grannland, som givit de längst åt vänster stående i vårt land impulser till att genom hänsynslös agitation driva fram en snabb och stark radikaliserings av hela vårt samhällsskick. Påtryckningarna och hotet från yttersta vänstern — något av detta hot lyste fram i herr Brantings anförande, då han yttrade, att *även han och hans meningsfränder voro beredda, i fall av oersonligt motstånd, att ej tveka taga vägen »nära bråddjunet»* — påverkade regeringen till den grad, att denna till den för annat ändamål samlade urtima riksdagen framlade den i hast hopkomna kungl. propositionen, som vi nu ha att behandla.

Redan vid remissen av denna proposition tillät jag mig framhålla, att regeringen hade varit hänsyn till önskningarna från endast ett håll, den yttersta vänstern. Ute i landet, alldeles särskilt bland den bofasta lantbefolkningen, var och är fortfarande uppfattningen en helt annan än den, som regeringen nu gjort sig till målsma för. Att min uppfattning härutinnan varit riktig bestyrkes av uttalanden från en mångfald opinionsmöten ute i landet — jag har här i handen en hel del uttalanden från möten i min egen valkrets —, genom brev jag erhållit från olika delar av landet, genom meddelanden i pressen eller vid personliga samtal med personer i olika samhällsställningar och från olika landsändar. Jag påyrkade vid remissen, att hänsyn jämväl borde tagas till önskemålen ute från landet och från lantbefolkningen och icke endast till rösterna från

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

mera högröstade än talrika folklager i städer och industricentra. Lantbefolkningen har visserligen icke samma möjligheter som städernas lätttrörliga arbetarebefolkning att samlas till imponerande massmöten och har icke heller samma benägenhet för demonstrationer. Men så pass tydliga ha dock uttrycken för dess mening varit, att det ej gärna går att misstaga sig på densamma. Jag vill också erinra om att kravet på skattebetalning som villkor för rösträtt, vilke regeringen nu kastat åt sidan, intog en framskjuten plats å det liberala valprogrammet från å fjol, och att ledamöterna av det liberala samlingspartiet i denna kammare sålunda äro valda på den programpunkten.

Det ligger också något för rättskänslan stötande däruti, att den slarvige och ovillige skattskyldige skall ha lika mycket att säga till om inom kommunen som den ordentlige skattebetalaren. Det har sagts, att det finns så många fall av oförvårdad oförmåga att gälda skatt. Det är sant. Men skulle det då, trots det negativa resultatet av den utredning som gjorts, vara alldeles otänkbart att med litet god vilja skilja ifrån ömmande fall från sådana, där uppenbar tredska och ovillighet föreligger? Att undanröja alla skäl till anmärkningar torde vara omöjligt i vår ofullkomliga värld.

Men då man pekar på den oförvige arbetaren, som genom sjukdom eller på annat sätt blir oförmögen att betala sin skatt, vill jag peka på t. ex. en klass av affärsmän, vilka med kontoret på fickan kunna göra sig goda inkomster men som strunta i att betala sina skatter och för att undgå detta ordnat så för sig, att de ej ha utmättningsbara tillgångar. Nog må det medges, att det känns orätt, när åt dessa och andra av samma läggning skall ges samma mått av kommunalt och politiskt inflytande som åt den ordentlige skattebetalaren, och åt den, som genom att äga något utmättningsbart ej kan undgå att betala.

För min del hade jag velat vara med om att ge något mera av bestämmanderätt åt de mer kvalificerade, men om den saken är det ju ej nu lönt att orda.

Nu har ju träffats en kompromiss, enligt vilken för att använda utskottets egna ord, »den princip, på vilken det nu gällande utskyldss'recket vilar, fasthållles, *men dess verkningar i högst väsentlig mån inskränkas*».

Att denna nyss som rudiment betecknade karrikatyr av skattebetalningsstrecket snart skall borttagas, därom ha bestämda uttalanden gjorts från många håll. Nyss hörde vi ju herr Branting beteckna det kommande skattebetalningsstrecket som betydelselöst. Och han framböll också vad en grundlagsändring, om borttagandet av det politiska utskyldss'recket, som vi alltså emot grundlagen nu skulle i realiteten besluta, har för betydelse ifråga om den politiska rösträtten. Och så tillade han, att det socialdemokratiska partiet ej låtit sina händer bindas för framtiden utan skulle arbeta på en allt längre gående demokratisering.

Under sådana förhållanden kan man endast med djupaste beviskenhet konstatera, att utskottet tagit så liten hänsyn till de av

mig antydda önskemålen från landsbygden, som man vid genomläsande av det a utskottsutlåtande finner vara fallet. För min del kan jag ej heller vara med om grundlagens andra kringgående beslut.

Från deras sida, som med all gewalt velat driva fram regeringsförslaget, har man velat framhålla, att vårt land befann sig så oerhört långt efter i utveckling. Det är ju bekant, huru en bemärkt politiker förra året ansåg sig kunna påstå, att vårt land i demokratisk utveckling utgjorde den sista svanskotan, ett uttryck som vid föredrag i år ändrats till den yttersta svansspetsen. I sitt tal å cirkus den 1 december yttrade statsministern bl. a. att » dessa år av världsförstörelse och omätliga offer för folken ha formligen upprivit de gamla samhällena mer eller mindre djupt, *allt efter måttet av varje folks lidande eller olycka* ». Senare i samma tal frågas, om någon kan » undgå att inse, att vad som rör sig hos oss, det är ingenting annat och ingenting mindre än samma oemotståndliga behov av samhällelig nydaning, som strömmar genom hela Europa — *behovet av medborgerlig rättvisa, plats för människovärdet och rätt för hela folket att dana sina öden och skapa sin framtid* ».

Genom dylika uttalanden från så pass betydande håll bibringas ju den ytligt dömande den uppfattningen, att vårt folk måtte vara mycket » lidande och olyckligt » och att det måtte vara förfärligt illa ställt i detta land, där det varken finns folkfrihet eller » plats för människovärdet ». På så sätt suggererar man fram hos stora lager tron på att här krävas rysliga kraftåtgärder för att få fram rimliga förhållanden. Och detta i vårt land med en av de mest radikala regeringar i världen — finns det något land, de i kaotiskt tillstånd varande krigförande undantagna, där så stor del av regeringsledamöterna äro socialdemokrater? — med en av socialisterna behärskad majoritet såväl i andra kammaren som vid de gemensamma vote-ringarna, och där man även med nuvarande rösträttsbestämmelser tror sig få majoritet i första kammaren också om ett par eller några få år! När herr Branting här nyss gjort anmärkningar mot första kammaren som hinder för genomförande av demokratiska krav, erkände han dock, att det ej kanske var så mycket dessa kravs realiteter som fastmer deras affektionsvärde som hindrats. Men realiteten är väl ändå huvudsaken!

Nog är det väl då en våldsamt överdrift i detta tal om bristande folkfrihet och dylikt. När emellertid en dylik lära förkunnas och tros, är det lätt att förstå, att vissa upphetsade folklager anse sig böra komma med det våldshot, som avsetts att vara en kraftig påtryckning å riksdagen. Vad man ute i landet tänker om detta hot belyses tämligen träffande av ett mötesuttalande jag erhållit från en socken i min valkrets. Det lyder:

»Förlösa socknemän talrikt samlade till möte vilja som sin enhälliga mening i författningsfrågan uttala, dels att skattebetalning måste vara ett oeftergivligt villkor för erhållande av kommunal rösträtt, dels att, om enighet ej kan ernås i den frågan vid den nu samlade riksdagen, folket bör beredas tillfälle att i val uttala sin mening.

Med anledning av det hot om våld, ifall det föreliggande rege-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

ringsförslaget icke antages av riksdagen som ofta förekommit, och den bristande vilja till ordningens upprätthållande, som tagit sig uttryck i statsrådsmedlemmars offentliga anföranden, uttala vi såväl vårt skarpaste ogillande härav som vår bestämda förväntan, att regeringen gör allt vad på den ankommer för upprätthållande av lugn och ordning i landet och för tillbakavisandet av den obehöriga påtryckning å riksdagen, som detta våldshot innebär.»

Uttalandet är å mötets vägnar undertecknat av kommunalstämans och av kommunalnämndens ordförande.

Det uttalandet ger för visso en bild av hur man uppfattar vad som skett ute i landet.

Att nu ej utskottet ansett sig kunna taga större hänsyn, än som skett, till denna folkstämning är att beklaga. Det kan därvid visserligen vara möjligt att förstå den svåra ställning, vari utskottets högerledamöter befunnit sig. Det har nog ej saknats försök till påverkan från olika håll. Bekant är ju en vädjan från vissa Göteborgska finans- och industrikretsar. Man torde där låtit sig mycket imponeras av de massdemonstrationer, som ju rätt lätt och behändigt kunna arrangeras i en storstad. Därjämte har väl också hänsyn till andra förhållanden, som jag ej här skall vidröra, spelat in.

Grundorsaken till att frågan tagit den utveckling och fått den utgång som skett, synes mig dock vara, att det liberala partiet, som dock vill påstå sig vara ett borgerligt parti, har så troget följt den större socialdemokratiska brodern och ej velat vara med om samarbete med det andra borgerliga partiet i landet.

Den nervositet, som från det liberala partiets sida visats gent emot tanken på att i dessa så utomordentligt viktiga författningsfrågor höra folket i val, vilket krav från vår sida varit framfört, tyder dock på, att man ej känner sig säker på sina valmäns röster, sedan man så snällt och beskedligt gått socialisternas ärenden. Konfrontationen med valmännen förestår dock en gång och då torde också konsekvenserna av de beslut, som nu komma att fattas på grund av det liberala partiets hållning, att ligga tydligt före för var man.

Det föreliggande förslaget är av statskuppsartad karaktär. Den våldsamma upplösningen av de kommunala representationerna saknar stöd i lag. Det är genom en extra kristidslagstiftning, som detta skall få laglighetens sken över sig. Men dess verkningar torde icke komma att bli bättre än verkningarna av en hel del annan kristidslagstiftning, över vilken den övervägande delen av vårt folk nog har sitt omdöme färdigt.

En lagstiftning, tillkommen i så rasande fart som denna, kan ej bli ordentligt genomtänkt. Då i våras den kungl. rösträttspropositionen framlades under riksdagens sista veckor, uppträdde jag mot densamma. Det var icke av bristande förståelse för behovet av en reformering utan därför att den kom så sent, att en tillräckligt grundlig prövning icke kunde medhinnas. Erkännande att en tillräckligt grundlig prövning icke medhunnits förefinnes också i konstitutionsutskottets betänkande från förra riksdagen. Ännu kortare

har tiden varit för prövningen av detta författningsförslag. Det erbjuder också åtskilliga luckor. Varför utestänger man t. ex. kvinnorna från den rätt, som ges mannen, att begära kommunalstämmas hållande? Är det slarv eller är det med avsikt som § 17 i kommunalstämmoförordningen är så formulerad, som nu är fallet?

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Föga mer än tre veckor återstå, tills lagtima riksdagen sammanträder. Nog förefaller det, som dessa lagändringar kunnat vila till den tiden. Då hade man, utan att träda grundlagen för nära, kunnat i ett sammanhang upptaga till granskning alla de lagförslag, som sammanhöra med en författningsreform. Tid hade då givits att åt förslagen ägna en omsorgsfull granskning, och resultaten hade då också kunnat bli bättre. Som det nu är, saknas fullständigt kännedom om huru det skall förfaras för att åt vårt representationskick bevara ett verkligt tvåkammerssystem. Ett sådant har hittills varit en av grundvalarna i vår författning. Som det nu ter sig, skulle jag för min del anse ett enkammersystem med kvalificerad majoritet bättre än det tvåkammerssystem vi nu synas gå till mötes. Tron att en ny, mycket radikal första kammare skall kunna i erforderlig, mycket betydlig grad reformera sig själv hör väl till de fromma önskingarnas område.

Ett sådant framflytande av frågans avgörande kunde också ha medfört, att utskottet, när det förordar en så genomgripande förändring av bestämmanderätten inom kommunerna, ej hade blott behövt skriva, att det förutsätter, att den betydelsefulla frågan om förstärkning av den statliga uppsikten över kommunerna, som blir av behovet påkallad, »är föremål för regeringens uppmärksamhet». Att förorda så viktiga beslut, innan man bättre kan föreslå undanröjande av väntade olägenheter, synes föga välbetänkt.

Det torde vara klart, att med den uppfattning jag har i denna fråga jag helst ville gå på rent avslagsyrkande med tanke att få frågan fram till behandling i ett sammanhang vid lagtima riksdagen. Med kännedom om hur denna kammare är sammansatt skall jag dock ej så göra. Men jag tillåter mig, herr talman, att yrka, beträffande § 8 i kommunalstämmoförordningen, sådan ändring, att punkt d i mom. 2 får följande lydelse: »häftar för utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren».

I detta anförande instämde herr *Olsson* i Berg.

Herr *Lithander*: Herr *Branting* talade om vad som drivit fram detta förslag — det var en återvekan av de stora tilldrageserna där ute i världen. Detsamma framhålles i utskottets betänkande. Där talas det om, att folkens stora massor vänt sig mot hela det styrelseskick, vilket de giva skulden för den katastrof, som inträffat, och att dessa folk nu bragts till förtvivlan av sina lidanden under kriget. Jag vill göra gällande, att det är en felaktig utgångspunkt, som man tagit för hela denna kungl. proposition. Man har utgått från förhållanden, som rätt och råda i utlandet, men vilka enligt mitt förmenande icke äro jämförliga med förhållandena i vårt land. Ute

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

i landet i öster har det sedan århundraden funnits en förtryckt samhällsklass — den var för icke länge sedan livegen. Befolkningen har i långliga tider levat i okunnighet och mörker. Däremot ha vi i tusentals år haft en fribores allmogeklass, och i avseende på folkbildningen ha vi gjort, och det med rätta, så mycket som över huvud kan göras. Förhållandena i dessa två länder äro sålunda icke jämförbara. Vidare har man hänvisat till den revolution och de våldsgärningar, som gått över landet i söder, men vi få dock ej glömma, att detta är ett land, som fört en fyr årig kamp under oerhört svåra förhållanden, men där befolkningen dock hållit ut i tanke på, att en slutlig seger skulle kröna ansträngningarna. När sedan den väntade segern förbytts i nederlag, har folket reagerat, och en demokratisering har ägt rum. Det är icke riktigt, när man med dessa utgångspunkter vill göra gällande, att det hos oss skulle gå till på samma sätt, som i utlandet mångenstädes har skett.

Det står vidare i utskottets betänkande, att »världen måste göras trygg för demokrati». Jag vill hemställa till varje oförvillad betraktare av saker och ting här i vårt land, om man icke med blicken på denna andra kammare kan säga, att en demokratisering redan har ägt rum inom vårt land i ganska stor utsträckning. Och vi veta, att det även med den nuvarande författningen blott är en tidsfråga, när den lilla majoritet, som finns i första kammaren, skall vara borta. Jag vill med det säga, att jag icke kan se, att det förefunnits något verkligt underlag för de brådstörtade åtgärder, som regeringen ansett vara lämpligt att vidtaga i detta nu.

På nästa sida i utskottets betänkande står det, att på nytt stora folkklasser burit fram sina gamla krav. Jag anser, att det varit riktigt, om det stått, att det varit deras ledare, som framburit dessa krav. Vidare talas det om en »hastigt växande folkmening». Jag skulle vilja säga, att det varit en hastigt växande agitation, som drivit fram dessa spörsmål så, som skett. Det har ingalunda varit från botten, som denna rörelse gått ut, och jag behöver därvidlag endast erinra om de anföranden, som även av regeringsmedlemmar hållits i Göteborg och annorstädes helt nyligen.

Det är anmärkningsvärt, att en fråga av denna betydelse icke står omnämnd i kallelsen till denna riksdag, utan den drevs fram mellan den 14 och 23 november. I så hastigt tempo har man ansett lämpligt att driva fram en fråga, som ingenting annat är än en grundlagsförändring, fastän man valt vägen att via en kommunallag på det sättet genomföra vad man avsett. Denna lagändring är så vidsträckt i sina verkningar, att den innebär varken mer eller mindre än en representationsreform. Det är nämligen här fråga om en fullständig omvälvning av det tvåkammerssystem, som vi haft, och ett fullständigt borttagande av den motvikt, som i alla fall första kammaren har utgjort på grund av sin större beaktning, och vars förändring man ansett, och det med rätta, icke skulle få gå i hastigare tempo än att det skulle erfordras två riksdagars beslut härför. Nu har man valt en väg, varigenom man i en hastig vändning ernår samma resultat.

Jag anser, att det är absolut oriktigt av regeringen att gå fram den vägen och driva saken, såsom skett, och vi ha, som nämnt, om tre veckor lagtima riksdag, då frågan kunnat behandlas i ett sammanhang. Jag vill icke yttra mig om resultatet. Det är möjligt, att det blivit detsamma, men då hade man gått fram på en väg som är försvarbar, vilket den nuvarande vägen enligt min uppfattning icke är.

Herr Branting beklagade sig över de många reformkrav som fördröjts av högern. Man må önska, att beklagandet över gångna tidens befämlamma fördröjande icke må komma att bytas mot landets beklagande av förhastade ödesdgra och obetänksamma beslut. De besluten kunna komma att gälla vår författning, kyrkan och staten, äganderätten till jorden och annat, varigenom en lugn utveckling kan sättas i fara. Redan i dag har herr Branting framhållit en del av det socialdemokratiska programmet, nämligen den demokratiska republiken och samhällets övertagande av naturrikedomar, och han tillkännogav tillika, att »latinnet ännu icke är slut». Herr vice talmannen framhöll, att varje försök att kränka rätten kommer att brytas av folket självt. Som jag nyss nämnde, har herr Branting redan talat om äganderätten, äganderätten till naturrikedomar. Jag vill erinra om en punkt som står i det socialdemokratiska partiets program, nämligen: jorden åt hela det arbetande folket. Jag undrar, om icke den dag kommer, då även herr vice talmannen kommer att finna, att det är underliga begrepp om äganderätten som skapas och bliva den direkta följden av det beslut som han i dag så varmt och ivrigt förordat.

Herr Branting talade vidare något om de män, som komma att stå till vänster om de nuvarande vänstersocialisterna. Jag för min del har den uppfattningen, att det kanske icke dröjer så länge, innan den tidpunkt är kommen, då kanske det i viss mån är ett högerparti det som man för närvarande ser på yttersta flygeln. Så raskt kan det gå med utvecklingen efter beslut som fattas i en hastig vändning. Den som lever får väl se, om det icke blir något i den vägen snart nog.

Herr Branting sade också, att det icke är möjligt att hålla sjudande folkmassor inom lagens ramar. Jag får lov att säga, att efter den agitation som drivits i denna riktning skulle jag icke varit förvånad, om det möjligen blivit svårt att dämpa den eld som man varit med om att tända, och det likaväl inom den högersocialistiska som vänstersocialistiska pressen och dessutom vid de tillfällen, då direkt på möten tangerats, vad som på denna punkt kan anses vara riktigt eller icke. För min del vill jag säga, att de få medgivanden som gjorts åt högern komma snart att försvinna och de äro nog innerst en chimär. Det har också från ledande håll talats om, att den saken skall man nog snart klara ut, den sak som herr Branting betecknade såsom den »lilla pinne som var kvar». För min del har jag den känslan, att det icke dröjer länge, förrän även den blir avsågad.

Högerns ledare sade i dag, att vad som skett, minskar ej högerns

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

uppgift för framtiden. Det är nog riktigt, men den kommer att i väsentlig grad försvåras om icke helt omöjliggöras på grund av det massvälde som skapas genom det beslut som sannolikt kommer att fattas i dag. Men förstår så väl, huru personer ute i bygderna, i detta samhälle och i andra samhällen reagera mot den hastiga demokratisering som äger rum. Vi sågo för ett par dagar sedan, huru framstående personer, vilkas ord väga tungt inom olika grenar av verksamhet och bland olika samhällsklasser, varnade för ett så hastigt beträdande av den väg som nu i alla fall är betädd, och jag förstår dem och ger dem rätt. Jag vill erinra om en resolution som helt nyligen fattades i Göteborg och som gick ut på att man borde bevara ett väsentligt inflytande åt de jordägande klasserna ute i landet i kommunala angelägenheter. Jag anser också, att det hade varit välbetänt att även i övrigt följa vad som stod i denna resolution, som frambars vid ett möte efter föredrag av professor Reutersköld. Vart man vill hän på vänsterhåll, det framgick ganska tydligt av ett yttrande som fälldes av en socialistisk talare vid en demonstration i Göteborg. Han sade nämligen, att »nu skulle det bli en bagatell att omskapa riksdagens andra kammare till en övervägande socialistisk representation». Detta var från högersocialistiskt håll. Från vänstersocialistiskt håll sägs, att dess program måste vara »jorden åt de arbetande klasserna genom samhället», och det sammanfaller om icke till orden så till innehållet med § 12 i 1911 års socialdemokratiska program. Samma tankegång har herr Branting i dag varit inne på. På vänsterhåll fortsätter man med: »all makt åt arbetarklassen». Landet består emellertid icke endast av den klassen, utan det bör väl ordnas så, att en rättvis fördelning av makt och skyldigheter därvidlag blir gällande. Det finns divergenser mellan vänster- och högersocialisterna i deras program, men när man vet, hur roget de i alla händelser rösta samman på dessa punkter, hur het striden än må stå om övriga punkter, så förstår man, att det steg som i dag tages kommer att i mycket hög grad underlätta den väg som de båda beträda. Det blir väl kanske, icke minst för våra lantmän i denna kammare och för varje lantman ute i bygderna särskilt de som givit det Edénska partiet mandat år 1917, anledning att under kommande dagar reflektera över verkningarna av detta beslut som ytterst är grundat på, hur valsedlarna då avgåvos. Det är måhända för dem en anledning till tankar, när de finna sig avkopplade från inflytandet i de kommunala angelägenheterna inom sina egna kommuner. De ha kanske inte tänkt sig verkningarna av beslutet därhän, men så kommer i alla fall snart nog visa sig vara fallet, och det blir måhända ett uppvaknande för dem av annan art, än de väntat. Jag anser, att det bör vara ett rättvist och rimligt förhållande mellan rättigheter och skyldigheter inom samhällslivet. Det är fel att så alldeles avkoppla ansvarskänslan, avkoppla det som utgör drivkraften, sköttsamheten och allt vad därmed sammanhänger och nivellera det så, att rättigheterna göms alldeles oberoende av den saken. Det är något som jag för min del icke kan anse vara riktigt, och det kommer nog att visa sig, icke minst beträffande de medel som skapas genom

skatterna, att det icke är ett välbetänkt steg att alldeles taga bort varje påföljd, kan man säga, av uraktlåten skattebetalning, att icke göra det till något som är eftersträfvansvärt eller riktigt utan låta den som icke betalar skatt få rösta i alla fall. Jag har den uppfattningen, att det blir verkningar som icke gå i önskvärd riktning, och jag vet, att det finnes även på mycket liberalt håll och även på socialdemokratiskt håll den uppfattningen, att det är fullkomligt riktigt, att den som icke har betalat sin skatt ändock skall vara röstberättigad. För min del biträder jag i denna punkt yrkandet om bibehållen skatteplikt enligt nuvarande bestämmelser. Jag anser, som jag nämnde, att det varit klokt, om man gjort någon gradering, så att man givit ökat inflytande åt högre kompetens och åt gagnande insats i samhällslivet, efter vilken beräkning detta än skett. Det hade varit klokt att göra den skillnaden och icke stryka alla över en bank.

Jag vet att man inom näringskretsar på liberalt håll har med stort beklagande uttalat sig om de försämrade inverkingar på ambitionen, som man befarat, att detta förslag innerst och ytterst kommer att medföra, och herrarna komma väl att i sinom tid få se dessa verkningar. Det är dock en punkt, där vi alla ha anledning att gemensamt sträva till ett mål, och det är, när det gäller att höja och genom beredande av den särställning, som en genom tävlan ökad ansträngning och ökad skicklighet kan ge, premiera dem, som vilja anstränga sig. Men detta är fullkomligt motsatsen till vad som nu blir fallet, då det är alldeles betydelselöst, om man gör någonting eller icke.

För min del anser jag att i vanliga riksdagsfrågor ha riksdagsmännen fullkomlig rätt och skyldighet att utan band av någon rösta efter sitt samvete och efter noggrann prövning av frågorna. Ingen har någonsin i någon fråga avtvingat mig några bindande löften eller jag avgivit sådana i vare sig det ena eller andra hänseendet. Jag anser, att här har varje riksdagsman skyldighet och rättighet att efter prövning fritt och otvunget handla. Men när en fråga ligger så, att det, som föreslås, ytterst är av grundlags natur, då har man icke rätt att utan att hava hört landet i val gå emot vad som hittills varit grundläggande principer och så att säga grundlag i det hänseende, varom fråga är. Jag anser, att i sådana fall bör man följa grundlagens bud icke blott till dess ordalydelse utan även till dess anda, och så hade även skett, därest här förordnats om nyval, innan man gått till fattande av beslut rörande dessa till sina verkningar grundlagsändrande förslag.

För övrigt vill jag än en gång säga, att det är möjligt, att ett värdjande till folket hade resulterat i ett resultat liknande det, kammararens beslut i dag kommer att innebära, men det är dock en oerhört stor skillnad i styrkan och positionen för varje parti och varje enskild ledamot, om dylika frågor ha varit utdebatterade, om folket varit i tillfälle att syna förslaget i sömmarna och se till, vad som borde göras i den ena eller andra riktningen, om man fått tillfälle att avgöra, huruvida förslaget ginge för långt eller ej, att man över huvud taget kunnat bedöma och överväga, vad följderna skulle bli av förslagets antagande. Detta har man emellertid icke kunnat göra på de få dagar, som stått

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala röstvållan m. m.
(Forts.)

till buds, sedan detta förslag framlades och till den dag, som i dag är.

För övrigt kan man icke säga, om man nu vill hålla på demokratin, att man kan gå en mera demokratisk väg än att just låta folket självt avgöra i en av folkets allra viktigaste frågor, en fråga, som här kommer att sätta sin prägel för årtionden framåt. Detta ärende har nu behandlats på 14 dagar. Jag har för min del icke kunnat dela deras mening, som nu enat sig om denna kompromiss, just därför, att jag anser, att förprovningen av detta förslag skulle ha varit en annan. Efter den nu träffade kompromissen kan jag emellertid icke framställa det avslagsyrkande, som jag eljest skulle ha gjort, utan jag ber, herr talman, att få inskränka mig till att uttala såsom min bestämda mening, att det hade varit regeringens ofrånkomliga skyldighet att låta det svenska folket gå till val, innan det förslag framlades, som vi i dag ha att behandla.

Herr vice talmannen, som under herr Lithanders yttrande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Möller, som anförde: Herr talman, mina herrar! Det har väl aldrig, åtminstone i vårt lands historia, inträffat, att en så stor reform som den, vi här i dag skola avgöra, har emottagits med en så relativt allmän surmulenhet som den, vilken har mött årets stora författningsreform även ifrån deras sida, vilka nu skulle få de egentliga fördelarna av densamma. Jag vill för min del säga, att, så långt jag kan förstå, är denna surmulenhet i själva verket frukten av en ren suggestion, som i sin tur har medfört mycket grova och mycket uppenbara rena tankefel. Ty den, som opartiskt vill pröva, i vilken utsträckning regeringens och utskottets förslag gå till en verklig demokrati, kommer, så vitt jag förstår, till det resultat, att i själva verket tåla icke regeringens och utskottets förslag någon verklig jämförelse, ty det sistnämnda går ned till grunden och lämnar ingenting kvar av demokratiens verkliga principer. Utskottets förslag går på den punkten u över regeringens förslag; det nöjer sig icke blott med den lika rösträtten, utan går ut på allmän kommunal rösträtt.

Jag tror, att det missnöje, som man nu kunnat iakttaga på många håll, i stort sett är alldeles oberättigat. Socialdemokratien har kämpat för ett eller kanske snarare två bestämda mål, nämligen för att i vårt land skapa en demokrati och att, sedan detta skett, söka på den basis, man sålunda fått, genomföra socialismen. Det är min mening, att det förslag, som här föreligger, skapar den verkliga demokrati, som socialdemokratien under sin omkring 35-åriga tillvaro strävat efter såsom sitt främsta och första mål. Jag har den uppfattningen, att den dag, då det målet vore vunnet, i själva verket skulle hälsas med jubel och med glädje och skapa en verklig feststämning i vårt land.

Anledningen till, att detta icke har skett, beror efter mitt sätt att se helt enkel därpå, att vi ha en höger, som nu visserligen har gjort

medgivanden, men likväl visar sig mycket olärlig för tidens fordringar. När jag t. ex. här hör, hurusom herr Lithander kan stå och utmåla detta förslag såsom en enkel frukt av några arbetarledares agitation, ja, då kan jag blott göra den reflektionen: och sådana män skola sitta och bestämma över ett lands öde! Det måste leda till fruktansvärda olyckor för ett folk, därest sådana personer till slut skulle ha den verkliga bestämmanderätten.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Det är ingen överdrift att säga, att sedan arbetarrörelsens tillkomst har vårt land aldrig stått så nära en revolution, som det gjorde i mitten av december månad detta år. Det var min uppfattning, att socialdemokratien ingalunda skulle framkalla någon revolution. Det var också min uppfattning, att om motståndet skulle ha visat sig omöjligt att på annat sätt bryta, hade socialdemokratien i det avgörande ögonblicket icke fått tveka i valet om de kampmedel, med vilka striden för demokratien i vårt land skulle ha fortsatts. Men jag vill säga, att lika klart, som detta har stått för mig, lika klart har det för mig varit, att socialdemokratien först och främst hade till uppgift att genomföra demokratien utan skakningar, med bibehållen laglighet och ordning, alltså under en bestående samhällsfred.

Jag har suttit i det utskott, som haft att behandla denna fråga, och om jag till trots därav vågar säga, att utskottets förslag ur socialdemokratiens egen synpunkt har löst den för socialdemokratien i det ifrågavarande ögonblicket ställda uppgiften på ett fullkomligt glänsande sätt, gör jag det därför, att jag icke haft någon egentlig del i själva den föreliggande uppgörelsens tillkomst. På grund av utskottets hela arbetsätt har denna uppgörelse från början träffats i en mycket liten ring, och utskottsledamöterna hade blott att pröva, om uppgörelsen var sådan, att de ville taga på sitt ansvar att fälla densamma eller ej. Jag vågar därför med hänsyn till den trots mitt utskottsledamotskap mycket ringa del i själva tillkomsten av uppgörelsen upprepa, att enligt min uppfattning är det på ett lysande sätt som man löst den uppgift, man här haft sig förelagd.

Uppgiften var: går det att genomföra demokratien och att undvika revolution? Går det att undvika de fruktansvärda inre söndringar, som skulle följa på en öppen strid och en öppen kamp? Båda dessa uppgifter äro lösta, och jag vågar prisa den dag, då denna lösning träffades. Det är min övertygelse, att om vi skulle ha gått ut i striden, skulle vi visserligen ha sekrat där, men vi hade sekrat under olyckor, tunga och fruktansvärda olyckor, därför att vi hade sekrat i en strid, som skulle ha blivit så långvarig, att man nu icke ens kunnat överskåda dess verkningar. Därigenom att man nu träffade en uppgörelse, bevarades samhällsfreden, men bibehölls på samma gång möjligheten för hela den socialdemokratiska viljan i detta land att göra sig gällande i fullkomligt samma utsträckning, som dess makt över den svenska folksjälén sträcker sig. Den dagen, socialdemokratien har samlat en majoritet av Sveriges folk kring sina banér, den dagen finnes det intet lagligt hinder för socialdemokratien att även genomföra sina syften, och jag vågar än en gång säga, att i dag,

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

då detta förslag antages, ha vi en stor dag; det är efter mitt sätt att se en av de största dagarna i det svenska folkets historia.

När jag på detta sätt icke utan entusiasm kan försvara den uppgörelse, som här har träffats, gör jag detta ingalunda därför, att jag är blind för de svagheter, som vidlåta denna uppgörelse. Jag skall ett ögonblick längre än den förre talesmannen för det socialdemokratiska partiet uppehålla mig vid dessa svagheter. Enligt min mening kan man nu ta desamma icke minst därför, att deras egen inre orimlighet gör deras avskaffande tvingande och att de över huvud taget icke kunna under någon längre tid bibehållas. Om vi fråga oss, var motiveringen finnes för, att väljarna till landstingen skola vara tjugusju år, så kan i själva verket ingen svara på den frågan. Tjugusju är i detta fall ett fullkomligt godtyckligt tal. Det skall vara ett något högre åldersstreck, för att man skall få en erfarnare valmanskår till första kammaren, förklarar man, men med den motiveringen skulle man lika väl som man säger att väljarna böra vara tjugusju år fyllda, böra kunna förklara att det skall vara tjuguuåttaåringar, tjugunioåringar eller trettioåringar, eller också skulle man, såsom högern från början föreslagit, kunna införa ett trettiofyraårigt streck. Motiveringen har ingenting med själva siffran att göra, och när jag då frågar mig, var finnes motiveringen för just de 27 åren, vågar jag påstå, att den motiveringen kan över huvud taget icke pres'eras. Ingen människa i denna kammare kan peka på något särskilt skäl, varför just 27 år skulle vara den rätta siffran. Nej, det är alldeles säkert, att på grund av sin inre hallöshet kan icke en sådan reform bestå. Det går mycket snart upp för vårt folk, att detta är ett nonsens. Skall man ha garantier, måste de sökas på annat ställe, och jag måste säga, att när högern icke har funnit någon annan utväg att utestänga vissa grupper utav medborgare från inflytande, då har den sannerligen haft föga medvetande om vad dess egentliga uppgift skulle vara. Den har i själva verket icke behandlat dessa författningsproblem annat än ur småaktiga, små, små synpunkter, och det är min övertygelse, att det i sinom tid kommer att hämna sig. Vad jag sagt om 27-årss'recket kan efter min uppfattning lika bra sägas om 23-årss'recket. Ingen människa kan ange, varför precis 23 år skall vara den rätta åldern för kommunalt och politiskt inflytande. Det var förut fastslaget i vår författning, att åldern för politiskt inflytande skulle vara 24 år. Nu sänker man den men höjer åldern när det gäller det kommunala alltigenom fullkomligt godtyckligt utan någon verklig motivering, endast och ensamt därför, att man kunde frukta — så såg jag det i varje fall — i det avgörande ögonblicket, att om högern icke fick lov att behänga den stora författningsreformen med dessa små streck, ja, då hade man kunnat störta landet ut i ett fruktansvärt elände, kanske ut i ett inbördes krig.

Om jag sedan kommer till det, som vid uppgörelsen också slutligen var den egentliga eftergiften till högern, så säger jag öppet, att någonting eländigare, någonting smaklösare har jag sällan

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

funnit i svensk politik än denna rest utav ett kommunalt utskyldstreck, som nu fått sitta kvar vid rösträtten. Det är min uppfattning — trots att jag varit med om det, därför att det var oundvikligt, därför att det var villkoret för uppgörelsen — att det strecket leder till politisk korrupktion. Den inverkan det kan komma att ha är för det första, att det direkt inbjuder människor till att betala skatt bara för ett år av de tre, som närmast föregå själva valet. Och de människor, som då icke fullgöra den lilla skattskyldigheten, bli i själva verket så få, att detta å sin sida inbjuder till rena röstköp. Valorganisationerna, det starka, med pengar smorda valmaskineriet, kommer att använda sina möjligheter för att lösa ut rösträtt till de människor, som skulle falla på detta lilla utskyldstreck. Jag säger sålunda, att enligt min uppfattning kan utövas mycket, mycket skarp kritik mot det, som högern lyckats bevara av sin gamla åskådning i författningshänseende, och det är min mening, att högern borde ha visat ett större förstånd, en större insikt om vad tiden har krävt, försökt att se hela denna sak i dess stora linjer, ty det den nu gjort är bara, att den särat och retat ännu i sista stund många folkgrupper utan att ändå i verkligheten vinna ett dugg, ty dörrarna äro nu vidöppna för demokratien. Dagen har lika stor betydelse som den dag de största författningsreformer över huvud taget ha skett. Jag delar den uppfattning, som kommit till uttryck i danska tidningar, att efter den dag då denna reform är genomförd i vårt land, är Sverige det mest demokratiska land i Europa näst efter Schweiz. Så långt jag i varje fall känner till författningsformerna i andra länder, vågar jag stå för det omdömet, att vi nu ha den mest demokratiska författning, som över huvud taget finnes utan för Schweiz. Jag skall, då en del kanske icke har så lätt att förstå det, säga ett par ord till om vad jag menar därmed även vid en jämförelse med t. ex. våra grannländer Norge och Finland, som ju ha enkammarssystem. Min uppfattning är den, att det tvåkammarssystem vi ha efter denna reform är i grunden mer demokratiskt än det finska enkammarssystemet och mer demokratiskt än det norska enkammarssystemet, ty båda dessa system laborera för vissa frågor — vad det finska beträffar för en hel rad av frågor — med kvalificerad majoritet, två tredjedels majoritet, d. v. s. det ger möjlighet för en så liten minoritet av folket som något över en tredjedel att nästan på oöverskådlig tid uppskjuta en reform, om vilken inemot två tredjedelar äro eniga. I vårt land kan något sådant icke komma att ske efter detta. När två tredjedelar eller bara något över hälften av folket är enig om att en reform skall genomföras, finnes ingen makt i detta land vidare, som kan hindra, att det också tager sig praktiskt uttryck i vår lagstiftning.

Jag skall emellertid be att få anföra några siffror, som efter min uppfattning bestyrka det bestämda omdöme till denna reforms förmån, som jag har vågat fälla. Jag kan naturligtvis här icke andraga något stort statistiskt material — det föreligger för övrigt icke något sådant färdigt — men jag skall be att ändå få peka på några få siffror.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Det är ett faktum, att 1907 års rösträttsreform aldrig gav oss den allmänna rösträtten. Den löste i själva verket ingalunda industriarbetarnas rösträttsfråga. På en väldig mängd platser med sammanpackad industribefolkning har det varit så, att varannan arbetare ungefär har varit röstberättigad, d. v. s. det, som här kallades för den allmänna rösträtten var i själva verket en eländig parodi på den allmänna rösträtten. Det var inte så, att alla myndiga män över en viss ålder hade rösträtt, utan detta gällde endast ungefär varannan inom vissa klasser av samhället. Om man går till orterna här närmast Stockholm t. ex., finner man, att vid 1917 års val föllo inte mindre än 933 personer på de olika strecken i Sundbyberg. Det antal däremot, som var röstberättigad, var inte mer än 673, det vill med andra ord säga, att där var det inemot tre femtedelar, som föllo för de olika strecken. Inom ett samhälle som Solna t. ex. fanns det 1,939 röstberättigade, men det var inte mindre än 3,121 personer, som föllo för något av de olika strecken. Nu komma inte alla dessa, som föllo för strecken, att bli röstberättigade. Det återstår värnpliktsstrecket, konkursstrecket och litet andra ting, men den allra väsentligaste delen av dessa personer får rösträtt nu. Det vill med andra ord säga, att det är först i dag eller, kanske rättare, den dag, när det grundlagsenliga beslutet om den politiska rösträtten fattas, som vi här i landet få en verkligt allmän och lika och direkt politisk rösträtt. Av samtliga, som fallit för något streck vid 1917 års val, kommer det att kvarstå cirka 16 å 17,000, som fortfarande skulle falla för de olika strecken, men det blir inte mindre än 303,000, som efter denna reform komma att inträda uti de röstberättigades led, och vill man då lägga till åldersklassen mellan 23 och 24 år, blir det ändå ett hundratusental till, som rycker in i de röstberättigades led, när det gäller den politiska rösträtten.

Herr Lindman hade ordet i början av denna debatt, och han hade vissa anmärkningar att framställa, som jag icke tycker böra gå alldeles obesvarade förbi. Han förklarade, att man har ju inte haft något tillfälle till eftertanke, man har inte haft det rådrum till eftertanke, som hade behövs, för att vi skulle bli mogna för att fatta detta beslut. Ja, jag må säga, att om icke en höger, som dock själv har stått uti en minst 20-årig kamp om alla dessa frågor, har haft tid till eftertanke, — och det samma gäller den vänster, som också har fört striden — att bilda sig en synnerligen fast grundad mening om hur alla dessa frågor skola lösas, ja, då måtte den vara ganska underligt beskaffad. Men herr Lindman klagade också över hela den brådstörtethet, med vilken t. ex. hela upplösningsproceduren skall ske. Ja, det är på det sättet, att när ett folk fått vänta 20 år, och det 21 året kommer, då måste det gå brådstörtat, om det inte skall taga eld i knutarna i landet. Det är en så gammal historisk lärdom, att jag tycker det är underligt, att högerpartiets ledare över huvud taget skulle behöva påminnas därom, men hans ord har här efter min uppfattning nödvändiggjort detta.

Nu uppgives, heter det, i det stora hela en gammal god grund-

sats, nämligen den, att man skall, för att få rätt att rösta, också ha fullgjort skyldigheten att betala skatterna. Ja, det är vackert sagt, men för att kunna få den grundsatsen tillräckligt genomförd, så skall man kunna betala skatterna, men jag vågar säga, att i mycket tack vare det gamla högerväldet har detta för tusentals personer varit omöjligt. Här i Stockholm till exempel finnes det en 30,000 röstberättigade industriarbetare, medan 28,000 förut icke varit röstberättigade. Att då våga komma och slunga den förebräelsen i ansiktet på dessa, att det beror på deras oordentlighet, att det beror på deras slarv, att det beror på att de icke äro riktigt goda samhällsmedborgare, då de icke kunnat betala sina skatter, det är att göra sig skyldig till en utmaning och till ett påstående, som inte bara är omöjligt att bevisa men som på grund av förhållandet mellan siffrorna måste vara felaktigt. Det är inte på det sättet, att det s. k. utskyldsstrecket har verkat som ett ordentlighetsstreck. Nej, det har verkat som ett straff för sjukdom och arbetslöshet, det har verkat som ett straff för människor, som ha på det sättet uppfyllt sin plikt mot samhället, att de ha bildat stora familjer, det har över huvud taget verkat som en slags förföljelseåtgärd mot den verkliga fattigdomen i samhället, och jag vågar därför säga, att utskyldsstrecket har tillhört det mest utmanande, det obehagligaste, som över huvud taget har förefunnits i vår författning. De reala invändningar, som man gör i denna sak, ha aldrig varit argument i rösträttsfrågan, de ha alltid varit argument till förmån för ett bättre indrivningsväsen. Det är på detta man bör rikta sina ansträngningar, när man talar om att taga in skatterna. Men man skall icke icke bestraffa fattigdomen därför att den icke kan betala, man skall icke bestraffa personer, därför att eländet faktiskt är stort i samhället.

Ja, herr talman, jag skall be att få yrka bifall till det förslag, som här föreligger från utskottet. Jag gör det, i det medvetandet, att nu lägges en verkligt ny grundval för vårt folks framryckning, nu komma alla möjligheter för den socialistiska tankens genomförande, i den mån den vinner anslutning hos folket, att öppnas på vid gavel, det vill med andra ord säga: nu när demokratin håller på att grundmuras i vårt land, kan vårt eget arbete direkt för socialismen påbörjas. Det är en så stor dag för den svenska arbetarklassen, den bjuder på ett sådant otal av stora, väldiga uppgifter, att det är min övertygelse, att när man en gång riktigt genomtänkt, riktigt sett vad detta innebär, då skall entusiasmen för denna historiska dag komma att upplomma, då kommer den feststämning över åtminstone vår hittills tillbakasatta arbetareklass, som i dag icke velat framträda.

Herr talmanen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Hallén: Herr talman, mina herrar! Innan jag tillåter mig att med några ord angiva min egen ställning i utskottet till föreliggande förslag, vill jag i förbigående göra en reflexion till ett uttalande av herr Lindman, då jag anser det olämpligt, om det skulle

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 17. 4

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

i dag stå alldeles oemotsagt. Det var då han krävde det erkännandet, att den svenska högern har dock under de år, som gått, icke missbrukat det maktens ansvar, den innehaft, och likaså hans påstående, att Sveriges materiella och kulturella odling icke skulle ha stått, där den nu står, utan den ledning, som högern haft på sitt ansvar.

Ja, särskilt beträffande detta sista må man väl fråga sig, om herr Lindman och för övrigt hela den svenska högern vore i tillfälle att spörja de 100,000-tals människor, som levat och ännu i dag leva i ständig misär, ständig fattigdom, om de verkligen anse, att den levnadsstandard, som blivit deras, är det enda, som kunnat vinnas är det enda, som den sociala viljan kunnat åstadkomma, man må fråga sig, säger jag, om icke herr Lindman kanske fått ett annat svar än vad som nämndes på den frågan. Och jag undrar liksom, om han ville fråga de stora massorna, som med bitterhet känna, när det är fråga om den kulturella nivå, som man skulle ha högern att tacka för, att denna kulturs och bildnings skatter hittills varit ett rikedomens klassprivilegium, jag undrar, om de skulle bli nöjda med det påståendet, att vi skulle aldrig nått så långt som vi nått, om vi icke haft den svenska högern att tacka för detta. Då kanske omdömena blivit något annorlunda.

Jag skall emellertid söka att i största korthet, då jag i stort sett är förekommen av flera talare, att i stora drag angiva min ställning inom utskottet till föreliggande förslag. Jag vill icke förneka, att jag känt en viss obenägenhet att biträda detta förslag, och skälet därtill är naturligtvis uppenbart. Denna tvksamhet härleder sig från de två svaga sidor, som vidlåda detta förslag: å ena sidan den ologiska och irriterande resten av kommunalt utskyldsstreck, som herr Möller före mig påtalat, och å den andra sidan avskrivningen av sex ålderklasser från deltagande i landstingsmannaval. Då jag kallar denna rest av det kommunala utskyldsstrecket en ologisk och irriterande rest, så må detta medgivas, ty jag säger, som jag tror det står i den vänstersocialistiska reservationen, att det är icke någon mening i att ännu i sista stunden utestänga vissa medborgare för resterande skatter men släppa fram andra som icke ens äro skattskyldiga. Det är den logiska bristen i förslaget, och den irriterande sidan ligger i det principiella kvarblivandet på en gammal ståndpunkt genom att sambandet mellan fullgjord skattskyldighet och rösträtt skall bibehållas, en ståndpunkt som ju till och med regeringsförslaget lämnat bakom sig. Men i detta sammanhang kan jag icke underlåta att till såväl herr Lithander som vår lantmannahöger här i kammaren göna den erinran, att, när herrarna tala om det urgamla kravet att medborgerliga rättigheter fordra fullgjorda skyldigheter, det finns andra lika tungt påfrestande personliga offer under rubriken fullgjorda skyldigheter än arbetarnas betalning av skattutskylderna. Vi tänka exempelvis på en fattig familjeförsörjare, som kanske hela sitt liv får leva i den tröstlösaste gråstämning och för alltid berövad alla perspektiv och förhoppningar att nå ett fullt människovärde. Han fullgör dock, när han gör sitt arbete, när han håller sina barn i skola, i yttre avseende alla de prestationer, som samhället åligger honom.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Nog får han märka, att det kräves fullgjorda skyldigheter, men om han brister i sin skattebetalning, så får man därför icke bryta staven över dessa stora grupper. Nu säges det: ni, som icke fullgöra edra skyldigheter till samhället, kunna icke ifrågasätta att få alla dessa rättigheter. Jag menar sålunda, att talet om fullgjorda skyldigheter bör mana till en viss eftertänksamhet om huru mycket som i verkligheten presteras i dagakarlens liv därvidlag.

Dessutom finnes det ett mycket farligt moment, som mycket riktigt påpekats av herr Möller och andra, i det som framgick i den första uppgörelsen inom utskottet i den trängre kretsen, när det säges, att vederbörande skall ha betalt åtminstone ett av de tre sista årens till betalning förfallna utskylder. Just det där »åtminstone» kommer naturligtvis att verka som en föreskrift och en direkt uppmaning till en del människor att icke betala skatt, och jag vill säga, att de, som särskilt vilja pränta in som en synnerlig plikt hos de svenska arbetarna, att man skall så långt möjligt betala skatten de måste inse, att det införselinstitut, som regeringen vill införa, smärre har skada än gagn av denna återstående rest av utskyldsstrecket. Ty hade den varit borta, så hade införselinstitutet på ett mera effektivt sätt brutit igenom i det allmänna tänkesättet.

Det har emellertid sagts och det med rätta, att i en sådan svaghet i utskottets förslag, som här påtalats, ligger intet bestående. Och det är icke heller illojalt mot den höger, som biträtt denna uppgörelse, att man förklarar sig beredd att, så fort möjligheter där till gävas, riva upp detta beslut, ty det har över sig segrarens vilja till humanitet i vapenstilleståndsvillkoren i erkänsla för att motparten besinnat det ömsesidiga intresset av den förödande kampens begränsning. Men man får icke inbilla sig, att denna del av uppgörelsen är något, som har med den varaktiga samhällsfreden att göra, utan något, som kommer lika mycket i logikens som i konsekvensens namn att poeka på sitt avlägsnande.

Denna karakteristiska galler än mer det andra, betydligt större offret vid uppgörelsen: ungdomens uteslutande från landstings- och därmed från förstakammarvalen. Det har visserligen uppgivits, att vid närmare undersökning dessa skaror kanske icke skulle bliva så stora som man tänkt sig. Många av dem ha redan förut i realiteten stupat på andra streck, men i alla fall beräknar man, att det blir 10 eller 11 procent av dem, som annars deltaga i andrakammarvalen. Jag tror, att detta är ett riktigt observandum, och det förläger något av den odiösa karaktären i denna del av uppgörelsen. Men å andra sidan kan man naturligtvis icke förneka, att just hos den ungdom, som stänges ute, finnes dock en sinnets väkenhet, som är av ovärderlig beskaffenhet, och vi veta å andra sidan också, att de äldre årsklasserna i vårt land äro övertaligt representerade och bliva naturligtvis detta ännu mer, så länge som en anordning som den nu föreslagna kommer att bibehållas. Det är klart, att uttrycket om Sverige som ett de gamles land ytterligare skärpes genom detta, om det får bibehållas. Jag kan förstå den konservativa statsidé, som ligger bakom medverkan i en sådan uppgörelse, nämligen kravet på att

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

den sansade erfarenheten skull dominera, men då kommer, som herr Möller påpekat, det att bero på det rena godtycket, då man stannar vid precis 27 år. Dessutom föreligger här en uppenbar fara, som alla borde beakta, nämligen att om man försöker bibringa människorna den uppfattningen, att vid första kammarens rekrytering måste man gå en smula kinkigare, noggrannare och samvetsgrannare tillväga och söka åstadkomma en gallring, som garanterar, att sakkun kap. praktiskt förstånd och mogenhet bli liksom eo ipso placerade i första kammaren, då smyger sig lätt den tanken fram, att när det gäller andra kammaren, är det alltså icke så kinkigt, där kan man marschera fram nästan huru som helst. Genom att på detta sätt skilja mellan valmännen bidrar man att underminera förtroendet för representationen i sin helhet, och detta gör man naturligtvis lika mycket på den andra sidan. De som särskilt vilja hålla på ett tvåkammerssystem borde inse risken av den ringaktning, varmed första kammaren mötes, om den tillkommer på detta sätt. Ty det är alldeles hopplöst att söka inbilla massor av kommunalt och politiskt intresserade, vakna medborgare, att de äro inkompetenta att medverka till första kammarens sammansättning. Det lär aldrig gå att ingiva dem en sådan uppfattning, och därför måste man stämpla detta som en beklaglig och olycklig anordning, som måste bort. Jag kan icke inse annat än att vårt parti har fullt fria händer att utan att invänta verkningsarna av denna reform under 7 eller 8 år framåt bereda sig på att upptaga en aktion för att bota vad som skett genom att verkligen återgiva i rättsvisans namn rösträtt åt dessa ungdomsskaror.

Sedan är det en annan sak, som även de, som äga förståelse för tvåkammerssystemet, böra kunna inse, nämligen att det finnes andra vägar att beträda, som garantera folkrepresentationen att i sin första kammare få en borgen för social vidsynthet, hög kulturnivå och politisk duglighet.

Riktat man därför blicken på dessa två delar i utskottets förslag, så kan man naturligtvis ställa sig den frågan: är förslaget värt att under sådana omständigheter verkligen biträdas? Jag tror, att man bör medgiva, att om man ser saken uteslutande ur rent folkpsykologisk synpunkt, så skulle man kunna svara nej. Ty, såsom det framhölls av vårt partis ordförande, ett obesakert regeringsförslag, pressat fram till en knapp majoritet i första kammaren, skulle naturligtvis för den svenska demokratin teta sig som den mest gripbara och påtagliga generalkatatsrof och debacle för den svenska högen, och en lätt förklarlig känsla av triumf och upprättelse för lidna oförrätter skulle ha gripit i synnerhet den svenska arbetarklassen. Det är lätt att inse, att om man å andra sidan anlägger den rent folkpsykologiska synpunkten, så kan man icke neka till, att detta kompromissförslag, som bär märken efter så många linialer och saxar, vill gärna te sig som resultatet av något slags hästbytepolitik, som borde vara bannlyst i en sådan stund i ett folks liv. Jag menar, att för den folkpsykologiska iakttagelsen, för den, som har förståelse för vad den stora massan tänker, komma lätt dessa synpunkter fram, och det är synpunkter, menar jag, som kräva en viss respekt icke minst inom riksdagen.

Men så kommer den stora allt avgörande synpunkten. En demokratisk folkrepresentant måste fråga sig, om detta erkännande av de folkpsykologiska synpunkterna också skall innebära, att dessa skola helt dominera. Måste icke saken ligga enkelt och naket på det sättet, vilken väg är det som på mest effektivt sätt, i största omfattning rekryterar demokratiens kadrer? Det är det som skall vara det avgörande för vårt ståndpunktstagande. Då kan jag icke neka till, att jag måste drivas just av intresse för den största möjliga vinst för demokratin fram till ett erkännande av utskottsförslaget.

Det har talats om dem som tillsvidare stängas ute från eller rent av berövas sin medborgarrätt. Det talas mycket om dem i den vänstersocialistiska reservationen. Såväl jag som andra talare hava gjort detsamma. Men då måste man spörja sig: kräver också icke anständigheten, att man samtidigt pekar så lojalt och objektivt som möjligt på de påtagliga vinster som ernås, den som består däruti, att c:a 300,000 valmän som vid politiska andrakammarval stupade på diverse streck, nu återvända som fria medborgare, likaledes den att en ny årsklass rycker fram vid andrakammarvalen, fränsett att kvinnorna framträda som kommunalt röstberättigade såsom en ny stor valmanskår på $\frac{1}{4}$ upptill $\frac{1}{2}$ miljon, vartill kommer kvinnornas stora miljonarmé såväl i fråga om kommunal som politisk rösträtt. Det är klart, att genom dessa förändringar icke bara genomföres demokratin, utan socialdemokratien här i vårt land går, tack vare detta, inom några månader till att erövrå den kommunala och säkerligen också den kommunalpolitiska makten i hundratals svenska kommuner. Vår egen huvudstad, många andra stora städer i vårt land icke att förglömma, blir säkerligen bland de första exemplen på hur det verkligen blir ett genombrott inte bara för vänstersynpunkter utan för arbetarklassens egna proletäriska synpunkter, när det gäller vilka som bestämma över förvaltningen och utgestaltningen av det kommunala livet i dessa våra samhällen. Jag menar, att lojaliteten kräver, att man erinrar om detta och icke försöker att på ett rent ut sagt illojalt sätt alldeles förtiga något sådant.

Jag tillåter mig ett ögonblick fästa kammarens uppmärksamhet på den vänstersocialistiska reservationen för att se på vad sätt den verkligen tillmötesgår dessa krav på objektivitet. I vänstersocialisternas motion förekommer det ett upprepande av den motivering för den allmänna kommunala rösträtten, som anfördes vid början av 1918 års första riksdag. Där ägnas icke mindre än bortåt två till tre sidor åt en ytterst vältalig, skicklig och gott lagd agitation för den allmänna, kommunala rösträtten. Där heter det exempelvis: »Men så sant som demokratiens och folkstyrets principer över huvud hava någon sanning, någon verklig innebörd, så sant kommer samhällsklyftan att utjämnas och samhällsfattigdomen att avskaffas först när de fattiga själva fått lika rätt och myndighet med de bättre lottade. Men regeringens förslag nekar just rösträtten åt de fattiga o. s. v.» Det måste vi väl erkänna, att, om det är några i vårt land, som hädanefter äro säkra på den allmänna kommunala rösträtten, är det just de fattiga. Det erinras förresten också mycket riktigt om det ologiska

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

i, att det kan bli människor, som genom att de komma upp och få en debetsedel kunna riskera bliva berövade sin rösträtt. Men reformen är så radikal, att om ej annat människornas egenskap av att vara fattiga med detsamma predisponerar dem till betryggad och obeskurad rösträtt. Det är väl ett erkännande som man skulle kunnat kosta på sig. Jag vill också erinra om att man, förresten alldeles riktigt, sedermera framhåller det om dessa. Det sägs, att det är ett rent levande intresse, som just de fattiga äga av de allmänna ärendenas skötsel. Sedan talas försiktigt om lantarbetarna, som hitintills stått utanför strecket men utfört ett produktivt arbete. Det ges en honnör åt de svenska allmog- och arbetarhustrurna, som utföra sitt produktiva arbete utan att komma över detta streck. Sedan erinras också om de många duktiga bondsöner, som oemotståndligt dragas till den allmänna rösträttens och kommunala självstyrelsens klassiska land, Föränta staterna, och det talas om dessa väldiga massor, som man på otillbörligt sätt förgätit, ej minst i regeringsförslaget.

Det är nu gott och väl att allt detta i agitationen fått den plats det fått, men man förvånar sig dock verkligen en smula över den uppenbara disproportionen mellan å ena sidan denna grundlighet i agitationen för den allmänna kommunala rösträtten och å den andra den blygsamma plats detta erkännande fått i den vänstersocialistiska reservationen. Den avspisas nämligen med summa summarum sex fattiga ord, nämligen dessa: »Visserligen medges rösträtt oberoende av skatteplikt.» Det är allt som sägs om denna allt dominerande, jag vill nästan säga allt överskuggande reform, som här föreligger. Man märker att här värtaligheten är borta. Här säges icke ett ord om de perspektiv, som öppnar sig. Man till och med försöker förtaga intrycket av denna reform genom att i samma andedrag peka på »konkursstrecket» och »ett något reformerat fattigvårdsstreck» såsom varande något väsentligt, ehuru det i motionen på tal om dem, som stupade 1912 sägs, att utskyldsstrecket var det ojämförligt viktigaste, att icke säga det enda nämnvärda». Nu finner man dem plötsligt högst nämnvärda och sätter dem åtminstone formellt i paritet med utskyldsstrecket.

Man icke blott går förbi den allmänna kommunala rösträtten med en bagatelliserande gest, den allmänna från alla streck, befriade politiska rösträtten, som samtidigt säkerställt, finner man icke lämpligt att med ett ord välkomna eller ens omnämna. Jag har upprepade gånger läst igenom den vänstersocialistiska reservationen, för vars författare det icke torde vara obekant, att vid uppgörelsen, såsom av promemorian framgår, också gjordes utfästelser för den allmänna, från alla streck befriade politiska rösträtten, men det är omöjligt att på ett enda ställe finna detta ganska väl behöfliga erkännande för de egna valmännens skull. Ty när det står: »Visserligen medges rösträtt oberoende av skatteplikt», så har man uteslutit i det sammanhang t det som berör den kommunala rösträtten och den politiska rösträtten, och de trehundrausen valmän, som man söker därmed återvinna till det politiska livet, om dem finner man lämpligt att icke säga någonting. Jag vill icke tillåta mig att bedöma en sådan framställning, men varje

*Om den kom-
munalta röst-
rätten m. m.*

(Forts.)

granskare av vänstersocialismens ansvariga dokument i denna författningsreform må själv avgöra, om detta sätt att bibringa allmänheten objektiv politisk upplysning står i bästa överensstämmelse med vad politisk redbarhet och intellektuell redlighet kräver. Det vill jag säga, att när framställningen ändå tagit så relativt humana former i reservationen, vad skall man då inte vänta ute i landet. Här är det nästan ljmma vänstanfläktar i framställningskonst mot vad som kommer att förkunnas ute bland de stora breda lagren.

Sedan emellertid den vänstersocialistiske opponenter samlat sig till ett avslutande anatema över utskottsförslaget, undslipper honom likväl några ord, som äro ganska anmärkningsvärda. Det står nämligen på sid. 120 i betänkandet följande, »En hel rad reaktionära författningsrester släpa med in i det nya samhället, när demokratiens folk bereder sig att ta arvet efter den reaktionära fätalsregim, som fallit för egna synder och tidens demokratiska krafter». — Såå, det är ett nytt samhälle i alla fall, som står för dörren, och demokratiens bereder sig att taga arvet efter en reaktionär fätalsregim, om vilken det sägs, icke att den skall falla, utan rent av att den har fallit för egna synder och tidens demokratiska krafter. Här kommer ju oförhappandes både konsekvenserna av och perspektiven för den stora reformen. Man kan fråga sig, om icke här möjligen föreligger, vad man skulle kunna kalla en licentia poetica, en slags poetisk frihet, där man rör sig med dessa dekorativa uttryck, eller också är det ett ofrivilligt erkännande att vad som nu genomföres öppnar på vid gavel dörrarna in till ett nytt demokratiskt Sverige. Jag undrar, om det icke innerst är den känslan, som besjalar även de vänstersocialistiskt lagda massorna av valmän?

Det är nu sä, herr talman, att när denna dag går till ända, så är det gamla reaktionära, fätalsstyrda Sverige icke mer. I folkfrihetens och demokratiens tecken begynner en ny arbetsdag, hälsad visserligen med ängslan och oro av företagareklassen och dess ledare speciellt. Ack, herrarna skola inte vara så värst rädda för den genomförda demokratiens så länge ännu penningen får vara den utslagsgivande makten. I det rent personliga livet komma ni nog att behålla ert övertag till en viss tid. Man brukar ibland med skadeglädje erinra om att i det demokratiska Amerika demokratiens i realiteten är bunden av något som heter penningen. Det är en maning till att samtidigt som en ny dag bryter in i yttre avseende, fast formellt sett också inre, inse att här förestår för oss att fortsätta kampen just mot det penningvälde, den kapitalistiska ordning utan vars sönderbrytande all demokrati får arbeta och leva förgäves.

Det finns en latinisk sentens, som jag kanske skulle drista mig att återgiva, därför att jag tycker, att den i några ord återger just vad det här gäller. Det är den gamla versen: »Gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo» — »droppen urholkar klippan, icke med våld utan genom att ideligen falla». Det har alltså icke varit förgäves allt trädet arbete under årens långa rad, vare sig från partiledaren i den offentliga debattens pilregn eller den enkle medborgaren, som längtat, kämpat och trott på framtida seger för demokratiska

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

rättsideal. Det var aldrig fåfängt att bygga på en förhoppning. Nu har dagen kommit, då åtminstone i yttre avseende alla klassmärken falla, då människovärdet får sitt erkännande och alla privilegier ryckas undan. Då kan det vara väl värt, att vi här ägna en minnets gård åt de skaror från de fattiga hemmen, som gått med arbetstygnda steg in i den stora förgätenheten, utestängda, misskända och underkända och med det undervärderade märket påsatt sig, men med det tåliga hoppet om en frihet, som till slut skulle komma.

Det är icke bara som socialdemokrater vi glädjas åt den reala seger vi stå att inhösta, ty dessa demokratiens rättsideal skola icke bli blott socialdemokraternas eller vänsterns egendom, utan de skola bli den svenska nationens egendom hädanefter. Det innebär, att hela Sveriges, både politiskt och överhuvud taget hela dess sedligt tänkande folk lyftas upp på en högre nivå, och erhåller ett bestående krafttillskott av ovärderligt värde.

Det heter i den versen, att droppen urholkar klippan icke med våld, utan genom att falla ofta. Det är sagt förut, att vi veta vad vi undgått, något fruktansvärt, som vi icke gärna ville nämna med sitt rätta namn. För några veckor sedan viskade man om att klassernas tvysta dragkamp såg ut att kunna slå ut i en våldsamt flamma av öppen kamp. Vidriga omständigheter syntes verkligen vilja skapa en sådan utveckling. Men det har också erinrats om, att politiskt framsynt-
het och månhet om att rensa bort alla bitterhetens irriterande moment enades om att skapa den akt av självövertinnelse, som gjorde vårt stora steg fram till demokratien möjligt med fullt bibehållande av det inre lugnet. Jag tycker, att detta är en omständighet, som för oss just som svenskar är värd att strykas under. Det är verkligen så, som skalden har sagt i de kända orden, att vi svenskar ha en benägenhet att kasta sten på vår egen port och tala ont om oss själva, och då kan det verkligen vara väl värt att de orden också bli utsagda, att 1918 kan jämföras icke blott med 1809 och 1865, det kan också jämföras med årtalet 1905. Då var svenska folket mäktigt en självövertinnelse, som skänkte det kulturvärldens varmaste erkänsla. 1918 företer Sverige bilden av det enda folk, som uteslutande med fredliga krafter och fredliga vapen bryter sig ut ur ringen av omyndiga stater och intager det främsta ledet bland de fria nationerna och gör detta utan den inre våldsamma, blodiga kamp, som andra folk måste skänka som offer för att vinna detta. Ja, då kan man ha rätt att säga, att den lusa Fylgia, som i den förra brödrastriden styrde våra steg, hon har omsider blivit oss kär, än en gång ha vi kallat på henne, och lika litet nu som då skola vi behöva ångra den gärningen.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! I egenskap av ledamot i det utskott, som har behandlat denna fråga, skall jag be att få säga några ord.

Jag skall till en början understryka något av vad förut nämnts om de omständigheter, under vilka detta förslag framkommit, och som kanske särskilt för oss, som suttit i utskottet, gjort sig mer kända än för herrarne i övrigt.

Jag vill då först framhålla, vad som redan förut nämnts, att det formellt sett naturligtvis icke mött något hinder för regeringen att till denna riksdag framlägga det förslag, som nu föreligger här. Men å andra sidan måste jag säga, att det kan aldrig ha varit grundlagstiftarens mening, att en grundlagsändring skulle ske på detta sätt, och jag kan icke förstå, att detta kan stå i god överensstämmelse med grundlagens anda och mening. Detta beträffande den rent konstitutionella sidan av saken.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

För övrigt veta vi ju alla, mina herrar, hur här tillgått. Ifrån den dag, då regeringskommunikén kom fram, ha vi ju faktiskt levat i ett belägringsstillstånd, och man har icke dragit sig för att med hot om revolution, storstrejk och andra våldsamma medel försöka ingjuta en panikstämning hos det svenska folket. Jag måste med bestämt ogillande konstatera, att i den agitationen icke ens vissa regeringsmedlemmar ha saknats. Inom utskottet har arbetet bedrivits med ursinnig fart, man kan nästan säga natt och dag, och möjligheten till lugn eftertanke och sorgfällig prövning har varit så gott som utesluten. Sådan är den miljö, mina herrar, i vilken vi arbetat. Det är sant, vad som yttrades här förut i dag, att hela detta framläggande av förslag till ändringar av den kommunala rösträtten har karaktären av en kupp, och den kuppen har i första hand drivits fram av vissa arbetaregrupper här i landet och detta med regeringens goda minne.

Det fälles i dessa dagar ganska hårda omdömen om dem, som till sin egen fördel hänsynslöst utnyttja en viss fördelaktig ekonomisk situation. Här föreligger ett sådant hänsynslöst utnyttjande av en motsvarande politisk situation, och jag tror, att man är berättigad att uttala en ganska sträng mening även om ett sådant tillvägagångssätt. Det är ett farligt prejudikat, mina herrar, att genomföra en reform på denna väg under hot om revolution och dylikt. Ute i landet står den svenska allmogen och ser med undran och ovilja den demokratisering, som föres fram med sådana medel och på sådana vägar. Det är icke underligt, om den svenska allmogen känner sig tillbakaasatt, ty den har fullkomligt berättigande att härvidlag känna sig kränkt.

När regeringsförslaget kom fram, hörde vi, att det var ingenting att pruta på, det hade i själva verket formen av ett ultimatum, och det såg till en början ut, som om någon prövningsrätt från vår sida knappast skulle medgivas. Emellertid gingo vi till vårt arbete i utskottet, och vi lyckades där ändå så småningom få fram vissa modifikationer. Framst av dessa är ju nu den höjda åldern för valrätt till landsingen och därigenom för valrätt till första kammaren. Vi hoppas, att vi härigenom, i den grad, som varit oss möjlig, infriat det löfte, som vi givit våra valmän, nämligen att arbeta för behållande av ett verkligt tvåkammerssystem, där första kammaren kan fylla den uppgift, som påligger densamma.

Såsom framgår av reservationerna, ha vi högermän i andra kammaren framlagt en reservation beträffande skattestrecket. I

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

det fallet står bakom oss ute på landsbygden en enhällig mening, och den meningen kunna vi icke släppa och vilja icke släppa. Vi ha icke lyckats driva vår vilja igenom, vi ha sökt att kämpa för det. a skattestreck så skarpt som det varit oss möjligt, men vi ha icke lyckats komma längre.

Förvisso skulle man nu särskilt med hänsyn till det sätt, varpå denna fråga förs fram, varit berättigad att ställa sig avvisande, och förvisso finnes ute på landsbygden och särskilt inom våra kretsar en absolut enhällig mening om att vi också så borde göra. Men då jag för min del ändock har gått med på denna kompromiss, så skedde det icke — det vill jag uttryckligen säga — därför att jag vek undan för hotet, utan därför, att jag efter mogen prövning av alla föreliggande omständigheter har kommit till den bestämda uppfattningen, att ingenting för oss väsentligen står att vinna genom ett uppskov. Har man kommit till den uppfattningen, vore det naturligtvis icke blott meningslöst utan man skulle nästan kunna säga ansvarslöst att uppskjuta frågan och därigenom riskera vad man vunnit, och icke blott det, utan kanske även kasta vårt land ut i vanskligheter av den art, att man icke kan överskåda desamma.

Vi ha inom utskottet gjort vad vi ha kunnat, vi ha kämpat så gott vi mäktat, och vi förmå icke mera. Det återstår mig då endast att uttala den önskan, som förut har uttalats här i dag, nämligen att det stora steg, som vi nu här stå i begrepp att taga, måtte bli till glädje och välsignelse för vårt land.

Jag vill sedan tillägga, att vi ha i punkt c) av paragraf 8, varom debatten nu närmast rör sig, framlagt en reservation, som går ut på en ändring beträffande det så kallade fattigvårdsstrecket. I utskottets betänkande stadgas i det momentet, att den är utesluten från kommunalstämman's överläggningar m. m., som är av allmänna fattigvården »omhändertagen för varaktig försörjning». Vi yrka, att detta moment måtte ändras så, att det får den lydelsen, att den uteslutes, som av allmänna fattigvården »åtnjuter varaktigt understöd». Utan att närmare ingå på motiveringen, som jag förmodar att herrarna ha läst, skall jag, för att icke längre upptaga tiden, inskränka mig till att yrka bifall till denna reservation.

Herr Sjölander: Herr talman! Som motionär i denna för de djupa folklagren så betydelsefulla fråga, som i dag föreligger till avgörande på kamrarnas bord, vill jag å de i den kungl. propositionen förbiseddas vägnar rikta ett varmt tack till dem av författningsutskottets medlemmar, som bidragit att giva författningsfrågan åtminstone den lösning för denna gruppens vidkommande, som den för närvarande erhållit. Då den kungl. propositionen blev känd ute i landet, gick en våg av förvåning och bitterhet fram över de leder av vårt folk vilka öaktat demokratiens segertåg ej befundits värdiga att tillerkännas fulla medborgerliga rättigheter. Jag syftar då i främsta rummet på de olika grupper av jordbruksarbetare och torpare, som lämnats utanför den viktiga reformen. Det

var en uppenbar orättvisa, det kan icke bestridas, mot denna ur-
åldriga arbetarstam, som generation efter generation i det tysta och
i tillbakadragenhet kämpat och brutit bygd i vårt land. Besvikelsen
och missmodet är nu förbytt i allmän tillfredställelse och helt
nya ansvarskännande klasser rycka fram till verkligt kommunalt
och politiskt medinflytande.

För dessa lantarbetareklasser är utskottets förslag genomgripande.
Det betyder, att en ny dag randas för herrgårdabygdernas folk.
Så sent som detta märkesår, 1918, äger exempelvis i Uppsala län,
södra domsagan, så vitt jag har mig bekant, ej en enda lantarbetare
eller s. k. statkarl eller torpare kommunal rösträtt, och dock finns
det socknar, såsom i Bro härad, där 54 % av hela befolkningen till-
hör denna samhällsgrupp.

Vi kunna förstå, hur nedtryckt den skall ha känt sig, och hur
litet man har värderat den som medborgare i vårt samhälle. Vi
förstå ock hur litet inflytande dessa samhällsgrupper haft i det
kommunala livet, oaktat det varit deras barn, som huvudsakligast
befolkat skolorna, och denna grupps olyckliga individer, som be-
hövt anlita fattigvården inom församlingarna och faktum är, att
det oftast varit sämst ställt i dessa socknar, vad de sociala frågorna
beträffar. Här har funnits för dem livsintressen att tillvarataga,
men de ha icke kunnat det på grund av att de saknat varje spår
av kommunalt medinflytande. Genom denna reforms antagande
rycka lantarbetarkåren i herrgårdsocknarna fram till verkligt kom-
munalt och politiskt medinflytande.

Dock, huru ljus tavlan vid ett hastigt påseende än må vara,
så har dock förslaget i sin helhet, såsom även påpekats, en och an-
nan ganska mörk fläck. Jag tror, att det hade varit lyckligt, och
att man hade handlat synnerligen klokt, om man nu släppt fram
samtliga myndiga åldersklasser till fullt medborgarskap. Varför
utestänga den ungdomliga entusiasmen? Vår historia vittnar om
två samtida statsmän, som under en storhetsperiod ledde det svenska
folkets öden. Den ene, något hetlevrad, besjälades av den brinnande
ungdomliga entusiasmen, som ej ville veta av några hinder i sitt
hängivna arbete för det han ansåg vara stort och rätt och till sitt
folks nytta, den andre var den lugna, kloka betänksamheten och
försiktigheten, som noggrant och omsorgsfullt övervägde allt; men,
tillägger historien, dessa båda kompletterade varandra på ett utom-
ordentligt sätt.

Jag är också övertygad om att den ungdomliga entusiasmen,
som otvivelaktigt är till finnas hos de utslutna åldersklasserna,
och den kloka och besinningsfulla eftertänksamhet, som i allmänhet
präglar de i livets allvarligheter och svårigheter prövade och trä-
nade medborgarna dock kunde och skulle på ett lyckligt sätt kom-
pletterat varandra. Inför den reform, som berövar vissa åldersklas-
ser förut tillerkända medborgerliga rättigheter, måste man stå
ganska undrande och spörja efter den verkliga meningen, även om
reformen i sin helhet medför väsentliga förbättringar. Man borde
bättre ha förstätt ungdomens krav och vidmakthållit hos dem in-
tresset för de allmänna spörsmålen. Även de unga friska viljorna

*Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.*

(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

måste vara med, då nya samhällen skola danas. Från vårt håll påstås visserligen, att skadan lätt kan repareras i en nära framtid. Därom är dock för tidigt att spå. Motsatsen kan lika lätt inträffa. Hela författningsförslaget skulle givetvis vunnit i styrka och sympati, om åtminstone den nuvarande valrättsåldern till landstingen och den kommunala rösträttsåldern bibehållits. Några olägenheter av denna hittillsvarande åldersgräns har man väl icke kunnat förmärka i det nuvarande författningslivet.

Men jag vill starkt betona, att författningsfrågan får dock icke vila, förrän full rättvisa vederfarits de uteslutna åldersklasserna. Vårt samhälle måste byggas på förtroende till alla till myndig ålder komna svenska män och kvinnor. Civilministern framhöll visserligen, att orättvisan drabbar alla samhällslager lika. Men det bevisar intet. Vi måste alla erkänna, om vi vilja vara ärliga, att högern har gjort ganska avsevärda offer, då den uppögit sin genom penningen privilegierade ställning, men detta offer skulle varit större och av väsentligt mycket högre värde, om det skett, icke under rycket av de nu timade märkliga världshändelserna, utan under normala tider och under känslan av det djupa förtroendet för hela svenska folket.

Vårt samhälles maktägande ha allt för länge hyst ett oberättigat misstroende mot de djupa folklagren utan att beakta det enkla och obestridda faktum, att förtroende föder ansvarskänsla, men att misstroende framkallar bitterhet och icke är ägnat att framkalla de bästa egenskaperna. Mången av den räddhägade och s. k. samhällsbevarande typen står kanske med en viss undran för att icke säga bävan inför de nya sundande tiderna. Detta är helt säkert överflödigt hur radikal lösning våra författningsfrågor än få. Den bästa garantien för en sund utveckling här i vårt land äga vi i den sunda, präktiga svenska folkkaraktären. Den garantien är helt visst fullt tillräcklig utan att några som helst konstlade garantier såsom skattestreck, åldersstreck m. m. skulle vara erforderliga i svenskt statsliv.

Herr talman, jag ber att till slut även få betona, att full demokrati *endast i förening* med verklig karaktärsdaning, ett själsligt adelskap, en stark ansvarskänsla, en djupt rotad plikt-känsla och ett allvarligt hänsynsägande till var och ens livsuppgift kan lyckliggöra vårt land och folk, skapa lycka, sant broderskap och sann arbetsglädje.

I detta karaktärsdanande arbete måste alla krafter medverka. Blir vår författningsfrågas lösning ett led och ett medel att skapa fullödiga karaktärer, som kunna offra för varandra, ett medel till social lyftning, ett medel att bekämpa fattigdomen och lidandet och bortarbete orättvisorna samt åstadkomma förbrödring och samförstånd emellan olika folklager, en drivkraft till ädel strävan, då blir också denna dag av största historiska betydelse för vårt land och folk.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman, mina herrar! Sitt stora anförande började herr Branting, såsom situationen kräver, med en

hänvisning till det internationella tidsläget. Han talade om den revolutionsflod, som från Tyskland den 9 november lät sin bölja svalla även över Sverige. I tecknet av denna pådrivande makt gav den socialdemokratiska vänstern ut den parollen, att Sveriges arbetareklass borde om möjligt samlas på en enig front från herr Branting å ena sidan till herr Z. Höglund och även längre åt vänster av den socialdemokratiska flygeln. Det blev icke den fronten, utan det blev en helt annan front, den, på vilken vi ha sett, att de olika partierna ha tagit ställning i debatten denna dag. Vi ha sett herr Branting å ena sidan, herr Hamilton i centern och herr Lindman som höger flygelkarl använda samma tonfall i rörande nationell samling om nationell enighet i detta stora historiska ögonblick.

*Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)*

För min del måste jag säga, att jag icke kan, lika litet som mitt parti, deltaga i denna nationella samling. Det är icke därför, såsom herr Branting gjorde gällande, att vi å vår sida skulle nära revansch tankar, vilja spela på hämndkänslorna mot den gamla högern, och ej heller därför, såsom herr Hallén antydde, att vi skulle vilja taga hänsyn nästan onbart till de rent folkpsykologiska synpunkterna i klasskampens utveckling.

Man hör talas om, att detta är en fred, och herr Hallén förde särskilt det ordet på tungan, att det är en samförståndsfred. Det är förvisso en fred, men vi kunna icke biträda den och underteckna fredstraktaten, helt enkelt av den anledningen, att denna samförståndsfred endast är en fred mellan tvenne eller trenne balanserande maktgrupper, men är icke, vad den borde vara, en verklig *rättsfred*, som baserar vårt samhälle och dess utveckling på en rättfärdig lösning av de demokratiska grundproblemen. Man har visserligen på en och annan punkt gått med på att godkänna de demokratiska rättsprinciperna, men man har på omvägar ögonblicket efteråt gjort åtskilligt och icke så litet för att neutralisera den praktiska verkan av detta principiella erkännande av rättstankarna bakom demokratiens grundåskådning. Denna samförståndsfred bygger icke fast och bestämt på demokratiens enda och ledande rättsliga grundåskådning, nämligen den, att samhällets alla hederliga och myndiga medborgare skola ha samma rätt att bestämma i det land, vars bördor man dock i varje fall bär gemensamt och för vars framtid och välfärd allas arbete är oundgängligen nödvändigt. Det är av den anledningen, som den socialdemokratiska vänstern genom mig vägrar att underskriva detta fredsdokument, och som vi förbehålla oss rätten att yrka bifall till den av mig i denna fråga väckta motionen.

Det sades av herr Branting, att alla streck äro fallna. Jag vill mot detta herr Brantings överord säga, att intet streck är fullkomligt fallt. Herr Hamilton yttrade, att personlighetsprincipen är helt och fullt erkänd. Jag ber att mot herr Hamilton få erinra, att icke i någon punkt personlighetstanken är fullt och obesuren framgestaltad. Bevisningen, ropa herrarna! Ja, jag skall försöka komma med den samma. Jag ställer först den frågan: är personlighetsprincipens grundtanke frigjord från det s. k. könsstrecket? Är det verkligen på det sättet, att kvinnan är genom denna handling erkänd fullgill, ägan-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

de samma medborgarvärde som Sveriges män? Ja, så tro måhända alla utanför utskottet, men svaret är tyvärr ett synnerligen bestämt nej. I den första promemorian, som var grundvalen för överenskommelsen, ingick som bekant en punkt, den första, där det står: »allmän och lika politisk och kommunal rösträtt inträdande från och med året näst efter det varunder 23 år fyllts». Varenda människa trodde, att häri låg inbegripet det löftet, att kvinnan skulle här i Sverige tillerkännas fullständigt samma politiska och kommunala rätt som Sveriges män.

Men hur är det? När utskottsbetänkandet kommer, så står det, att det har erkänts, att även kvinnan bör erhålla politisk rösträtt. Saken är nämligen den, att vid en senare behandling av den frågan i utskottet slog det ned som en fullkomlig bomb — det måste alla utskottets medlemmar erkänna — att vad vi trodde vara naturligt, att alla kvinnor tillerkändes samma rätt som männen, det var icke så. Kvinnorna jublade för tidigt, och hela den svenska pressen var en smula för tidigt ute. Saken är den, att alla ledamöter av delegationen, av de inre cirklarna, där kompromissen formades ha erkänt, oberoende av partiåskådning, att vid dessa förhandlingar högern förbehöll sig fullkomlig rätt — visserligen under principiellt erkännande av att kvinnan bör ha rösträtt — att intaga vilken ställning den behagade i vad gällde övergången till det nya och utformningen av kvinnans rösträtt i det praktiska livet. Det vill säga, högern har förbehållit sig rätten att taga ställning till den frågan senare. Den kan, om den behagar, alltså ställa det villkoret, att kvinnorna få rösträtt, först då de äro 30 år eller 40 år eller 50 år. Högern kan göra ungefär, som den vill, efter det nyckfulla lynne, som högern i vanliga fall behagat visa, när det gäller kvinnorösträttsfrågan. Sålunda kan högern, om den vill, med en sådan ståndpunkt försena kvinnans intagande av sin plats som fullödig medborgare och som mannens like. Jag tror, att högern kommer att krängla. Det är dess vanliga natur, och jag misstänker, att de herrar av högern, som i vintras, då denna fråga handlades, höjde de tonerna, att »ge vi kvinnorna rösträtt, då döda vi hemlivet och skövla hemmorale», äro sig tämligen lika även nu, och att de komma att spjärna emot in i det sista i denna fråga. Men jag vill på samma gång tillägga, att om högern gör det försöket, kan den visserligen försena kvinnorösträttens införande, men den kan icke förvisso hindra det, ty rättskravet bakom kvinnans medborgarvärde är ändock så starkt, att det beror på en ren tillfällighet, huru länge högern skall kunna spärra den väg, som ledes fram till kvinnans fulla erkännande.

Sedan ställer jag den frågan: är nu, som herr Hamilton gjorde gällande, personlighetsprincipen helt frigjord från varje beroende utav penningstreckets hindrande band? Svaret är även där nej. Det finnes ett tredubbelt band. Det finnes tre olika garantier, där man dock behåller penningen alltjämt som en viss mätare av medborgarvärdet, även efter denna mycket demokratiska lösning. Herr Hallén, som är synnerligen poetiskt anlagd, anförde ett skaldeord av den kände Verner von Heidenstam. Det finnes även andra ord av honom, som

herr Hallén kunde ha anfört på samma gång, nämligen Heidenstams bekanta ord i »medborgarsången», att medborgarvärdet ändå alltjämt heter pengar. Så är det tyvärr; man må döma hur man vill om det rent praktiska resultatet, en sanning är i alla fall, att i denna nya demokratis födelsestund bygger ändå Sveriges folk alltjämt till betydande delar människovärdet på penningvärdet. Man behåller, som jag nämnt i min reservation, bl. a. konkursstrecket. Jag vill erinra herr Branting om, att 1907 skrev herr Branting i sin stora motion, att det är ju ändå så, att konkursgäldenären kan vara en hederlig man, en dugande man, och det kan vara en ren ekonomisk tillfällighet, som gör, att han råkat i konkurs. Den sanningen gäller alltjämt. Sjukdom, en ekonomisk kris, en borgensförbindelse på grund av ett gott hjärta, en eldsvåda, alla dessa tillfälligheter kunna dock i denna stund beröva ett antal svenska medborgare rätten att känna sig som fullgoda sådana.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Jag erinrar vidare om behållandet av fattigvårdsstrecket. Det är reformerat och t. o. m. ganska duktigt reformerat, men det finnes i alla händelser i någon mån kvar. När Frankrike, när Belgien och vissa andra stater ha låtit varje människa, oavsett hennes ställning som fattig eller icke fattig, få fullt medborgarvärde, tror jag, att även Sverige skulle kunna vara moget att nu taga steget heit ut fram till erkännande utav allas lika värde, oavsett om de äro rika eller fattiga, om de befinna sig utanför eller innanför en fattiggård. Ja, men det är ju hemskt, säger någon. Då vill jag erinra om det enkla faktum, att lösdrivare, bettlare, förbryllare, som äro dömda till mindre än sex månaders straffarbete, ha ändå den rätten i närvarande stund att på grund av dessa lagar vara fullgiltiga svenska medborgare. Man kan deklarerera falskt, bryta mot skattelagarna och i alla händelser vara erkänd medborgare. När saken är sådan, så borde man väl kunna erkänna, att även denna lilla rest utav ett gammalt eländigt streck borde kunna försvinna i denna demokratiens födelsestund. Detsamma gäller även utskyldsstrecket. Herr Lindman yttrade, att vi måste behålla det där lilla rudimentet, den där lilla s. k. blindtarmen, därför att vi ha i alla fall då principen kvar. Det är inte sant, herr Lindman, principen är inte kvar, ty när man ställer sig på den ståndpunkt, som herr Lindman intog, att den, som inte har den inkomsten, att han når upp till själva skattepliktslinjen, har full rösträtt, var finnes då egentligen för princip kvar, när man säger, att den, som når ovanför, kan i vissa fall berövas detta medborgarvärde, som ges åt alla, som befinna sig under denna skattepliktslinje. Högern borde här ha kunnat taga steget fullt ut, men den har förmodligen velat behålla litet sken. Jag tror, att det där skenet är sådant, att det irriterar, det sticker i ögonen på Sveriges demokrati, och det gör den svenska högern icke minsta nytta i dess nuvarande utformning.

Sedan ställer jag den frågan: har verkliga personlighetstanken blivit helt frigjord från varje åldersstreck med undantag av det enda naturliga, att endast alla civilt myndiga medborgare skola ha samma rätt inom Sveriges land? Där komma vi in på den värsta frågan; den, som för mig är den stora stötestenen, nämligen höjningen utav ålders-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

gränsen, när det gäller val inom kommunen och val till landsting, på samma gång som av valbarhetsåldern, när det gäller val till landsting. Nu yttrade herr Branting, att det där var visst inte någon odemokratisk åtgärd. Civilministern Schotte sade detsamma i sitt anförande, och jag lade med förnöjelse märke till, att även herr Lindman nästan ordagrant sade detsamma som herr Schotte, nämligen, att det var visst inte någon odemokratisk åtgärd: den drabbar alla klasser fullkomligt lika. När herr Branting vidare fullföljer tankegången och säger, att man mister visserligen tillfället att deltaga i ett val, som man förut hade rätt till men man blir ju äldre, man rycker fram och får rätt att sedan deltaga i de kommande valen, vill jag säga, att det är ju måhända en tröst, men tämligen liten, ty det är oss alla välbekant, att levnadsåldern är väsentligt olika inom de olika klasserna här i Sverige. Den klass, vars talan herr Branting för, arbetarklassen, har som bekant en väsentligt kortare levnadsålder än de övriga. Gå till de stora fabriker, gå till en stad som Eskilstuna, och granska levnadsåldern inom de grupper av industriens folk, som ha sin tillvaro inom denna grottekvarn! När man vet detta, inser man naturligtvis, att den höjda åldersgränsen betyder, att för dessa medborgarkategorier blir det antal val, i vilket man har rätt att deltaga, väsentligt mindre än det antal val, i vilket de klasser få deltaga, som ha en bättre ställning, en längre levnadsålder och därför större möjligheter att vid sena dar kunna deltaga i det stora politiska avgörandet.

Jag fäster mig tämligen litet vid de ur förnuftets synpunkt alltför stora inkonsekvenser, som vidlåda den höjda valbarhets- och valrättsåldern till landstingen. Jag kan dock icke underlåta att fästa uppmärksamheten därvid, att enligt dessa bestämmelser få vi de tämligen vidunderliga konsekvenserna, att en sådan man som min kamrat här på bänken bakom, nämligen herr Lidström, som ansågs duglig att i sin kommun vid 25 års ålder taga styret inom den kommunen och vara kommunalstämmans ordförande, skulle efter detta nya förslag vid samma ålder icke vara mogen att lägga en valsedel i urnan vid val till landsting och ännu mindre att själv väljas till landstingsman. Jag kan taga ett annat fall från kammaren som illustrationsmaterial. Jag kan taga herr Brantings partikamrat herr Sköld där nere från Malmöhus län. När han valdes in i riksdagen i fjol, var han mig veterligt icke fyllda 27 år. Han skulle alltså enligt detta demokratins förslag icke haft rätt att vid den åldern lägga en valsedel i urnan vid val av landstingsman eller att själv väljas till landstingsman. Herr Sköld har på sammanträde med Stockholms arbetarkommun, då denna godkände den nya överenskommelsen, fällt följande ord: »Med ganska god entusiasm kan man därför gå fram för det framlagda förslaget.» Jag tror, att bakom denna dyrbara fras om den ganska goda entusiasmen vilar förmodligen det sakförhållandet, att herr Sköld själv måste erkänna, att sådant förslaget nu en gång är funtat, skulle de, då han själv valdes till riksdagsman ha gjort honom oförmögen och oduglig att ens välja landstingsman. Jag förmodar, att entusiasmen skulle ha varit minst lika god, om förslaget i denna punkt varit något annorlunda funtat.

Men detta är endast några småsaker i förbifarten. Vad som för min ställning till detta åldersstreck är principiellt och reellt avgörande är den omständigheten, att det synes mig vara en smula, och en synnerligen stor smula förhatligt, om man ser detsamma mot den internationella och revolutionära bakgrund, mot vilken herr Branting ställde hela problemet. När man ute i världen går fram till en förnygring, när man i Tyskland vid val av konstituans går ned till tjuguaårsåldern, då ter det sig väl tämligen underligt och rent av förhålligt, om man, när man i Sverige skall gå fram till en förnygring, höjer åldersgränsen i stället för att väsentligt sänka densamma. Jag väntar invändningen: ja, men Danmark och Norge ha i alla fall högre åldersgräns än Sverige. Ja, det är alldeles sant, men vi böja också komma ihåg, att de lagar, som gälla för Norge och Danmark, äro inte funtade just nu, och hade de tillkommit i revolutionens tecken, kunna vi vara tämligen vissa därom, att även för de staternas vidkommande hade man gått lika radikalt tillväga, vad det gäller åldersgränsen som Tyskland för sin del gjort.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Det är förhatligt vidare, om man ställer mot detsamma som bakgrund vad som gällde under den Lindmanska æran, och den har sannerligen icke varit demokratisk. Under denna period, från 1907, har ju ändå Sveriges ungdomar mellan 21 och 27 år haft rätten att känna sig som goda svenska medborgare, och det ter sig då tämligen underligt, att de skola förlora den av herr Lindman vid det tillfället dem tillerkända rätten.

Men det mest förhatliga ligger däri, att en stor del av dessa nu som mindervärdiga stämplade medborgare förut ha varit erkända som fullgoda medborgare, och vägen fram till det nya går dock genom undanskuffande av stora delar av sådana medborgare, som förut varit fullgoda sådana.

Herr Branting begagnade den bilden, att demokratien bör inte tränga sig in i samhället över nedtrampade medborgare. Jag vill använda samma bild: de väldiga skaror av nya medborgare, som nu tränga sig in eller få tränga sig in i det nya samhället, deras väg går dock fram över nedtrampade medborgare till ett antal i det kommunala livet av cirka 100,000 och vad det gäller landstingen av ungefär 300,000, förut godkända medborgare. Vill man tala i bilder, så är den nakna sanningen den, att det nyas väg in i samhället går fram över medborgarliken av cirka 300,000 medborgare — ja, jag ser visserligen, att herr Branting ruskar på sitt huvud över denna min ståndpunkt, och det kan ju finnas från hans synpunkt ett visst fog för en annan uppfattning. Det är visserligen sant, att politiskt äro de alltjämt medborgare, men de äro det icke kommunalt, och det är ju ändå den kommunala frågan, som just vid detta tillfälle är den, som föreligger till andra kammarens avgörande. Och vilka äro nu de där 300,000? Herr Branting sade att jag hade sagt, att de unga de äro de enda framstegsvänliga och de enda verkligt frisinna elementen. Herr Branting beskyllde mig för överdrift. Jag slungar det ordet tillbaka och påstår, att här gjorde sig herr Branting skyldig till en synnerligen våldsamt överdrift. Jag har aldrig sagt eller

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

tänkt, att de unga, de som nu ställas utanför, äro de enda frisinnade, de enda radikala och de enda främstegsvänliga elementen, men jag säger, att bland dessa finnes en stor del av samhällets mest aktiva, mest vakna och vad beträffar medborgarsinne allra mest fast fot. de element. För den, som för talan för den svenska arbetarklassen, är det dock synnerligen välbekant att den svenska socialdemokratiska rörelsen hade icke fyllt andra kammaren som nu, och den hade sannerligen icke fört fram den svenska fackföreningsrörelsen till den ekonomiska styrka den har, om den hade saknat de unga element, som nu anses vara — åtminstone hälften av dem — lite grand mindrevärdiga medborgare. Det är de där unga, som ändå äro kärnan i den svenska arbetarklassens politiska rörelse, de äro kärnan i fackföreningsrörelsen, det aktiva elementet, de äro kärnan i den svenska nykterhetsrörelsen, och de äro på samma gång kärnan i den svenska studierörelsen, i studiecirkelarna. De äro grunden för just den beundransvärda självverksamheten i självbildningens tecken, som är det väraste draget i hela den svenska arbetarklassens andliga liv. När sanningen är den, när de lagt i dagen ett beundransvärt arbete till samhällets gagn i gångna dagar och göra det alltjämt, när de sedan lönas på sådant sätt, så att nu, då demokratin skall göra sitt inträde, uppsård denna demokrati genom offer av dem då bör man sannerligen icke förtänka de unga, att de se med sina ögon något onorlunda på den saken, än vad herr Branting nyligen gjorde. Jag kan ju förstå, att herr Branting nu kan säga, att det gör ju ändå tämligen litet: de komma i alle fall upp och bli litet äldre och få då rösträtt. Men om herr Branting tänker på och sätter sig in i kän lorna hos t. o. m. de ungas förbund, som finnes inom herr Brantings eget parti, då skall det bli möjligt att förstå, att man från deras sida t. o. m. använder ett sådant starkt ord som det att nu begår demokratin ett lönnmord på Sveriges mogna och vakna arbetarungdom.

Jag vill för min del som det mest beklagansvärda i höningen av detta åldersstreck säga, att den kommer att medverka icke till ökad samhällsvänlighet utan till ökad samhällsfientlighet inom de unga svenska arbetarlagren. Den antiparlamentariska strömningen kommer att växa. När man behandlas som nu, då kommer just den strömningen, som jag för min del beklagar, som drager bort från samhället och icke drager till detsamma, den kommer att ökas, och det blir sålunda ett något svårsmält resultat av den demokratisering, som Sverige i denna stund går till.

Nå, men nu svarar man naturligtvis det — det söker herr Branting göra — att vi beklaga visserligen det hela men vi kunna ju avskaffa det inom en tämligen kort tid. Ja, osvuret är väl ändå i alla fall bäst. Herr Lindman säger ögonblickligen nej: vi skola först avakta reformens resultat, och först sedan skola vi kunna ändra. Herr Branting inlade ett synnerligen starkt försvar för åtgärden, och det försvaret inger åtminstone mig den misstanken, att man från det hållet icke är så synnerligen pig på att sätta till betydande krafter för att omedelbart få denna åldersgräns ur världen. Och vad det liberala partiet beträffar, så är saken den, att man har på ett förbere-

dande läge i utskottet från det hållet positivt och ganska snart lagt fram denna kompromissplanka, att vänstern skulle kunna höja på den punkten för att högern sedan på andra punkter skulle kunna gå med vänstern. När så är fallet, att man där positivt har medverkat till att få åldersgränsen höjd, så har jag för min del synnerligen liten förhoppning därom, att man inom det liberala partiet skall inom den närmaste tiden verkligen vilja på allvar sänka det höga åldersstrecket. När jag läste en intervju av greve Hamilton, däri han visserligen beklagade den där höjningen, men där han på samma gång sade, att »nu ha vi nått själva botten på demokratien, nu kunna vi icke nå längre», då synas mig de orden innebära att man från det hållet icke heller är så synnerligen pigg på att inom den närmaste tiden få denna orättvisa mot de unga svenska medborgarna gottgjord. Jag skulle vara synnerligen glad, om herr Hamilton ville dementera den uppgiften och för sin del lämna det beskedet att han vore villig snarast medverka till en ändring. Men jag misstänker, att den dementien får jag säkerligen icke i dagens debatt.

Sedan har man här från många håll, från herr Branting, från herr Möller och sedan från herr Hallén gått in på vissa historiska jämförelser. Herr Branting yttrade, att vad som sker vid detta tillfälle har endast en enda parallell, nämligen ståndsförfattningens avskrivande 1865. Herr Möller yttrade ungefär detsamma, och herr Hallén var ännu mer entusiastisk, och han sträckte parallellen ända fram till 1809. Jag vill hålla mig vid herr Brantings parallell, som herr Möller sedan fullföljde, då herr Möller talade om den synnerligen stora entusiasm, som han kände och som han trodde att Sveriges folk, när det begrundat frågan något år, även sedan skulle komma att känna. Ånej, det är nog intet 1865. För det första: oppositionen — jag tror icke herr David Norman i Läckeby kan rimligen jämföras som oppositionstalare med en sådan man som Curry Trefenberg från 1865, och jag tror ej heller att herr Lindman, då han gick över på den nya linjen, kan jämföras — för att nu dra den parallellen — med en sådan man som Gripensstedt från riddarhuset 1865. Tycka verkligen herrarna att det är historiens vingslag, som susa över den svenska riksförsamlingen, över de fåtaligt besatta bänkarna och över de trötta anletena? Ger verkligen denna stämning intryck av parallell med 1865 och av den stora historiska tid, i vilken vi verkligen leva nu? Och här utanför — befinna sig där de folkskaror, som 1865 voro utanför riddarhuset? Och ute bland Sveriges folk är där stämningen från 1865? Herr Möller har själv erkänt — och det är en fullkomligt riktig karakteristik — att det är en surmulen stämning. Skola vi draga de historiska parallellerna, böra vi vara något försiktiga.

Det yttrades av en av ledamöterna inom de inre cirkelarna, som gjort upp den stora kompromissen, att förr i världen, 1907 exempelvis, då fick man en reform, som mottogs med en isande tystnad, nu skola vi skapa en, som mottages med entusiasm. Hur är det? Jo, jag tror att även herr Möller innerst inne — så entusiastisk han än lät för det hela — ändock innerst inne är tämligen oklar på den saken.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

När herr Möller själv ögonblicket sedan han talat om den stora entusiasten föll in i de där tonerna — jag antecknade en del ord — om att reformen var behäftad med en del »vanvetigheter», med en del »eländighet» — t. o. m. det uttrycket föll — då tror jag ändå de högljudda entusiastiska orden på den punkten böra skäligen reduceras. Och varför? Jo, om vi nu skulle draga de stora historiska parallellerna. Jag går bara tillbaka till 1907, när den senaste Lindmanska s. k. stora reformen föddes. Då sade herr Branting i reservationen, att förslaget synes vara inrättat — det var utskottets förslag — »med huvudsaklig tanke att i görligaste mån neutralisera verkningarna av den demokratisering man icke kan komma förbi; det hela står i halve ens tecken». De orden skulle jag kunna göra i det väsentliga till mina just nu; förslaget bär en hel massa fula märken från den gamla högerreaktionens smutsiga tummar, som där ha lämnat en fingeravtrycksbevisning därför, att denna reaktion ändå för mycket har sin hand med vid utformningen och i vissa fall vanställdhet utav den nya demokratiens tillblivelseakt. Man känner på sig, att denna lösning lika litet som 1907, är en lösning, som verkligen löser frågan på en gång och sedan ger oss den länge efterlängtade samhällsro för att gå vidare och gå djupare och gå ned till de reala ting, nämligen de stora ekonomiska och sociala grundproblemen, till vilkas lösning ändå författningsreformerna enbart äro mer eller mindre goda instrument.

Herr Branting har skisserat upp tvenne stora linjer på vilka den svenska demokratin skulle kunna i denna s'und marschera fram. Den ena linjen var den nu segrande linjen fram till den samförståndsfred, som, enligt vad jag förut har skildrat, inte är någon verklig rättsfred. Den andra linjen var den, att man skulle kunna gå, som herr Branting uttryckte sig, litet närmare fram på de svårframkomliga vägarna, som dock svindla i närheten av inbördeskrigets avgrund. Herr Hallén fällde de orden, att vad som vil valet emellan vägarna skulle vara det avgörande, är den frågan: hur skall man snabbast och mest effektivt kunna komma fram till en verklig demokratisering? Det är den tanken, som för mig var den ledande stjärnan, och det var den tanken jag följde, när jag för min del skulle ha velat ha en annan linje, som skulle bringas till lösning just nu. Jag tror inte, att läget var sådant — det kan nu bero på det personliga temperamentet — men jag tror inte läget var sådant, att den linje, om vilken herr Branting talade, att den skulle ha fört till inbördeskrig, som vi säkerligen allesamman vilja undvika, som ingen vill provocera, men som man från arbetareklassens sida var fullt beredd att ändå taga, om det yttersta verkligen skulle göras nödvändigt — jag menar, att hade man följt vil vänsterns uppgörelse inom utskottet den linjen, hade man följt statsministerns cirkus'ar: ingen prutmån om de verkliga demokratiska tankarna, ingenting som beskär det'a, hade man verkligen följt den linjen och inte börjat kompromissa med åldersfrågan, så är det min personliga, levande tro, att den svenska högerens ställning var den, att den måste vika, måste vika ur självbevarelsedriftens egen synpunkt.

Högerns ställning var visserligen till synes stark, men det var en koloss på lerfötter, och den kolossen, den åts inifrån av likmaskar, som ganska länge ha huserat inom högerns gamla beläte. Herr Möller har i en bindande utredning visat, att såsom penningvärdet nu faller, som de ekonomiska förhållandena växla, så är det bara en kort tidsfråga — herr Möller själv har den uppfattningen: om ett par år — till dess den svenska vänstern med nuvarande förordningar ändå har makten inom riksdagens första kammare. Jag tror, att den utredningen är fullkomligt bindande. När det enligt min tanke så är, då tror jag, att högern själv hade verkligen den reala blicken på sitt eget nödläge, att om den hade ställts inför det oundvikliga, så hade även så många högermän sprungit över, att man hade fått uppgörelsen lagd på en annan bog, än som nu skedde. Det är alltså delvis av hänsyn till dessa faktiska frågor jag intagit den ställning jag gjort, men som jag förut har erkänt, är det för min del väsentligen därför, att jag inte kan mot mitt samvete medverka därtill, att de nya medborgarna skola erhålla sitt medborgarvärde på det villkoret, att hundratusentals av landets mest dugande, mest betydelsefulla, mest vakna och livaktiga medborgare ändå i det kommunala lämnas utanför.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Sedan kommer jag i slutet av mitt anförande — det är med nästan litet obehag jag gör det — till en behandling av herr Hallén. Jag skulle ha velat sluta med en stöt mot högern, som ändå är i denna stund, liksom den alltid varit, den stora faran för demokratin. Men herr Hallén har tvungit mig att mot honom rikta några ord, som det må förlåtas mig, om de måhända få en och annan personlig spets och färgläggning. Men herr Hallén själv talar gärna i de tonerna, och man bör ju ställa svaret i samma ordning som frågan. I den egenartade blandning av prästerlig moralitet, av poeteri och på samma gång perfiditet, som präclar inte så sällan åtskilliga av herr Halléns anföranden i denna blandning har herr Hallén låtit även sitt anförande utmynna i vad gäller kritiken av min reservation, fogad till utskottets betänkande. Herr Hallén har klagat över, att undertecknad i detta dokument skulle ha presterat litet svekfullhet i bevisföringen. Jag skulle ha presterat illojalitet. Vad jag har sagt eller skrivit skulle inte stå i bästa överensstämmelse med vad redligheten kräver. När sådana ord komma från herr Hallén, så kanske det må tillmätas mig den rätten att vad gäller min verksamhet inom utskottet hänvisa till vad herr Halléns ordförande, herr Branting — man skall ju inte röja sådana där inre utskottshemligheter — yttrade när jag anmälde min reservation med ett litet kort anförande. Herr Branting tillade nämligen då, att det var dock en human och saklig och hyggelig kritik, som herr Vennersröm kommit med. Herr Hallén kan inte säga, att jag i något mitt anförande under de pågånna dagarna har avvikit från den metoden. Och sedan, då herr Hallén kommer och granskar själva reservationen och skulle komma med bevisföringen för min bristande redlighet i denna fråga, vilken skulle ligga däri, att jag inte i denna reservation kommit med allt det erkännande, som kan komma refor-

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

men till del, så bör jag dock säga herr Hallén, att det brukar inte vara fallet, att man i en reservation upprepar det goda, som eventuellt finns i en reform, utan man skriver reservationen helt enkelt därför — och det ligger i själva reservationens begrepp — att man reserverar sig i de punkter, där man avviker från den mening, som betänkanudet för övrigt innehåller. Som prov på herr Halléns egen redlighet i bevisföring vill jag bara nämna ett enda fall. Han säger, att jag har i denna min reservation ställt i paritet konkurs- och fattigvårdsstrecken med utskyldssrecket. Jag slår upp reservationen, och jag nämner i densamma kort och gott på endast tvänne rader — och man kan ju inte nå större koncentration — att konkurs- och fattigvårdsstrecken äro bibehållna. Och sedan ägnar jag tretton rader — jag kan inte rimligen göra mer i en reservation — åt att kritisera bibehållandet av utskyldssrecket. Ja, för att tillfredsställa herr Hallén ifråga om erkännande, så vill jag säga här detsamma som jag sade i utskottet, att jag är synnerligen tacksam därför, att den vänstersocialistiska motionen i vad gäller den allmänna rösträtten har blivit av utskottet godkänd. Det var med överraskning och glädje vi sågo, att verkliga utskottet, liksom nu förmodligen hela riksdagen, resolut ställde sig på den allmänna rösträttens grundval. Och jag erkänner, att detta försonar mycket, ehuru jag inte kan godkänna en sådan kompromiss, såsom jag nämnde nyss, som trampar reala rättfärdighetskrav i vad gäller de unga under fötterna. När herr Hallén sade, att mina ord i slutet av reservationen, att nu stå vi inför »det nya samhället», voro en sådan där hjärtesuck, som kom fram på sistone omedvetet och att alltså någonting demokratiskt hade skett, att reformen hade kommit till stånd även med demokratiens egna krafter, så vill jag säga herr Hallén, att det var visst inte någonting omedvetet, utan det var någonting fullkomligt medvetet. Man s'od inför ökad demokrati 1809, man gjorde det i vidgad form 1865 och i än mer vidgad form 1907. Man står inför ökad demokrati i ännu mera vidgad form just i denna stund. Men på samma gång vill jag säga, att ännu återstår inte så litet. Som jag säger i slutet av min reservation: »Författningsskampen är icke lyktad». Författningsskampen fortsätter likaväl som den gjorde år 1907 efter den Lindmanska reformen.

Jag hade velat vid detta tillfälle få reformen lagd så, att nu lösa vi författningsfrågorna, så att vi få undan allt det bråket och sedan kunna omedelbart fortsätta ned till de reala sociala och ekonomiska grundproblemen. Jag beklagar, att alltjämt skola stora delar av det svenska folkets krafter ändå behöva spillas på alla dessa författningsfrågor, som röra själva u'anverken, när tiden själv krävt och folket's nödläge kräver, att man kommer fram till det stora att höja svenska folket ekonomiskt fram till ett folk med det ekonomiska välstånd, som bildar basen för även det andliga välstånd och den frihet, som vi allesammans syfta till.

Jag tror, att de unga, som nu s'allas utanför till stor del, skola komma att göra hämnaden ädel, och att de skola göra den så, att de komma att lägga ned det bästa av sin kraft på att snarligen få till

stånd den fortsatta demokratiseringen, denna författningens fullständiga omdaning till ett ännu bättre instrument för att därmed medverka till danandet av den socialistiska republik, som även herr Branting, trogen sina gamla socialistiska åskådningar, liksom alla socialister, naturligen syftar till.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Jag är övertygad om, att den svenka högern, som i dag står redo att gå med på en uppgörelse i författningsfrågan, skall ha anledning, när den ser tillbaka på de förflutna sexton årens politiska historia här hemma, att dock rikta åtskilliga självanklagelser och åtskilliga förebräelser till sig själv för det sätt, varpå den handhaft sin politik. Jag tror, att det kan vara på sin plats, att i dag också säga ifrån, och det utan omsvep, att den omständigheten, att den lösning av denna författningsfråga, som vi fått och som i allt väsentligt, allt reellt ger demokratien full seger, dock fått dessa obehagliga påhäng, som stå där som vittnesbörd om att man inte på högerhåll har förstått vad tiden innebar, den utgör ett vittnesbörd därom, hur denna höger här i landet under de gångna åren fört sin politik. Ända från år 1902 till den dag som i dag är har denna politik från högerpartiet utmärkts av den rena steriliteten, det rena nejsägandet. Det har inte funnits något av detta, som engelsmännen kalla för en progressiv konservatism. Det har inte funnits någon idérikedom, utan det hela har stannat därvid att försöka släppa igenom så litet som möjligt, att förvandla första kammaren till en censuranstalt, där endast det skulle släppas igenom, som kunde befinnas oskadligt för vederbörandes egen maktställning. När därför herr Lithander i sitt utförande här i kammaren sade, att det får inte vara på det sättet, att en enda klass skall härska, ja, då bröt han också i själva verket staven över hela den politik, som utmärkt de gångna sexton åren. Ty det utmärkande för den politiken var just detta, att man betraktade som självfallet, att den besittande klassen också skulle sitta inne med de politiska privilegierna, att spelreglerna i det politiska spelet skulle vara så beskaffade, att de på förhand gäve chanser åt de besittande men vore till nackdel för de besittningslösa. Det är verkligen så, herr Lithander, att den nya tiden kräver, att intet ensidigt klassvälde får äga rum, utan att alla släppas fram till fri brottning och konkurrens under betingelser så beskaffade att de på likmätigt sätt möjliggöra för alla att påtrycka nationens liv och lagstiftning sin villas prägel. Det är inför bankrutten av en motsatt åskådning som högerpartiet befinner sig i dag, och den omständigheten, att den bankrutten för högerpartiets eget vidkommande måste äga innebörden av ett snöpligt nederlag, bottnar framför allt däri, att partiet ej i tid velat göra sig förtroget med den tanken, att, i samma mån som nya samhällsklasser och nya samhällskikt föras fram på historiens skådebana, i samma mån måste också de gamla formerna, vare sig de äro av politisk eller annan beskaffenhet, undanröjas och lämna rum för nya, och att det var en orimlighet att i längden tänka sig fortsatt en politik, där en liten klick i första kammaren suveränt bestämde över nationens öde.

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

När herr Lindman i sitt anförande i kammaren så att säga höll parentationen vid högerns politiska grav, i vad det gällde den gamla högerns politik i denna fråga, kunde jag ändå icke undgå att göra för mig själv den reflexionen, att det ingalunda är så, att hela den anda, som dock varit kärnan i högerpartiet, nu upphört att ha ett överväldigande inflytande i detta samhälle. Jag delar ej den meningen, att endast därför, att man fått demokra i, så är den härskande klassen lamslagen. Det finnes tusen och åter tusen möjligheter för den besittande klassen, för den privatkapitalistiska produktionsordningen at, med tillhjälp av ett fångsnät av de allra mest subtila psykologiska förbindelser likvisst upprätthålla möjligheten att, trots att den är i minoritet, utöva avgörandet på majoritetens bekostnad. Det är också vad vi ha att motse här i landet liksom i övriga länder, där demokratien har segrat. Men det kommer att bli den skillnaden, att genom accepterandet av demokratien tvingas också högern ut i ett politiskt arbete lagt på helt annat sätt, där det nödvändiggöres för denna höger att också deltaga i omgestaltningen av samhällets sociala och ekonomiska liv med framläggande av ett positivt program och icke längre fortsätta med denna halshuggningspolitik från första kammaren.

Herr Lindman gjorde gällande, att anledningen till, att man framlagt detta förslag, vore revolutionen i Tyskland. Ja, som herrarna märka, har man sålunda nu kunnat inregistrera, att herr Lindman frånträder, vad han förut gjort gällande i kammaren, nämligen att anledningen till regeringens proposition var en serie påtryckningar utgående från Z. Höglund och slutande hos herr Edén. Vi ha således här från högerns ledare ett erkännande i anplissima forma, att det var hela denna bakgrund av världshändelser, som gjorde det nödvändigt att taga ett steg här hemma. Det hör i alla fall till karakteristiken av herr Lindmans anförande, att han likvisst klandrade regeringen för, att den givit vika. Har man i likhet med herr Lindman erkänt, att världshändelserna nödvändiggjort detta, förstår jag ej, hur man nästan i samma andedrag kan rikta ett klander mot regeringen för, att den tog det steg, som man själv erkänt vara motiverat av tidens egen beskaffenhet.

Men herr Lindman gjorde vidare gällande, att det hela hade karaktären av en kupp och ej vore tillräckligt väl genomtänkt. Man kan icke, menade han, så i en hastig vändning lämna gamla positioner utan att ha klart för sig, vad som kan komma i stället. Det fanns en annan fanflykt, som herr Lindman kanske skulle ha erinrat om. Det fanns ett parti, som i en handvändning lämnade den 40-gradiga skalan och motståndet mot kvinnans politiska rösträtt. Och det tillhör nog herr Lindmans egna hemligheter om självransakan med avseende på konsekvenserna av det steget varit så omfattande, som man kräver av regeringspartierna, att deras självransakan skall ha varit med hänsyn till konsekvenserna av det steg, som ligger i det nu snart förestående beslutet.

Herr Lindman förklarade vidare, att tvåkammarsystem hade vi fått bara på papperet men enkammarsystem i realiteten, därest man

gått fram på Kungl. Maj:ts ursprungliga förslag om 21 års ålder. Och han tillade — vilket jag för min del ber att få inregistrera, därför att det kommer i en obehaglig motsättning till hans egen reform av år 1907 — han tillade, att det hade varit ett monstrum med denna 21 års ålder, och att därmed också tvåkammerssystemet försvunnit. Vad har herr Lindman därmed erkänt? Jo, han har erkänt, att, när man tar bort den penningsskala, som utgjorde så att säga den krok, varpå reformen av år 1907 hängdes, då befinnes det, att man så ensidigt stirrat på dessa penninggarantier, att man *glömt* detta, som herr Lindman nu betecknar som ett monstrum, nämligen att man vidmakthållit 21-årsstrecket för den kommunala rösträtten. Därmed har herr Lindman också givit ett annat och betydelsefullt erkännande, och det är, att hela den gamla högerståndpunkten dock baserades trots allt, på penningssynpunkten, och att, när den nu strykes bort, man står där hjälplös och frågar, varpå man i fortsättningen skall bygga sin första kammare. Det återstod, som herr Lindman uttryckte det, endast ett monstrum. Men herr Lindman förklarar, att högern under sådana omständigheter icke kunde sägas ha någon skyldighet att komma med positiva förslag. Jag får erkänna, att den anmärkningen, som rikets mot högerpartiet, för att detta parti, trots det, att det alltid gjort denna kvalifikationsfråga och förstakammarfråga till en speciella, dock ej kommit med något enda eget förslag, är fullt befogad och röjer, hur omhändert man i själva verket på den kanten står även inför detta problem, och hur omöjligt det är i nuvarande situation för högern, tack vare den negativa politik, man fört i det föregående, att i en handvändning få några konturer av det representationssystem, man vill ha i framtiden. Herr Lindman förklarade att, om man såsom statsministern skulle säga, att man skall ha en första kammare som kan samarbeta med andra kammaren, så skulle detta betyda, att första kammaren vore en kopia av andra kammaren. Det är, för såvitt jag kan se, ingen möjlighet att förstå ett sådant yttrande. Ty varför skulle den behöva vara en ren kopia, därför att det skulle inträda ett samarbete under rimligare och mänskligare former än i det föregående då det alltid bestått i den öppna dragkampen, där man alltid haft första kammarens ståndpunkt i alla avgörande frågor som den raka motsatsen till andra kammarens ståndpunkt?

Herr Lindman förklarade vidare, att insikter och erfarenhet få bli mera representerade med den högre åldern än med den lägre. Jag vill icke bestrida satsens riktighet, men vänder den mot herr Lindmans egen föregående rösträttsreform av år 1907. Ty vad är den 40-gradiga skalan i belysningen av den satsen? Den är ett erkännande av, att, medan man visserligen utåt skyl'ar med, att det är den större erfarenheten och den större insikten, som skola ha avgörandet, man dock i bakfickan har penningsskalan och penningssynpunkten som det utslagsfällande. Ty åldersstrecket för första kammarens urväliare var dock 21 år, alltså den ålder, som herr Lindman *nu* fränkänner nödig mognad och erfarenhet. Herr Lindman gjorde så gällande, att, vad som vore den stora vinsten med detta

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

rudimentära skattestreck, vore den omständigheten, att en *princip* likväl här bevaras, vilken herr Lindman gärna ville behålla. För såvitt jag kan se, kan det ej vara den principen, att man skall *vara ordentlig*, utan att man skall *vara ordentlig högst vart tredje år*. Men jag får säga, att införandet av en sådan princip, som utan vidare stryker ut, att man behöver vara ordentlig under mellanliggande år, en sådan princip unnar jag sannerligen högern att hemföra som bestående vinst av den författningsreform, som år 1918 genomföres.

Herr Lindman förklarade slutligen, att på honom hade det verkat i hög grad överraskande att finna det liberala partiet här gå fram vid sidan av det socialdemokratiska. Ja, på mig verkade denna herr Lindmans överraskning en annan överraskning, ty jag trodde, att han ändå lagt märke till, att själva den plattform, varpå den nu sittande regeringen bildades, var just i huvudsak detta, som riksdagen nu står i begrepp att föra i hamn. Det är därför ingen tillfälligheternas lek, utan blott en konsekvens av den en gång inslagna politiken mellan de partier, som velat föra demokratin i hamn, att de båda vänsterpartierna i avgörandets sunda sida vid sida. Och när herr Norman från Läckeby sätter in på den punkten och försöker uppträda som en trubadur, som vill vinna det liberala partiets hjärta, föreställer jag mig, att han ändå är ute för sent. Ty jag tror ej för min del, att man uti i landsbygd, trots herr Normans försök, skulle vara redo att nu göra gemensam sak med honom och stjälpå detta förslag, som, vad man än kan säga om det, kommer att just för landsbygdens vidkommande ej få de skadeverkninvar, som herr Norman förutsåg, utan medföra avgjort större och allmännare deltagande i allmänna värv och därmed också en avriord uttryckning.

Herr Lindman slutade med en appell dels till sina motståndare, dels till sina egna. Appellen till de förra gick ut på, att högern har icke missbrukat sin maktställning här i landet, uti tvärtom i alla avseenden bidragit till utvecklingens frammarsch. Ja, herr Lindman, högern ser i det verk som i dag skall genomföras, liksom i en spegel, huruvida den har missbrukat sin maktställning eller icke. Ty hade icke högern missbrukat sin maktställning här i landet, då skulle icke heller denna *kapitulation* ha ifrågakommit från högerns sida, som nu är fallet. Ty det är tack vare sitt missbruk av sin maktställning, som högern har mot sig uppväckt dessa krafter, som till sist obönhörligt skulle fälla dess egen maktställning.

Den appell, herr Lindman riktade till sina egna, var av ett visst intresse. Där betonades, att de idéer högern kämpar för, komma också att leva. Sverige är en rättsstat, förklarade han, och demokratin minskar icke högerns uppgifter, utan nu blir det tvärtom nödvändigt, sade han, att hos folket självt söka starkare stöd, än man förut hade i författningsgarantierna. Jag är herr Lindman tacksam för detta erkännande. Det är också då från herr Lindmans sida i denna debatt erkänt, att det nu skall sökas en starkare garanti än den gamla, och denna garanti erkännes ligga *hos folket självt*, hos

det folk, som här äntligen får sina fulla medborgarrättigheter. Han tillade, att hädanefter finns det inga privilegierade och att svensk högeraskådning skall alltjämt komma att göra sig gällande. Ja, det finns icke vidare dessa gamla politiska privilegier, men alltjämt kommer herr Lindman och hans parti att sitta inne med de ekonomiska privilegier, som möjliggöra för dem att, trots de utgöra minoritet, likvisst behärska majoriteten. Den saken förefaller mig självklar.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Med avseende på vad herr Norman yttrade i debatten, så är det kanske icke skäl att ägna det alltför mycket stor uppmärksamhet. Men det var en sak, som han yttrade, som jag skulle be att få taga fasta på. Det var, när han förklarade, att det är en *våldsamt överdrift* att säga, att här i landet existerat någon ofrihet före detta. Jaså, det säger herr Norman, när han vet, att över halva nationen, kvinnorna, varit utestängda från den politiska medborgarrätten — alltså saknat vad vi bruka kalla politisk frihet — när han känner till alla dessa streck och den 40-gradiga skalan och vad därmed sammanhänges. Herr Norman är i sista stund ändå den ståndaktige tennsoldaten, som försäkrar, att här fanns ingen ofrihet i landet, utan det fanns full frihet, och det var bara okynne att genomföra denna reform. I det avseendet ansluter han sig fullt och helt till den tankegång, som låg under herr Lithanders anförande, ty enligt honom var det icke heller annat än okynne. Han påpekar, att den omständigheten, att man där ute i världen gått fram med genomgripande omgestaltningar, fick icke utgöra en anledning för oss att gå fram med det amma, därför att där ute hade man varit med i världskriget. Ja, huru än må därmed förhålla sig, huru rättsgrunden kan vara, den saken är i själva verket sekundär inför det stora och allt överskyggande faktum, att vi likvisst stå inför denna braständare ute i Europa, som revolutionerna där utgjort, och att icke heller vi kunde undgå att få något med av gränsänkandet från frihetsbålet där ute. Men den synpunkt herr Lithander anlade kan jag likväl förstå, ty enligt honom måste denna rubbning av betydande förhållanden icke vara annat än en kränkning av rättsstaten, en kränkning av friheten och allt detta, varom han så vackert talade. Och det kan också som en avslutning på karakterstiken av herr Lithanders anförande erinras om hans lilla hjärtasuck, att man icke i uppgörelsen fått in en *gradering* av kompetensen, ty det skulle varit önskvärt. Där ser man den slette mohikanen! Man vill fortfarande i sista stund få fram en önskan att få till stånd en gradering som här gjort ett så hejdundrande fiasko, som av åtskilliga t. o. m. i första kammaren, när det kom fram, ansågs misslyckad. Dessa Cl sonska och Hildebrandiska motioner efter dem ropar man ännu en gång i sista stund, när det är för sent. Ånej, herr Lithander, här blir nog ingen gradering av *medborgarrätten*. Men däremot torde en naturlig gradering av *medborgarinflytandet* alltjämt gudskelov komma att göra sig gällande. Ty jag är alldeles övertygad om att herr Lithander vid närmare eftertanke skall finna, att lika litet som han rent formellt sitter inne med någon företrädesrätt framför t. ex. herr Lindman vid något val, så står han dock, när det gäller *medborgarinflytande* i po-

Om den kom-
munalä röst-
rätten m. m.

(Forts.)

litiska ting, åtskilliga hästlängder efter. Exemplet till begrundande!

Jag övergår därefter till det anförande, som hölls i kammaren av herr Vennerström. Som allmän karakteristik av det anförandet skulle jag vilja fastslå, att herr Vennerström, i den mån han rörde vid det centrala i det föreliggande förslaget, gjorde det med uttryckligt betygande av sin glädje, ja, som han också formulerade det, sin överraskning över att riksdagen nu står färdig att besluta vad som här kommer att beslutas. Ty det centrala, herr Vennerström, är dock nu hemförande över hela linjen av den allmänna rösträtten. Och att man på herr Vennerströms eget håll varit fullständigt medveten om att man där har en synnerligen viktigt punkt, därom ha vi avgörande vittnesbörd i den motion, som herr Vennerström och hans parti framburo vid årets lagtima riksdag. Jag ber att därur få anföras bl. a. följande. Det säges: »Men regeringens förslag nekar just rösträtten åt de fattiga, åt de folklager som alltjämt utgöra det stora flertalet i vårt land.» Märk, att det är motiveringen till att man vill ha den *allmänna* rösträtten. Där har man alltså ett öppet erkännande från vederbörande om den ofantliga betydelse, som genomförandet av den allmänna rösträtten måste ha. Det heter vidare: »Må man minnas, att under detta streck stå flertalet av våra lantarbetare» — det är här fråga om skattestrecket. Där ha vi en annan punkt, där herr Vennerström alltså erkänner, att det varit en ofantlig framryckning. Och jag tror icke man gör sig skyldig till något som helst illojalt underkännande av regeringens förslag, om man öppet säger, att den ingångna uppgifelsen i författningsutskottet har dock för demokratiens avgörande på en punkt ett sådant utgjort förspång framför regeringspropositionen, att man måste säga sig att de kruseduller, som högern hängt upp därpå, väga dock föderlätt i jämförelse med detta, att nu har äntligen *genombrottslaget* vunnits och därmed också skapats möjlighet att genomföra allt det övriga.

Herr Vennerström menade nu att det visserligen ingåtts en fred, men, sade han, det har ingåtts en fred, som icke var en rättsfred, utan en fred mellan, som han uttryckte sig, tre varandra balanserade maktpartier. Och vad han krävde var, att i fredsslutet skulle också demokratiens grundproblem ha lösts. Ja, herr Vennerström, jag är kättare nog att tillstå, att jag anser, att i den lösning, som här åstadkommes, har också grundproblemet i demokratiens lösts, nämligen att få igenom icke bara den lika rösträtten över hela linjen utan också den *allmänna* rösträtten över hela linjen. Där ha vi praktiskt taget löst demokratiens grundproblem för vårt lands vidkommande. Där ha vi grundvalen, på vilken allt det andra kan byggas upp, *hur*, det må bli framtidens och kanske den *närmaste* framtidens sak att avgöra!

Men herr Vennerström menade likvisst, att utskottsförslaget brast dock i demokrati, och jag var mycket nyfiken att höra, vilka bevisen skulle vara härför. Jag fäster mig då icke vid, att han något nämnde om konkursstrecket och den lilla rest av fattigvårdsstreck, som här kunde komma i fråga, ty herr Vennerström var själv medve-

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

ten om att där kunde han icke hämta något som helst avgörande argument mot utskottsförslaget. Men i stället tog han upp andra synpunkter. Han började da med kvinnorösträtten, där han drev den argumenteringen att i själva verket är kvinnans politiska rösträtt skulld löftet i den fragan fortvarande stå onlöst. Men då är att märka, att högern redan i allmänna valmansförbundels manifest uttryckligen utfäst sig att släppa sitt motstånd mot kvinnans politiska rösträtt. Högern har vidare icke heller, såvitt jag har mig bekant, i fortsättning rest något motstånd mot själva rösträtten. Men vad som föreligger är det, att högern icke velat giva klart besked, huruvida här skulle vara vissa övergångsbestämmelser eller icke. Men låt vara, att saken så ligger. Tror verkligen herr Vennerström på allvar, att det ur den omständigheten kan vindiceras fram en möjlighet för högerpartiet här i landet att exempelvis lägga kvinnans politiska rösträtt på några som helst andra grundvalar än de som äro fastslagna för mannens politiska rösträtt? Tror han det, då förstår jag honom icke. Likställigheten mellan man och kvinna är redan accepterad i fråga om den kommunala rösträtten. Tror verkligen herr Vennerström på möjligheten att då upphäva denna likställighet i fråga om den politiska rösträtten? Framför allt förstår jag honom icke därför, att han är lika medveten som jag om att på grund av segern i huvudfågorna det icke är högern, som längre bestämmer här i riksdagen, vad för ytterligare bestämmelser som skola göras eller icke, utan då är det demokratien, som på den punkten bestämmer. Och jag skulle vilja se den, som skulle falla på den huvudlösa idén att lägga bestämmelserna om kvinnans politiska rösträtt på några andra grunder än dem, som äro gällande för mannen. Jag kan också erinra om att statsministern i dag i första kammaren gjort ett uttalande i den här frågan gående ut därpå, som det heter, att den politiska rösträtten för kvinnor bör göras fullt lika med männens och förknippas med valbarhet, vilket ej utsagts av utskottet. Jag ber också att på den punkten få erinna herr Vennerström därom, att det är alldeles uteslutet, såvitt jag kan förstå, att högern själv skulle ha någon som helst förhoppning att där kunna få fram en linje, som icke täcktes av den linje vänsterpartierna tänkt sig för frågans fortsatta lösning.

Detta var alltså argumentet nummer 1, som enligt herr Vennerström skulle vara en instans mot personlighetsprincipens tillvaratagande i utskottsförslaget.

Vi övergå till att granska hans argument nummer 2.

Det var en sammanfattning från hans sida av de olägenheter, som vidlåda 27-årsstrecket. På den punkten torde han ha klart för sig redan av det anförande, som hölls av partiets ordförande, och sedan mera i detalj på den punkten av herr Möller, att man från vårt partis sida är fullständigt på det klara med, att denna 27-årsgräns är *orimlig och ohållbar* men på samma gång ett av dessa utanverk, som man låtit följa med för att kunna föra *det väsentliga* i hamn och på grundval av detta väsentliga under den närmaste framtiden sopa undan vad som står hindrande i vägen. När herr Vennerström där med allt-

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

för stor tvärsäkerhet hävdade synpunkten, att det var så stora massor som fällts, genom att man tog 27-årsgränsen, alltså inom åldersklasserna 21—27 år, så kanske det också bör framhållas, att man rent statistiskt har goda grunder för att antaga, att, vad arbetarklassen beträffar, den grupp, som ligger mellan 21 och 27 år, endast till 20 % torde ha betalt sina skatter och alltså endast till $\frac{1}{5}$ vara fullständigt klar för utövande av denna rösträtt. Jag har icke nämnt detta — det förstå herrarna — som något som helst försvar för den gräns, som här är uppdragen, utan som en erinran till herr Vennerström, att man kanske ändå får taga med en smula reservation hans starka framhävande av den stora omfattningen av de arbetargrupper, som skulle fällas mellan 21 och 27 år. När herr Vennerström vidare i det sammanhanget lät blicken sväva ut över landets gräns och till revolutionens mellersta Europa, så kanske det också bör erinras, när han därifrån ville hämta ett avgörande argument — jag betonar, att jag gör det uteslutande som en erinran, ty för egen del står jag i princip på samma ståndpunkt som herr Vennerström, nämligen att det finns ingen rim och reson att här skilja mellan den politiska myndighetsåldern och den medborgerliga myndighetsåldern — att just i detta revolutionens Tyskland vi dock kunna lägga märke till den egendomligheten, att där har den republikanska regeringen uttalat sig för en representationsålder av 24 år för det republikanska skyddsgardets vidkommande, ehuru man i Tyskland liksom hos oss har den medborgerliga myndighetsåldern vid 21-årsgränsen. Detta sagt bara som en erinran därom, att herr Vennerström icke har tillräckligt *ojäviga* grunder att komma med, när han låter sin argumentering hämta vapen från det hållet.

Herr Vennerström talade till sist om att här var en surmulen stämning, och han erinrade om 1865 och förklarade, att 1865 var det något helt annat. Då var det ingen surmulen stämning. Det är alldeles riktigt, herr Vennerström. Men han känner nog till en liten sak av August Strindberg, som heter »Det nya riket». Det fanns kopparslagare, som så småningom insällde sig! En surmulen stämning rådde visserligen icke 1865, men den kom sedan, när man märkte, huru hela denna representationsreform av 1865 dock var till hela sin läggning så beskaffad, att den för långliga tider framåt skulle fastlåsa den besittande klassen vid dess politiska privilegium. Jag tror man kan säga, att, låt vara att det är en surmulen stämning *nu* vid genomförandet av rösträtsreformen 1918, det dock så tillvida skall bli ett förhållande motsatt vad som var 1865, att den författare, som kan få anledning att skriva än en gång om »det nya riket», icke skall behöva rikta sin satir åt det håll, som August Strindberg måste göra.

Det var en sak, som är en slags hedersfråga och som kanske egentligen icke skulle angå mig, eftersom det riktades direkt mot herr Hallén, men då jag råkade vara närvarande vid det utskottssammanträde, på vilket herr Vennerström syftade, kan jag icke annat än lägga till rätta en punkt i hans anförande. Han gjorde nämligen gällande, att när han anmälde, att han inom utskottet skulle komma med en re-

reservation och därtill hade knutit sina betänkligheter mot utskottets förslag, han hade från utskottets ordförande fått en eloge, som han uttryckte sig själv, för den saklighet och den humanitet, som hade utmärkt hans uttalande. Ja, vad utskottets ärade ordförande yttrade var, om jag minns orden rätt, bara helt enkelt detta, att han bad att få *konstatera*, att det var dock en stor hovsamhet i den kritik, som herr Vennerström hade ägnat utskottsbetänkandet. Och härtill kommer — och det är det viktigaste — att herr Vennerström själv gick där ingalunda fram med denna kritik, som han har i sin reservation, utan vad herr Vennerström där yttrade var, att han självfallet icke skulle vara tillfreds med särskilt 27-årsstrecket och detta rudiment, denna kvarleva av det kommunala skattestrecket, samt att han givetvis komme att på den punkten reservera sig. Längre än dit sträckte sig icke hans kritik. Och vad tonen beträffar, var den *raka mo'satsen* till tonen i vad som säges i den vid betänkandet fogade reservationen.

Jag har bara velat lämna dessa faktiska upplysningar, för att herrarna må bilda sig en föreställning om huruvida icke *det* angreppet från herr Vennerströms sida vilade på lösan sand.

Jag är fullständigt ense med herr Vennerström därom, att det är överraskande och glädjande, att man här kunnat genomföra så mycket, som nu blir genomfört. Och jag är också övertygad därom, att herr Vennerströms egna partivänner, när de få taga sig en funderare på det här förslaget, skola komma att följa de åhörare, som skulle vara med om att nedgöra detta förslag i sällskap med herr Hansson i Mora, men där vände tillbaka, jag vill icke säga som i visan, »som åsnor och borickor», utan jag vill säga med förståndet upplyst om att vi här i sällva verket tagit ett sådant jättesteg framåt, *att det skulle vara en dårskapens politik att avvisa vad som bjudes*. Jag är också övertygad om — såsom redan framhävts av föregående talare — att den epok, som nu kommer, kommer icke att gå i författningsfrågans tecken, utan i de stora ekonomiska och socialpolitiska frågornas tecken. Men att just ha kunnat hemföra den avgörande segern, när det gällde att spränga bommarna och öppna portarna till denna framtidens politik, att kunna göra detta med enighet och utan att behöva kasta ut en svältande arbetarklass i en förtvivlad strid, det är en hedersak för den svenska demokratien, över vilken den har all anledning att vara stolt. Och det är därför, herr talman, som jag av fullaste övertygelse ber att få yrka bifall till utskottets förslag — i den föredragna punkten.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman, mina herrar! Jag har haft den stora glädjen att hela dagen i dag beundra den uomordentliga vältalighet, som här har producerats. Det kan kanske göra andra kammaren gott att höra ett litet och kort anförande alldeles fritt från alla stora fraser och blott innehållande några enkla ord om min uppfattning i denna fråga. Jag är angelägen om att det blir till protokollet antecknat, och det är hela syftet med detta anförande. Det är visst icke min mening att tävla med vare sig den enes eller

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

den andres välalighet i denna krets. Jag beundrar i sanning icke blott den siste ärade talarens vältalighet utan även herr Vennerströms och alla andras, som här visat prov på en talang, som jag dock i sista ögonblicket nödgas betvivla i visst avseende, sedan jag hört herr Engberg, som helt enkelt vågade förklara, att nästan allt vad herr Vennerström sagt var oriktigt. Jag har alltid av herr Vennerströms mun erfarit att hans läror var den enda saktligheten, den enda uppfattning, till vilken man hade att lita. Emellertid vill jag också uttala detta, att jag anser, att det är en stor heder för mina ärade vänner inom mitt eget parti att ha blivit under debatten så högeligen uppmärksammade av dessa herrar vältalare. Jag glömmmer icke amiral Lindman, vars namn här blivit nämnt hundratals gånger, och icke heller herr Norman, som ej heller precis tycks vara någon persona grata och som blivit rätt illa skamfilad och betraktad som den ståndaktige tennsoldat en, vilket tyvärr också jag är. Jag vill icke alls beklaga herr Lithander, som fått ett litet öknamn på kuppen. Däremot skall jag be att få tacka herr Engberg för hans älskvärdhet att ha givit högern några välbehöfliga och helt säkert välmenande råd och framför allt därför att han här givit klart besked om huru högern i sin gärning i framtiden skall förhålla sig, att den icke längre skall driva den passiva politik, som den hittills fört, utan att den skall övergiva halshuggningspolitiken. Vår politik består, vet jag icke, men det förstå nog de övriga herrarna av mitt parti.

Jag har emellertid vid detta tillfälle velat säga ifrån, att också jag är en ståndaktig tennsoldat. Jag vill ha till protokollet antecknat, att jag hyser den allra största oro och de allra största bekymmer för den närmaste framtiden över den radikala uppgörelse i denna författningsfråga, som vi stå i begrepp att antaga. Jag beklagar, att jag icke kan följa med i den vänsterpoli ik, som man vill hugna oss med. Men jag hoppas, att dessa mina farhågor för framtiden måtte komma på skam. Det är det enda jag vill säga. Jag angriper icke vare sig utskottet eller någon av de talare, som här framfört sina åsikter. Jag vill blott uttala, att jag hoppas, att vi här i lande icke måtte få någon skada därav att vi draga in en ny flock människor, män och kvinnor som skola utöva rösträtt efter nyss fyllda 23 år, ehuru väl vi känna, vilken ringa erfarenhet och kunskap i kommunala och politiska ting, som dessa människor i verkligheten ha, och huru föga allvar också ungdomen äger, när det gäller så viktiga ting som kommunala och politiska angelägenheter.

Min oro och mina bekymmer ha icke under dagens lopp minskats. Tvärtom. Men jag vill också tillägga, att den är en däre, som misströstar och förtvivlar, och jag hör icke till det släkte, som låter i det avseendet känslorna behärska sig, utan jag reagerar mot desamma. Och jag är övertygad om att vårt folk skall uppfostras i ansvarskänsla och föra fosterlandet framåt till gagn, ära och välfärd.

Den tanken, att vi alla äro svenskar, övergiver aldrig mig och

helt säkert ingen annan av denna kammare. Alla äro vi beroende av varandra, alla strida vi på olika vägar åt samma mål — vårt fäderneslands lycka. Kan detta mål vinnas i gemensamt arbete, så är denna dag en lyckodag för vårt land.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Och då jag nu liksom hela högern måste böja mig för ett starkare inflytande på riksdagens angelägenheter, så hoppas jag dock, att det goda, som högern fortfarande kan göra sig till målsman för, må finna förståelse för partier av annan politisk uppfattning.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare handläggningen av ifrågavarande utlåtande till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.31 e. m.

In fidem
Per Cronvall.